ХОДІ́ТЬ ЗІ МНО́Ю!

KHODIT' ZI MNOYU

ХОДІ́ТЬ ЗІ МНО́Ю!

СЕРІЯ ЧИТАНОК ДЛЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ:

1. Тут і там
2. Друзі
3. Школа
4. Пригоди
5. Казки
6. Ходіть зі мною
7. Наші скарби

ХОДІ́ТЬ ЗІ МНО́Ю!

Xenia C. Turko

Helen Grekul

Ukrainian Language Consultant
Yar Slavutych

Illustrated By
Henricus Cornelius Zyp

PUBLISHED BY ALBERTA EDUCATION, EDMONTON

and the

MULTICULTURALISM DIRECTORATE
DEPARTMENT OF THE SECRETARY OF STATE
OTTAWA

ЗМІСТ

Ковбої і індіяни

Українці

ЗМІСТ

До книжки «Ходіть зі мною!» у серії читанок для розвитку української мови ввійшли легенди індіянські й інуїтські, що їх автори цієї книжки переказали українською мовою.

До цієї книжки також увійшли оповідання й перекази про пригоди поселенців у скелястих горах та піонерів на преріях Канади.

У цій книжці вживається багато чужих імен і слів, щоб учень міг побачити подібність цих оповідань до розповідей англійською мовою.

Printing: Metropolitan Printing
Edmonton, Alberta

КОВБОЇ І ІНДІЯНИ

У ДАЛЕ́КУ ДОРО́ГУ

— Ма́мо, ма́мо! — закрича́ла Ле́ся. — Де Петро́? Листоно́ша дав мені́ лист для ньо́го.

— Я не зна́ю, Ле́сю, — сказа́ла ма́ма. — Він ма́буть надво́рі ба́виться з Сі́рко́м. Піди́ й покли́ч його́ в ха́ту.

— Ти ма́єш лист для ме́не? — пита́є Петро́. — Дай мені́!

— Ти ще не вмі́єш чита́ти, — сказа́ла ма́ма. — Неха́й Ле́ся ска́же, що там написано.

ЛИСТІВКА.

Дорогий Петру́сю !
Мій ко́шик лети́ть на пі́вдень (а я в ко́шику) . Я ба́чу вели́ке ра́нчо . Ви́дно поля́ , а на них ко́ні й худо́ба . Я бу́ду писа́ти тобі́ про все , що поба́чу .
Від тво́го за́йчика ,
Десь на п. в Кана́ді .
п = пі́вдні

Петро́ Кова́ль
десь на пі́вдні
Кана́да

ГАЛЛО́! ХТО ТИ?

Лети́ть за́йчик, лети́ть, і ра́птом чу́є:

— Гей, Вуха́тий! Куди́ лети́ш? Хіба́ не зна́єш, що за́йчики не літа́ють?

Ди́виться за́йчик, а то — ні́би воро́на, ні́би смішни́й дя́тел, не зна́ти, що воно́ таке́.

— А хто ж ти таки́й? — пита́є за́йчик.

— Я назива́юся Сту́кало-Дзьо́бало, — сказа́ло воно́. — Я допоможу́ тобі́ сі́сти на по́ле.

ТАВРУВА́ННЯ

Са́ме в той час їхали ковбо́ї ве́рхи на пасови́сько і поба́чили дру́зів.

— Гей! Ході́ть зі мно́ю! — сказа́в оди́н ковбо́й. — Нам тре́ба помічникі́в. Бу́демо таврува́ти худо́бу .

— Тавру... таврува́... таврува́ти? А що це таке́? — запита́в за́йчик.

— Бу́демо випа́лювати тавро́ «ББ» на клу́бах теля́т, — відпові́в ковбо́й.

— А як ви це ро́бите? — зно́ву запита́в за́йчик.

— Спе́ршу тре́ба взя́ти ласо́, або́ арка́н, і злови́ти теля́. По́тім тре́ба звали́ти його́ на зе́млю, взя́ти розпе́чене залі́зо й прикла́сти на клуб теля́ти. Залі́зо ви́палить тавро́ на клу́бі, — розпові́в ковбо́й. — А тоді́ теля́ ско́чить на но́ги й побіжи́ть на по́ле .

— Я ду́маю, що ми тут вам бага́то не допомо́жемо, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Кра́ще пі́демо подиви́тися на ра́нчо.

РА́НЧО

І Сту́кало-Дзьо́бало та за́йчик пішли́ ра́зом до куреня́. Там вони́ поба́чили двоповерхо́ві лі́жка. Оди́н ковбо́й сказа́в їм ви́брати собі́ лі́жка, бо вони́ бу́дуть там спа́ти.

За́йчик шви́дко ско́чив на ви́ще лі́жко.

— О, тут бу́де до́бре спа́ти, але́ тре́ба стерегти́ся, щоб не скоти́тися з лі́жка. О! до́сить дале́ко до підло́ги, — сказа́в він.

— А я бу́ду спа́ти ось тут під

тобо́ю, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Ті́льки диви́ся, щоб ти ча́сом не скоти́вся на ме́не.

— А тепе́р пі́демо до за́городи подиви́тися, котри́й кінь бу́де для те́бе, Вуха́тий, — сказа́в ковбо́й Тимко́.

Ось тобі́ цей бі́лий капелю́х, — сказа́в ковбо́й Гнат.

— О-о! Ковбо́йський капелю́х! — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Тепе́р ти спра́вжній ковбо́й.

— Ході́ть зі мно́ю! — сказа́в ковбо́й Тимко́. — Я покажу́ вам, де стоя́ть ко́ні.

І Сту́кало-Дзьо́бало, за́йчик Вуха́тий і ковбо́й Гнат пішли́ з Тимко́м. У за́городі стоя́ли ко́ні. Оди́н бі́лий кінь підійшо́в бли́зько до за́йчика.

Цей мені́ подо́бається, — сказа́в за́йчик. — Чи можна вже ї́хати?

— Ні, цей кінь ще ди́кий, — сказа́в Гнат. — Він тебе́ ски́не. Диви́ся, за́раз Тимко́ бу́де ї́здити на ньо́му. Тимко́ мо́же сі́сти й на ди́кого коня́, ї́здити ним, аж по́ки він не переста́не фи́ркати.

І спра́вді кінь поча́в фи́ркати, як ті́льки Тимко́ сів наньо́го. Він скака́в уго́ру і хоті́в ски́нути Тимка́. Але́ Тимко́ трима́в по́від в одні́й руці́, а друго́ю маха́в капелю́хом — і кінь не міг його́ ски́нути.

— О, він трима́є по́від ті́льки однíє́ю руко́ю! Як же він мо́же втри́матися на конí? — здиво́вано запита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Він трима́ється коня́ нога́ми, — відпові́в Гнат. — Так ко́жний пови́нен трима́тися коня́, коли́ ї́де ве́рхи.

— Но! Ї-пі! Трима́йся, ковбо́ю! — крича́ли Сту́кало-Дзьо́бало й за́йчик.

Наре́шті кінь утоми́вся й переста́в фи́ркати. Він став та опусти́в го́лову.

— Овва́! Не так уже́ й тя́жко, — сказа́в за́йчик. — Я мо́жу тако́ж це зроби́ти.

І він ско́чив на коня́. А здиво́ваний кінь — як підско́чить уго́ру та як фи́ркне... Капелю́х полеті́в в оди́н бік, а за́йчик у дру́гий. Упа́в за́йчик на сí́но, що було́ в за́городі.

— Гі-гі-гі! Оцé такий ковбóй! — засміялося Стýкало-Дзьóбало. — Я дýмаю, що тобі ще не до коня. Ти мáбуть хóчеш бýти астронáвтом і летíти у прóстір.

— Тобí не до такóго коня, як цей білий кінь, — сказáв Гнат. — Алé той чóрний кінь дýже спокíйний. Ти мóжеш їхати ним. Анý, спрóбуй.

Зáйчик сів на Воронóго і спокíйно об'їхав вéрхи навкóло зáгороди.

— Сідлáйте свої кóні, — сказáв Тимкó одногó рáнку. — Сьогóдні поїдемо оглянути рáнчо. Томý що рáнчо дýже велике, нам трéба бýде спáти однý ніч на пóлі. Повéрнемось до куреня аж зáвтра.

Тимкó їхав попéреду. За ним їхав Вухáтий із Стýкалом-Дзьóбалом, а за ними, один за óдним, їхав Гнат та інші ковбóї. Дóвго вони їхали, чáсом зупинялися на кíлька хвилин, щоб кóні відпочили. Тоді зáйчик і Стýкало-Дзьóбало питáли ковбóїв про життя на рáнчо.

Коли́ со́нце було́ вже ни́зько на за́ході, Тимко́ сказа́в:

— Тут бі́ля рі́чки до́бре мі́сце відпочи́ти. Тут бу́демо й ночува́ти. Тре́ба напої́ти ко́ней і пусти́ти їх па́стися. А ми бу́демо вече́ряти.

Коли́ вже догля́нули ко́ней, тоді́ зійшли́ся всі бі́ля вели́кої ва́три. Усі́ взяли́ся до пра́ці — одні́ носи́ли де́рево на вого́нь, і́нші принесли́ во́ду на ка́ву. І незаба́ром вече́ря була́ гото́ва — смачне́ м'я́со, варе́на квасо́ля, пече́на карто́пля, ка́ва та хліб. Пі́сля вече́рі Гнат грав на гіта́рі — усі́ співа́ли ковбо́йські пісні́.

Ча́сто було́ чу́ти: — Йо́длю... Йо́длю... — За́йчик тако́ж го́лосно йодлюва́в.

Со́нце вже зайшло́ і мі́сяць ви́соко світи́в над дере́вами. Усе́ зати́хло, ті́льки час від ча́су було́ чу́ти, як ви́ли вовки́ й койо́ти. Усі́ спа́ли.

Ра́но вра́нці збуди́ло всіх со́нце. Ку́хар напі́к бага́то млинці́в, насма́жив беко́ну й savари́в ка́ви. Усі́ сма́чно наї́лися, осідла́ли коні та й пої́хали да́лі в доро́гу.

ЛИСТІВКА.

Дороги́й Петру́сю!

Мій ко́шик да́лі лети́ть. Зі мно́ю лети́ть Сту́кало-Дзьо́бало. Не за́вжди мо́жна ї́хати ве́рхи. Тут є ди́кі ко́ні — мо́жна полеті́ти у про́стір. Лю́ди ма́ють імена́, а теля́та на ра́нчо ма́ють тавро́. Надво́рі до́бре спа́ти, а бі́ля вогню́ мо́жна сма́чно ї́сти і ве́село йодлюва́ти.

Йо́длю! Йо́длю!
Від Вуха́того,
Ще в Кана́ді, я ду́маю.

Петро́ Кова́ль
Кана́да

РО́ДЕО

У-ра́аа!.. Крича́ть слова́ на малю́нку у крамни́ці.

Хло́пці ти́снуть свої́ но́сики до вікна́, щоб кра́ще поба́чити малю́нок. А на малю́нку — ковбо́ї, індія́ни, бички́! Бу́де ро́део в мі́сті! Хло́пці з рі́зних ра́нчо бу́дуть бра́ти у́часть у змага́ннях. Там бу́дуть тако́ж хло́пці з індія́нських резе́рв. Це найбі́льша поді́я в житті́ ко́жного хло́пця. Бу́дуть змага́ння в ї́зді на ди́ких ко́нях, у ло́вленні бичкі́в і в ки́данні ласо́.

— Гей, Сту́кало-Дзьо́бало, диви́сь! Таж то Федько́ й Чи́бик. Вони́, ма́буть, запи́шуться на змага́ння, — сказа́в Вуха́тий. — Федько́ живе́ на то́му вели́кому ра́нчо, де ми неда́вно були́. Мину́лого ро́ку він про́бував ї́здити на бичко́ві, але́ бичо́к його́ ски́нув.

— Шви́дко, Вуха́тий! Та вже йди́, бо я не хо́чу спізни́тися на пара́д, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Чого́ ти шука́єш?

— Тре́ба взя́ти капелю́х, що його́ подарува́в мені́ ковбо́й на ра́нчо, — відпові́в за́йчик.

— О, ти ду́маєш, що зно́ву бу́деш ї́здити ве́рхи на коні́, що фи́ркає, так як тоді́, коли́ ї́здив ковбо́й. А мо́же ще спро́буєш поі́хати на ди́кому бичко́ві? — засмія́лося Сту́кало-Дзьо́бало.

— Невже́ ти ду́маєш, що я нічо́го не мо́жу роби́ти, як спра́вжній ковбо́й? Ось я тобі́ покажу́. Я не ті́льки бу́ду ї́здити ве́рхи на коні́, але́ і втри́маюся на ди́кому бичко́ві. Поба́чиш! — сказа́в за́йчик.

— Ну, до́бре, до́бре. Ході́мо вже, мій ковбо́ю. Пара́д уже́ почина́ється, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

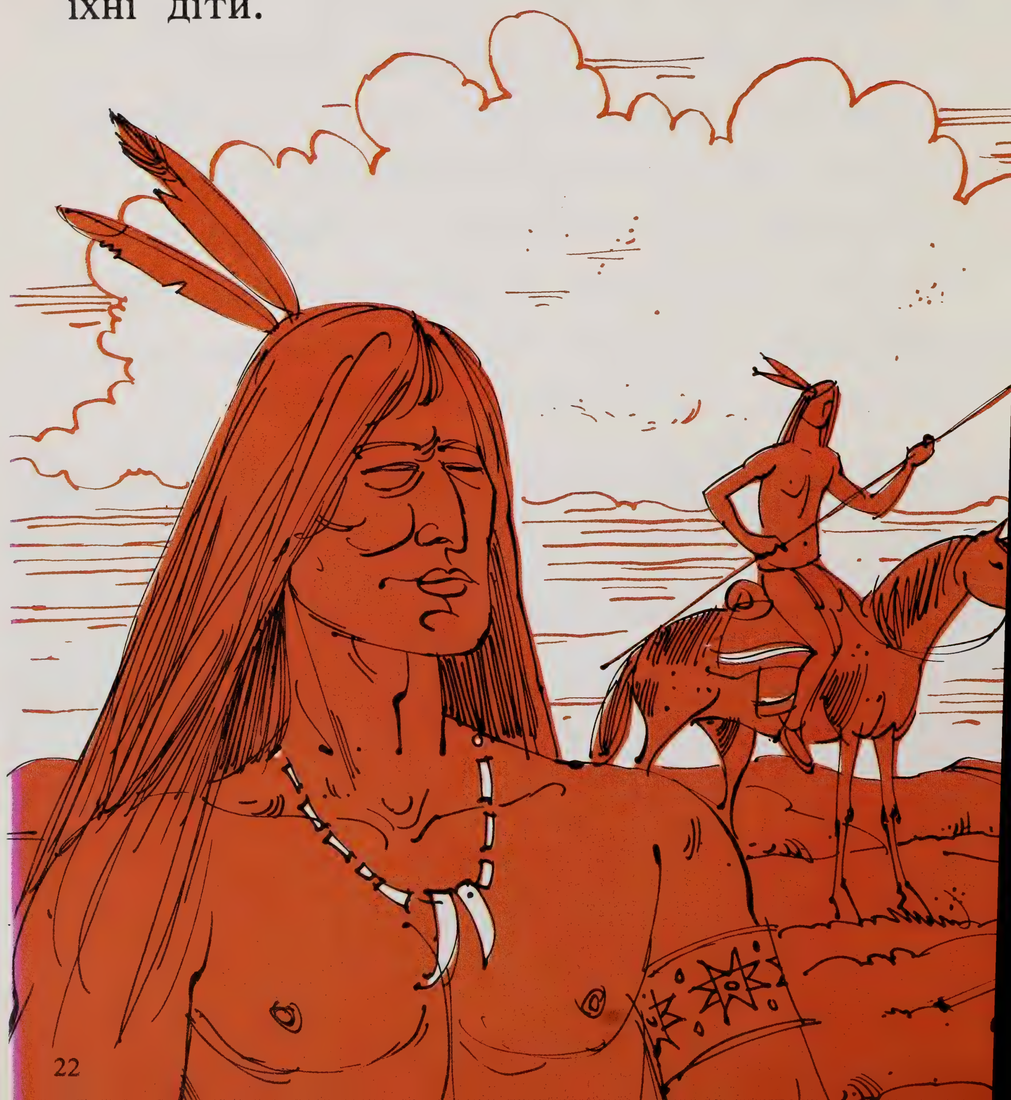
За́йчик Вуха́тий і Сту́кало-Дзьо́бало стоя́ть на ву́лиці. Со́тні люде́й чека́ють на па́рад.

За хвили́ну чу́ти му́зику. Пара́д поча́вся — йду́ть чудо́ві орке́стри, кі́нна полі́ція, ковбо́ї на прикра́шених ко́нях.

Ра́птом Вуха́тий поба́чив Федька́ й Чи́бика, що тако́ж ї́хали в пара́ді. Які́ вони́ га́рні у сво́їх бі́лих, вели́ких капелю́хах і шовко́вих сорочка́х!

Наприкінці́ пара́ду за́йчик і Сту́кало-Дзьо́бало ба́чили індія́н. Чоловіки́, в чудо́вій ви́шитій оде́жі, ї́хали ве́рхи. На голова́х у них були́ убо́ри з пі́р'я. А на воза́х, за ни́ми, ї́хали індія́нки та ї́хні ді́ти.

—Диви́ся, Сту́кало-Дзьо́бало, — сказа́в Вуха́тий. — Диви́сь, як га́рно індія́ни сидя́ть на ко́нях. А там тако́ж ї́дуть хло́пці й дівча́та.

— Вони́ ма́ють мали́х ко́ней, — додало́ Сту́кало-Дзьо́бало.

Таки́й мали́й кінь назива́ється по́ні, — сказа́в Вуха́тий. — Чи ти зна́єш, Сту́кало-Дзьо́бало, що до то́го ча́су, коли́ білі

лю́ди приїхали до Аме́рики, індія́ни ніко́ли не ба́чили коня́?

— Та ну́! Не мо́же бу́ти! — здивува́лося Сту́кало-Дзьо́бало. — Коли́ ба́чимо фільм чи малю́нок, про індія́нина, то він ма́йже за́вжди на коні́.

Пара́д був ду́же до́вгий. Уже́ переїхали індія́ни, вози́ і ще кі́лька люде́й на ко́нях. І так пара́д закі́нчився.

За́йчик і Сту́кало-Дзьо́бало побі́гли на мі́сце змага́ння. Там за ворітьми́ ко́жний хло́пець, що записа́вся на змага́ння, чека́в коли́ йому́ бу́де час їздити на ди́кому бичко́ві.

— У-ра́-а! — закрича́ли всі. — Федько́ й Чи́бик їздили до́бре. Тепе́р поїде за́йчик Вуха́тий.

Воро́та відчини́лися. Як стріла́, ви́скочив із за́городи ди́кий бичо́к, а по́над бичко́м пролеті́в за́йчик.

— Ааа!.. — було́ чу́ти від люде́й. — Чи він іще́ живи́й?

А за́йчик перекоти́вся — та в но́ги! Сту́кало-Дзьо́бало підняло́ капелю́х та

— Гуп! Гуп!

І собі —

в но́ги!

СЕЛО́ ВІҐВА́МІВ

— Ході́ть зі мно́ю! — сказа́в Чи́бик.— Я вам покажу́ на́ше село́. На ро́део індія́ни приїжджа́ють зі всіх сторі́н — де́які по́їздом, де́які літако́м, де́які авто́бусом, і́нші а́втами, а ще і́нші кі́ньми

Пі́дчас ро́део всі індія́ни, що сюди́ приї́хали, живу́ть так, як ї́хні батьки́ жили́ со́тні рокі́в то́му. Віґва́м — ї́хня ха́та, шкі́ри на землі́ — лі́жко, а ва́тра — ку́хня. Жінки́ готу́ють ї́сти на вогні́. Старі́ жінки́ пока́зують, як ши́ти й вишива́ти оде́жу. А чоловіки́ сидя́ть навко́ло ва́три й розка́зують про да́вні часи́, коли́ ще не було́ тут бі́лих люде́й.

— У... Я не хо́чу туди́ йти́, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало і схова́лося за Вуха́того. — Диви́сь, яки́й там вели́кий страшни́й бик! Він ди́виться на нас.

— Не бі́йся, — сказа́в Чи́бик. — Це бу́йвол. Він спра́вді вели́кий, але́ він тобі́ нічо́го не зро́бить, бо він у за́город

— А чому́ ви трима́єте того́ бу́йвола тут? — запита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Коли́сь бу́йволи па́слися всюди на пре́ріях, а тепе́р їх мо́жна поба́чити ті́льки в па́рках, — відпові́в Чи́бик. — Коли́сь індія́ни лови́ли бу́йволів, бо з них вони́ ма́ли м'я́со, яке́ суши́ли. Те су́шене м'я́со называ́ли пемика́н. Тако́ж із бу́йволів вони́ ма́ли шкі́ри — на ша́тра, лі́жка й мокаси́ни. Ко́сті — на лопа́ти, ложки́ й миски́ та бага́то і́нших рече́й. Без бу́йволів індія́ни коли́сь не могли́ б жи́ти. О́тже, ми хо́чемо показа́ти всім, які́ то були́ бу́йволи.

Он там мій ба́тько. Він — ватажо́к на́шого пле́мени. Ході́мо! Він кли́че нас до се́бе. — І Чи́бик пові́в їх до ба́тька.

Ватажо́к підні́с ру́ку і сказа́в, — Га́у, Чи́бик! Га́у, Абліґаму́ч!

— Га́у, — відпові́в Чи́бик і собі́ підні́с ру́ку.

— Га́у Абліґаму́ч? Що це таке́? — спита́в за́йчик.

— Він віта́є тебе́, — відпові́в Чи́бик. — Абліґаму́ч — зна́чить «за́йчик» по-індія́нському, а «га́у» — це «добри́день!»

— О, га́у, — відпові́в за́йчик і підні́с ла́пку, та вклони́вся ватажко́ві.

— Сіда́йте з на́ми бі́ля ва́три і послу́хайте старо́ї індія́нської леге́нди про за́йчиків.

ЛЕГЕ́НДА

— Коли́сь давно́ за́йчик Аблiґаму́ч був зо́всім і́нший, як сього́дні. Він був кругле́нький, із рі́вними й коро́ткими нога́ми та з до́вгим пухна́тим хвосто́м.

Він ходи́в і бі́гав, як усі́ і́нші ди́кі твари́ни, не підска́кував скік-скік-скік, як тепе́р, — оповіда́в ватажо́к Но́кам. —

Одного́ ра́зу навесні́, коли́ Аблiґаму́ч лежа́в і відпочива́в у лі́сі, він почу́в, що хтось іде́. Він гля́нув, а то — щур! Щур ішо́в сте́жкою і пла́кав.

— Чого́ ти пла́чеш? — спита́в Аблiґаму́ч.

Щур підско́чив, коли́ почу́в го́лос. Як поба́чив, хто це гово́рить, то зра́зу й відпові́в: — Я йду́ на своє́ весі́лля.

— То чого́ ж ти пла́чеш? — спита́в здиво́ваний Аблiґаму́ч.

— Пла́чу, — сказа́в щур, — не тому́, що йду́ на своє́ весі́лля, а тому́, що я заблуди́в. Ой, біда́ мені́, біда́!

— Ну, то не спіши́ся! Сядь і поду́май, — сказа́в Аблі́ґаму́ч.

— Але́ я не ма́ю ча́су на те, бо тре́ба бу́ти в молодо́ї пе́ред за́ходом со́нця. Якщо́ ні, то вона́ ста́не жі́нкою во́рона Какаку́ч.

— Якщо́ так, то я тебе́ туди́ заведу́, бо я зна́ю доро́гу.

Абліґаму́ч побі́г напере́д, а за ним помале́ньку пішо́в щур. Щур не хоті́в загуби́тися і тому́ ду́же ува́жно диви́вся на хвіст за́йчика, яки́й час від ча́су видні́в у глибо́кій траві́.

Але́ щур так уважа́в за хво́стом, що він не диви́вся, куди́ йде́, і впав шкеребе́рть у глибо́ку я́му.

— Ой, йой, йой! За́йчику, ряту́й мене́! — закрича́в щур.

За́йчик Абліґаму́ч почу́в крик щура́ й поверну́вся до ньо́го.

— Це нічо́го, нічо́го, — сказа́в за́йчик. — Я тобі́ за́раз допоможу́.

Він спусти́в свій до́вгий хвіст в я́му

і сказа́в: — Хапа́й за хвіст! Я бу́ду тягну́ти.

Щур учепи́вся за хвіст за́йчика, а за́йчик щоси́ли потягну́в. Ра́птом — трісь! І хвіст відірва́вся. Бі́дний за́йчик залиши́вся з коро́тким пух-хво́стиком.

Але́ за́йчик не поки́нув щура́ в я́мі. Він ухопи́вся пере́дніми ла́пками за де́рево, а за́дні ла́пки спусти́в щуро́ві в я́му.

— Трима́йся за ла́пки! Я тебе́ ви́тягну, — сказа́в за́йчик.

За́йчик тягну́в, тягну́в — аж живі́т ви́тягнувся, і став тоне́нький, а за́дні но́ги ви́тягнулися і ста́ли бага́то до́вші, ніж були́ рані́ше. Наре́шті за́йчик ви́тягнув щура́ з я́ми.

— Ну, ле́две ви́тягнув, — сказа́в за́йчик. — Я вже ду́мав, що й ла́пки згублю́.

— Але́ подиви́ся на ме́не! І хвоста́ нема́є, і живі́т ви́тягнувся, і но́ги ста́ли ду́же до́вгі! Я бо́юся, що бу́де тя́жко ходи́ти.

І спра́вді, коли́ за́йчик захоті́в пройти́ кі́лька кро́ків, то він переверну́вся догори́ нога́ми. Від то́го ча́су він уже́ му́сив стриба́ти на за́дніх ла́пках, і так вони́ поспіша́ли че́рез ліс.

Якра́з пе́ред за́ходом со́нця прийшли́ вони́ до до́му молодо́ї.

Як усі́ ті́шилися, що вони́ прийшли́!

Ті́льки во́рон Какаку́ч не ті́шився. Коли́ він поба́чив, що щур узя́в молоду́ за ру́ку, він ви́летів із ха́ти й ніко́ли вже не поверта́вся. Але́ ніхто́ про нього́ й не ду́мав.

Тоді́ на весі́ллі щур розка́зував усі́м, як Абліґаму́ч його́ врятува́в. Усі́ го́сті були́ ду́же ра́ді й весе́лі, а Абліґаму́ч танцюва́в гопака́ з молодо́ю.

До́вго вони́ так танцюва́ли, що аж суко́нка молодо́ї порва́лася. За́йчик шви́дко приніс шкі́ру і за́раз же поши́ли нову́ суко́нку.

—Ще тре́ба по́яса, — сказа́в за́йчик, і відрі́зав тонку́ сму́гу шкі́ри. Він узя́в

шкі́ру в зу́би, щоб скрути́ти по́яс молоді́й, коли́ ра́птом натя́гнута смýга урва́лася і розби́ла йому́ губу́ аж до но́са.

Молода́ запла́кала, коли́ поба́чила бі́дного за́йчика.

— Не плач. Це не допомо́же, — сказа́в за́йчик. — Так ма́ло бу́ти. — І зав'яза́в навко́ло не́ї по́яс.

—Почека́й тут! — сказа́ла молода́. Вона́ побі́гла у віґва́м і принесла́ чудо́ву бі́лу кожуши́ну.

— Це для те́бе, — сказа́ла вона́. — Кожуши́на бі́ла, як сніг. Узи́мку бу́де ле́гко тобі́ хова́тися: бу́деш бі́лий, як сніг.

Абліґаму́ч подя́кував їй за подару́нок і сказа́в, що бу́де одяга́ти бі́лу кожуши́ну аж узи́мку, бо влі́тку кори́чнева кожуши́на кра́ще його́ маску́є.

Від то́го ча́су зайці́ та ї́хні ді́ти і ону́ки, ма́ють мале́нькі пух-хво́стики, розби́ті гу́би аж до но́са і до́вгі за́дні но́ги, яки́ми вони́ стриба́ють уве́сь день.

Тако́ж від то́го ча́су за́йчики ма́ють бі́лі кожуши́ни взи́мку.

І так «кисипи́тин». Так кінча́ється леге́нда.

ДІВЧА́ТА ЙДУ́ТЬ

— Ваші леге́нди спра́вді ціка́ві, — засмія́вся за́йчик.

— Я тобі́ покажу́ щось іще́ цікаві́ше, — сви́снуло Сту́кало-Дзьо́бало. — Диви́ся, дівча́та йду́ть.

— Га́у, сестри́чко! — сказа́в Чи́бик. — У́но, це мої́ нові́ дру́зі. Аблі́ґаму́ч і Сту́кало-Дзьо́бало, це моя́ сестра́ У́на.

— Га́у, хло́пці, — сказа́ла У́на.

— О, У́на! Я зна́ю га́рну леге́нду про ді́вчину У́ну, — сказа́в оди́н стари́й індія́нин.

— Розкажі́ть нам! Розкажі́ть нам! — закрича́ли дівча́та й посіда́ли навко́ло ва́три

НЕВИ́ДИМИЙ ХЛО́ПЧИК

Одного́ ра́зу в індія́нському селі́ над о́зером жили́ три сестри́чки.

Найста́рша У́на й моло́дша Аби́та були́ ду́же га́рні й го́рді, а наймоло́дша Ошіґе́я була́ ні га́рна, а́ні така́ го́рда, як вони́.

Вони́ штовха́ли її́, смія́лися з не́ї, а вона́ все терпі́ла.

Тому́ що в них не було́ батькі́в, індія́ни, коли́ поверта́лися з ло́вів, дава́ли їм м’я́со, а за те У́на, Аби́та та Ошіґе́я ліпи́ли їм го́рщики. Дві ста́рші се́стри ліпи́ли го́рщики, а Ошіґе́я випа́лювала їх на вогні́, щоб вони́ були́ тверді́. Коли́ Ошіґе́я випа́лювала го́рщики, тоді́ ві́тер роздува́в вого́нь. З ча́сом її́ обли́ччя й воло́сся були́ попа́лені. Тому́ се́стри назива́ли її́ Ошіґе́я, що зна́чить по-індія́нському «обпа́лена».

На дру́гому бо́ці о́зера жив хло́пець Тія́м, що мав чарівни́й дар става́ти

неви́димим. Ніхто́ його́ ніко́ли не ба́чив, ті́льки його́ сестра́. Ніхто́ не знав, чи він висо́кий чи низьки́й, га́рний чи нега́рний, але́ всі чу́ли про його́ чарівну́ си́лу неви́димости і про його́ вели́кий у́спіх на ло́вах. Тому́ всі вважа́ли його́ ні́би князем.

Ко́жна індія́нська ді́вчина хоті́ла ста́ти його́ дружи́ною.

Одного́ дня Тія́мова сестра́ прийшла́ в село́ і сказа́ла:

— Тія́м ві́зьме за дружи́ну пе́ршу ді́вчину, що змо́же його́ поба́чити.

Усі́ дівча́та хоті́ли спро́бувати ща́стя. Одна́ за о́дною пливли́ вони́ човна́ми че́рез о́зеро, але́ ніхто́ не ба́чив Тія́ма. Лиши́лися ще ті́льки три се́стри.

— Тепе́р я спро́бую, — сказа́ла У́на. Я ду́маю, що я його́ поба́чу.

— Диви́сь яка́! Чому́ ти пови́нна пе́рша йти́, а не я? — свари́лася Аби́та.

— Бо я ста́рша!

— А мо́же Тія́м хо́че моло́дшої!

— Я тебе́ не пущу́ саму́.

— Якщо́ так, то пі́демо ра́зом, — сказа́ла Аби́та. І вони́ пішли́ ра́зом.

Припливли́ вони́ до віґва́му Тія́ма, одя́гнені в найкра́щі суко́нки.

Тія́мова сестра́ ви́йшла їм назу́стріч. Коли́ вони́ відпочи́ли, тоді́ вона́ повела́ їх на бе́рег о́зера, бо вже був час, коли́ мав поверну́тися її брат.

— Чи ба́чите ви мого́ бра́та? — спита́ла вона́.

Оби́дві се́стри пи́льно диви́лися на о́зеро й поба́чили чо́вен. Але́ хоч він і не дале́ко плив, ніко́го в ньо́му не було́ ви́дно.

— Я ба́чу його́! — скри́кнула Аби́та, хоч вона́ його́ й не ба́чила.

А У́на й собі́: — Так, я тако́ж його́ ба́чу.

— Ті́ямова сестра́ зна́ла, що одна́ з них ка́же непра́вду, бо ті́льки одна́ ді́вчина змо́же його́ поба́чити, а не дві ра́зом.

— Ду́же до́бре, — усміхну́лась вона́. — Ході́ть зі мно́ю у віґва́м приготува́ти йому́ вече́рю.

— Аби́то, візьми́ від мого́ бра́та м'я́со, що він прині́с, — сказа́ла Ті́ямова сестра́.

Але́ Аби́та ніч́ого не ба́чила. Ра́птом м'я́со впа́ло їй на но́ги. Аби́та закрича́ла з бо́лю і перел́якано ви́бігла з віґва́му.

Тоді́ Ті́ямова сестра́ сказа́ла:

—У́но, роззу́й мого́ бра́та й ви́неси його́ мо́крі мокаси́ни надві́р.

Але́ У́на не могла́ цьо́го зроби́ти, бо вона́ ніч́ого не ба́чила. Ра́птом мо́крі мокаси́ни вда́рили її́ по обли́ччі. Тоді́

вона́ тако́ж ви́бігла, пла́чучи, з віґва́му.

— Ма́буть, я ніко́ли не дочека́юся дружи́ни, — сказа́в Тія́м. — Шкода́, бо то ж були́ такі́ га́рні дівча́та.

— Не спіши́ся, бра́те. Тобі́ тре́ба дружи́ни не ті́льки га́рної але́ тако́ж відва́жної, правди́вої, а така́ ще не прийшла́.

— У́на та Аби́та поверну́лися додо́му й зі зло́сти ще більше штовха́ли бі́дну Ошіґе́ю.

Наре́шті вона́ не ви́тримала і втекла́ в ліс. Там вона́ до́вго пла́кала. Коли́ Ошіґе́я заспоко́їлась, вона́ почала́ ду́мати. Чому́ б і їй не спро́бувати поба́чити невй́димого хло́пця? Вже ж ні́якої ді́вчини не лиши́лося в селі́, ті́льки вона́.

І хоч Ошіґе́я зна́ла, що вона́ не така́ га́рна, як її се́стри, що вона́ не ма́ла га́рної оде́жі, і хоч вона́ зна́ла, що всі бу́дуть смія́тися з не́ї, вона́ тако́ж хоті́ла поба́чити Тія́ма.

Тоді́ вона́ шви́дко поши́ла собі́ оде́жу

з бере́зової кори́, взу́лася в старі́ мокаси́ни, що У́на ви́кинула, і відва́жно ви́йшла з віґва́му.

— О, яка́ ти чудна́! — смія́лася У́на. — Куди́ ти йде́ш?

— Я йду́ поба́чити Тія́ма, — відповіла́ Ошіґе́я.

— Ха-ха-ха́! — засмія́лися всі. — Вона́ йде́ поба́чити Тія́ма! Таке́ чудо́висько йде́ поба́чити Тія́ма! — І всі так смія́лися, що аж коти́лися по землі́!

Але́ Ошіґе́я на те нічо́го не відповіла́, ті́льки шви́дко пішла́ до до́му Тія́ма.

Тія́мова сестра́ привіта́ла її́ й попроси́ла відпочи́ти. Як ті́льки со́нце зайшло́, вона́ повела́ Ошіґе́ю на бе́рег о́зера.

— Чи ба́чиш мого́ бра́та? — спита́ла вона́.

Ошіґе́я ба́чила чо́вен, але́ в ньо́му ніко́го не було́.

— Ні, — відповіла́ вона́. — Я не ба́чу його́.

— Ще раз подиви́ся, — сказа́ла Тія́мова сестра́.

Ошіґе́я ще раз подиви́лася і скри́кнула: — О, так! Я ба́чу його́! Ба́чу!

— Якщо́ ти його́ ба́чиш, — сказа́ла Тія́мова сестра́, — то скажи́ мені́, з чого́ зро́блена в нього́ сму́га на пле́чі?

— Вона́ зро́блена з весе́лки! — дивува́лася Ошіґе́я.

Тоді́ Тія́мова сестра́ поба́чила, що наре́шті знайшла́ся ді́вчина, що бу́де дружи́ною її́ бра́та. Вона́ повела́ її́ до віґва́му, ски́нула з не́ї пога́ну оде́жу, скупа́ла її́ та одягну́ла в га́рну суко́нку зі шкі́ри.

Ощіѓéя стáла прекрáсною дíвчиною з дóвгим волóссям і гáрним облúччям. Колú Тіям побáчив її, він рáдісно вúгукнув:

— Нарéшті я знайшóв тебé, моя дорогá. — Та й повів її у свій дім.

І від тóго дня Ощіѓéя, Тіям і йогó сестрá жилú рáзом у згóді й рáдості дóвгі рокú.

— От легéнді й «кисипúтин». Так кінчáється легéнда.

ПЕРЕГО́НИ

— Гей, Муха́тий, Сту́кало-Дзьо́бало, де ж ви? Перего́ни вже почина́ються! — кри́кнув Федько́.

— Ході́мо, ході́мо! Дя́кую. Я му́шу йти, я ж оди́н із ве́ршників, — сказа́ла У́на.

— Ти? Ді́вчина? — здивува́лося Сту́кало-Дзьо́бало. — Я ще не чув, щоб дівча́та були́ ве́ршниками у перего́нах.

— О, так! Дівча́та мо́жуть усе́ те роби́ти, що й хло́пці. Я пе́вна, що наш віз пережене́ ва́шого во́за, — сказа́ла У́на.

— Ну, ну, не сварі́ться, бо спі́знимося, — сказа́в Федько́ і всі побі́гли на перего́ни.

На перего́нній дорі́жці вже стоя́ли вози́, а бі́ля них працюва́ли ковбо́ї. Головни́й ковбо́й ходи́в навко́ло возі́в і диви́вся, чи все гото́ве, чи ко́жний зна́є, що ма́є роби́ти.

— Слу́хай пи́льно, Ваха́тий, — сказа́в Федько́. — Як ті́льки почу́єш по́стріл, ти з ковбо́ями кинь ку́хню на віз, тоді́ шви́дко ви́скоч на коня́ і їдь ве́рхи щоси́ли. Подиви́сь, он там стоя́ть бочки́. Ми об'їдемо їх ві́сімкою, але́ не так шви́дко, щоб не переверну́ти їх. Той віз, що найшви́дше пове́рнеться до ста́рту, ви́грає нагоро́ду. Зрозумі́в? Гото́вий?

До́бре. За́раз бу́де по́стріл — і почну́ться перего́ни.

— Бах! — пролуна́в по́стріл.

Перего́ни почали́ся. Ко́ні ки́нулися впере́д. Гуп! — і ку́хня вже на во́зі. Все, що Вуха́тий пам'ята́в, було́ те, що я́кось він ско́чив на коня́ і вхопи́вся за по́від.

Кінь шале́но гнав упере́д, а за́йчик не стри́мував його́. В оча́х йому́ кури́лося! Він нічо́го не ба́чив! Дух йому́ запе́рло. Щось йому́ ні́би каза́ло: — Трима́йся, трима́йся!

Ра́птом хтось кри́кнув: — Ми ви́грали!

— Хто ви́грав? Хто ви́грав? Ми? Ми? — пита́в Вуха́тий.

— Так, смішни́й за́йчику, хіба́ ти не ба́чиш? Уже́ кли́чуть нас до мікрофо́ну.

Вуха́тий зсу́нувся з коня́, і ма́ло що не впав, бо но́ги були́ ні́би з ґу́ми, а в ро́ті так су́хо, що тру́дно було́ й говори́ти. Але́ пе́ред ним був мікрофо́н і всі чека́ли, щоб він щось сказа́в.

— Ду... ду... ду́же га́рно, що ми ви... ви́грали... — і бі́льше не міг сказа́ти, бо всі почали́ крича́ти «Сла́ва!!»

— Ну, Вуха́тий, сла́вний ковбо́ю, мо́же ми б уже́ леті́ли да́лі, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Чека́й, ще ні! — сказа́в Чи́бик. — Ро́део скінчи́лося і ми всі поі́демо до нас додо́му. Ви змо́жете відпочи́ти й поба́чити, як ми, індія́ни, тепе́р живемо́. Я тако́ж запроси́в Федька́.

Вуха́тому і його́ дру́зям було́ ціка́во подиви́тися на індія́нське село́. Вони́ й пішли́ до мі́сця, де індія́ни вже склада́ли свої́ віґва́ми, щоб ї́хати на нове́ мі́сце.

СЕЛО́

Коли́ все було́ вже гото́ве, Вуха́тий, Сту́кало-Дзьо́бало і Федько́ поїхали з Чи́биком і його́ батька́ми до індія́нського села́.

— Ось на́ша ха́та. Бабу́ся ви́йшла нам назу́стріч, — сказа́ла У́на. — Бабу́сю, це мої́ нові́ дру́зі: за́йчик Вуха́тий, Сту́кало-Дзьо́бало і Федько́ Бо́ндар із ра́нчо два «Б».

— О, Бо́ндар. Ти украї́нець?

— Так, бабу́сю. А як ви це зна́єте?

— Я зна́ю украї́нців ще з да́вніх часі́в, коли́ була́ мало́ю ді́вчиною. Коли́ украї́нські піоне́ри впе́рше приї́хали в Кана́ду, ми ча́сто до них ходи́ли. Ми купува́ли в них ква́шену капу́сту. Хто їв ква́шену капу́сту взи́мку, той не хворі́в на ско́рбут. Ча́сто в о́бмін ми їм дава́ли мокаси́ни або́ рі́зні шкі́ри, — відповіла́ бабу́ся.

— О!.. А моя́ бабу́ся розка́зувала, як вона́ ходи́ла по корінці́, які́ індія́ни їм показа́ли. Ті корінці́ вжива́ли, як лі́ки, — сказа́в Федько́.

— Так, у піоне́рські часи́ не було́ тут ні крамни́ць, ні лікарі́в. Усі́ лю́ди оди́н о́дному допомага́ли, — додала́ бабу́ся. — Індія́ни навчи́ли бі́лих люде́й, як збира́ти ди́кий риж, як дістава́ти сік з кле́ну для сиро́пу і як лови́ти ди́кі інди́ки. Вони́ тако́ж показа́ли їм, як роби́ти ли́жви на глибо́кий сніг. Узи́мку на ли́жвах ле́гше ходи́ти на ло́ви по снігу́.

А бі́лі навчи́ли індія́н тако́ж бага́то

речей: квасити капусту, молоти пшеницю на борошно (муку), пекти хліб на дріжджі, пекти коржики і шити одежу з полотна. Білі жінки самі собі робили полотно.

— Але ходімо в хату, — сказала мама. — Наші гості, мабуть, голодні.

Усі зайшли в хату.

— Прошу сідати на канапу, — сказав тато, — а ти, Чибику, сядь на стілець біля піяніно. Я сяду тут, на великому кріслі, а мама й бабуся принесуть нам перекуску. Може б ти, Уно, щось нам заграла?

— Заграй, заграй нам, Уно, —

проси́ли Сту́кало-Дзьо́бало і Вуха́тий.

— Неха́й Чи́бик вам загра́є. Він уже́ там сиди́ть, — засмія́лася У́на.

— Мене́ вже тут нема́є, — зіско́чив Чи́бик зі стільця́. — Сіда́й і грай.

— Я бу́ду гра́ти одну́ пі́сню, а ви співа́йте:

Бра́те Іва́не, бра́те Іва́не!
Чи ти спиш, чи ти спиш?..

По́ки всі співа́ли, ма́ма принесла́ ко́ржики, а бабу́ся молоко́ в склянка́х.

— М-м-м, — підско́чило Сту́кало-Дзьо́бало, — так сма́чно па́хне!

— Не пхай дзьо́ба в ко́ржики, — сказа́в Вуха́тий. — Бу́де до́сить для всіх.

Ко́жний узя́в собі́ по ко́ржику і по скля́нці молока́.

— Які́ смачні́ ко́ржики! — сказа́в Федько́. — Я ще не їв таки́х до́брих!

— Це ко́ржики з пемика́ну, — сказа́ла ма́ма. — Пемика́н — це індія́нська ї́жа із су́шеного м’я́са та я́гід.

— Я принесу́ вам само́го пемика́ну, щоб ви покуштува́ли, — сказа́ла бабу́ся.

Бабу́ся порі́зала пемика́н та принесла́ ді́тям.

— Прошу́, покушту́йте, — сказа́ла вона́.

— Дя́кую! Мені́ кра́ще смаку́ють ко́ржики, — сказа́в Вуха́тий.

Усі́ засмія́лися.

— Так, до пемика́ну тре́ба зви́кнути, — сказа́ла ма́ма.

— А тепе́р, — сказа́в Чи́бик, — усі́ ви́пийте молоко́. Хай ко́жний ві́зьме собі́ ча́шку, що тут на столі́, й переве́рне її догори́ дном. Я вас навчу́ індія́нської гри. Я схова́ю під одну́ ча́шку гро́ші.

Той, хто відгада́є, де гро́ші, той мо́же їх ма́ти.

Чи́бик покла́в гро́ші під одну́ ча́шку.

По́тім шви́дко пересу́нув усі́ чашки́ і спита́в: — Під яко́ю ча́шкою гро́ші?

— Тут, — сказа́в Вуха́тий, і підня́в одну́, але́ там нічо́го не було́.

Тоді́ Чи́бик зно́ву пересу́нув чашки́.

— Гро́ші тут, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало, і підняло́ одну́ ча́шку.

— О! Тут гро́ші! — закрича́ли всі.

— Що ти бу́деш роби́ти з ти́ми грі́шм
Сту́кало-Дзьо́бало?

— Візьми́ їх собі́, У́но, за те, що ти так га́рно гра́ла. А нам уже́ тре́ба ї́хати.

— Ще ні, — сказа́в Чи́бик, — вам тре́ба відпочи́ти, тре́ба до́бре поспа́ти. Поїдете вра́нці. А тепе́р ході́ть сюди́, я вам покажу́, де бу́дете спа́ти.

— Вам тако́ж тре́ба йти́ спа́ти, У́но й Чи́бику, — сказа́в ба́тько, — бо за́втра вже до шко́ли пі́дете.

Ура́нці, коли́ всі сні́дали, Федько́ спита́в: — Чого́ вас у́чать у ва́шій шко́лі?

— Всього́ того́, що й вас у́чать, — відповіла́ У́на, — ті́льки ми вчимо́ся ще й індія́нської мо́ви.

— О! Ду́же ціка́во! — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Я зна́ю, що в де́яких шко́лах у́чать украї́нської мо́ви, а щоб учи́ли індія́нської мо́ви, про те я ще не чув.

— Якби́ то було́ все, чого́ ти ще не зна́єш, — сказа́в за́йчик, — то було́ б півбіди́. Мені́ здає́ться, що тобі́ тре́ба ще бага́то вчи́тися.

— Час до шко́ли! — сказа́в Чи́бик. — Ходи́, У́но! До поба́чення!

— До поба́чення! — сказа́ла У́на, махну́ла руко́ю та й побі́гла за Чи́биком.

— Нам тако́ж тре́ба в доро́гу, — сказа́в за́йчик. — Дя́куємо за гости́нність. До поба́чення!

ЛИСТІВКА.

Дорогий Петрусю!
З індіянами цікаво жити. Я тепер знаю, що в мене був колись довгий хвіст.
Гау! Зайчик Абліґамуч
С. Канада (Не пишу «східня» бо забирає багато місця)
П.С. Маю для тебе подарунок — вістря з індіянської стріли.

Петро Коваль
Десь на Півдні
Канада

УКРАЇНЦІ

СВЯ́ТО

— О - о! Диви́ся, скі́льки люде́й! Ціка́во, що тут ді́ється? Диви́сь, яка́ вели́ка пи́санка! Лю́ди гово́рять по-украї́нському! Мо́же, це украї́нське свя́то? Диви́ся, пара́д! — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Ко́ні! Ї́дуть козаки́! Хло́пці в коза́цькому вбранні́ з до́вгими шаблі́ми при бока́х! — закрича́в Вуха́тий.

— А чому́ той, що ї́де попе́реду на бі́лому коні́, ма́є і́ншу ша́пку? — запита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Я ду́маю, що це ї́хній ге́тьман, — відпові́в Вуха́тий.

— Так, ге́тьман, — сказа́в стари́й діду́сь, що стоя́в недале́ко. — Чи ви пе́рший раз на на́шому свя́ті?

— Так, діду́сю. Ми прилеті́ли з півде́нної Кана́ди. Це Сту́кало-Дзьо́бало, а я За́йчик Вуха́тий, — сказа́в Вуха́тий.

— Ха-ха-ха́! — засмія́вся дід. — Ти Вуха́тий, а я коза́к Вуса́тий. — І він погла́див свої́ ву́са.

— То ви, діду́сю, тако́ж коза́к? — запита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

Мо́жна сказа́ти, що і я коза́к. Але́ правди́ві козаки́ жили́ в Украї́ні со́тні ро́ків то́му. Вони́ би́лися з тата́рами. Тата́ри напада́ли тоді́ на се́ла і вбива́ли люде́й, ча́сто бра́ли молоди́х дівча́т і хло́пців і продава́ли їх у ра́бство.

— Розкажі́ть нам, діду́сю, про ті часи́, — проси́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Тепе́р ні, мо́же пізні́ше, — сказа́в дід. — Диві́ться! Козаки́ б'ються з тата́рами!

— О-о... Які в них довгі шаблі! — закричало Стукало-Дзьобало, й закрило очі своїми крилами. — Я не хочу дивитися. Я боюся. Утікаймо! Утікаймо!

— Не бійся, смішне Стукало-Дзьобало! Це несправжні татари й несправжній бій, — заспокоював дід.

— Я таки не хочу дивитися, — заплакало Стукало-Дзьобало. — Ходімо звідси!

— О, бій уже закінчився. Ти, боягузе, можеш уже дивитися, — сказав Вухатий. — От із тебе був би козак!

— А хто виграв? — запитало Стукало-Дзьобало.

— Як хто? Ще й питаєш? Ніхто інший — козаки! — сказав Вухатий.

— Ура-а! — закричало Стукало-Дзьобало. — Слава козакам!

— Усі вже йдуть їсти, — сказав дід. — Нам також треба трохи з'їсти. Ходіть зі мною! Дивіться, там продають українські страви. Ми щось купимо собі.

— Я ду́же люблю́ борщ і варе́ники,— сказа́в Вуха́тий.

— А я ковбасу́. Ті́льки дзьоб, дзьоб і м-м-м... так смаку́є! — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Я ду́маю, що там продаю́ть не ті́льки борщ, варе́ники й ковбасу́. Мо́жна купи́ти голубці́, пиріжки́, пампушки́ й то́рти, — сказа́в дід.

Усі́ напо́внили тарілки́ й посіда́ли біля сто́лу.

— Чи мо́жна й нам сі́сти з ва́ми? — заговори́в висо́кий чолові́к.

— Мо́жна, мо́жна, — сказа́в дід. — Сіда́йте! Вуха́тий, це мій син Богда́н Бі́лик і його́ ді́ти, Оле́ся й Дани́лко.

— Кла́няюсь вам, па́не Бі́лик! — сказа́в Вуха́тий. — Які́ у вас га́рні ді́ти! Оле́сю, а хто поши́в тобі́ таку́ га́рну суко́нку?

— Це український стрій. Моя́ ма́ма ви́шила його́ мені́ на це свя́то, — сказа́ла Оле́ся. — Я бу́ду танцюва́ти украї́нські та́нці сього́дні на конце́рті.

— А де твій віно́к і стрічки́? — запита́в Вуха́тий. — Якщо́ тобі́ тре́ба кві́тів на віно́к, я мо́жу назбира́ти живи́х. Але́ де ми діста́немо тих си́ніх, жо́втих, зеле́них, черво́них, бі́лих стрічо́к?

— Дя́кую тобі́, Вуха́тий! — сказа́ла Оле́ся. — Яки́й ти до́брий! Але́ я сього́дні бу́ду танцюва́ти український та́нець «Гониві́тер». У цьо́му та́нці дівча́та наслі́дують ві́тер, як він віє та кру́титься. Тому́ стрі́чка заважа́ла б мені́. І диви́ся: Я не ма́ю чобі́т. Не за́вжди той са́мий стрій до ко́жного та́нцю.

— А де Сту́кало-Дзьо́бало? — запита́в дід.

— Я тут! — почу́вся го́лос із-за ї́жі на тарі́лці. Незаба́ром показа́лися — спе́ршу дзьо́бик, а по́тім і вся голова́ Сту́кала-Дзьо́бала.

— О-о-о!.. Я того́ па́на зна́ю! — закрича́ло зно́ву Сту́кало-Дзьо́бало. — Це той ге́тьман, що був на пара́ді, ті́льки тепе́р він без ша́пки.

— Я не спра́вжній ге́тьман, — відпові́в Богда́н Бі́лик. — Спра́вжні гетьма́ни коли́сь води́ли козакі́в у бій про́ти ворогі́в Украї́ни. Хо́чете? Я вам розкажу́, як одного́ ра́зу ді́ти, Оле́ся й Дани́лко, допомогли́ козака́м урятува́ти ці́ле село́ від тата́р.

— Розкажі́ть! Розкажі́ть! — закрича́ли всі.

МАЛІ́ КОЗАКИ́

— Давно́ коли́сь, — поча́в Богда́н, — недале́ко від одного́ украї́нського села́ ба́вилося дво́є діте́й: ді́вчинка назива́лася так як ти — Оле́ся, а її́ моло́дший брат так як ти — Дани́лко.

Ра́птом Оле́ся й Дани́лко поба́чили бага́то люде́й, що бі́гли до них.

— Ді́вчинко, чи ти зна́єш, де мо́жна схова́тися від тата́р? Тата́ри спали́ли на́ше село́ і хо́чуть злови́ти нас, — пла́кали лю́ди.

— Сюди́! — сказа́ла Оле́ся. — Я зна́ю одне́ мі́сце, де мо́жна схова́тися. Дани́лку, я залишу́ся тут, а ти біжи́ шви́дко і дай зна́ти козака́м, що тата́ри йду́ть. Чу́єш?

— А ти? — спита́в Дани́лко.

— Не бі́йся! Я щось приду́маю. А ти йди́ шви́дко. Біжи́! — відповіла́ Оле́ся.

Дани́лко побі́г щоси́ли, а Оле́ся відвела́ люде́й дале́ко в ліс, де коли́сь

лю́ди з її́ села́ хова́лися від тата́р.

Пізні́ше Оле́ся ви́йшла з лі́су. Вона́ зно́ву поба́чила бага́то люде́й на ко́нях.

— Це тата́ри, — поду́мала вона́. — Що мені́ роби́ти? Якщо́ втечу́ в ліс, тоді́ тата́ри знайду́ть і тих люде́й, що там схова́лися.

Але́ вже не було́ й ча́су втіка́ти, бо тата́ри поба́чили її́.

— Гей, ді́вчино, ходи́ сюди́! — почу́ла Оле́ся. Пе́ред не́ю стоя́в страшни́й тата́рин із ша́блею в руці́.

Оле́ся скри́кнула, але́ не втіка́ла.

— Не бі́йся! Ми тобі́ нічо́го зло́го не зро́бимо. Тільки скажи́ нам, куди́ побі́гли ті лю́ди, що втіка́ли від нас? — запита́в тата́рин, пи́льно ди́влячись їй в о́чі.

— Вони́ побі́гли туди́, — сказа́ла вона, й показа́ла руко́ю в той бік, зві́дки ма́ли приї́хати козаки́.

Тата́рин не пові́рив ді́вчині. — Ей, ти непра́вду гово́риш, — сказа́в він.

— Я самá вас поведý, — сказáла Олéся.

— Дóбре, веди́, — сказáв татáрин, — алé знай: якщó ти нас не туди́ заведéш, бýде тобí бідá!

І Олéся повелá! Велá вонá, велá й дýмала, як завести́ татáр до козакíв.

Вони́ ще й не зайшли́ далéко, як зі всіх бóків наскóчили на них козаки́.

Татáрин хотíв схопи́ти Олéсю за волóсся, алé тодí, як вíтер, прилетíв гéтьман на конí і врятувáв Олéсю.

Козаки́ полови́ли тата́р і взяли́ їх у поло́н. Лю́ди повибіга́ли з лі́су.

— Сла́ва Бо́гу, що ви приї́хали вча́сно, — дя́кували вони́ козака́м.

— Подя́куймо цим ді́тям, — відпові́в ге́тьман.

Ге́тьман приві́в Оле́сю до Дани́лка, що сиді́в бі́ля вуса́того козака́ з оселе́дцем на голові́.

— Дани́лку, ти тепер спра́вжній коза́к,

бо приві́в сюди́ козакі́в, — сказа́ли лю́ди.

— Я коза́к? Оле́ся — бі́льший коза́к, ніж я, — сказа́в Дани́лко.

— Сла́ва Оле́сі! — закрича́ли всі, — Оле́ся — коза́чка, а Дани́лко коза́к!

Усі́ подя́кували па́нові Богда́нові, що він розпові́в їм про козакі́в, а Сту́кало-Дзьо́бало запита́ло: — А чому́ той руса́тий коза́к мав оселе́дець на голові́?

— Ха-ха-ха́! — всі засмія́лися. — Той оселе́дець — не таки́й оселе́дець, що мо́жна його́ ї́сти! — сказа́в діду́сь. — То ко́жний коза́к відпуска́в собі́ таке́ воло́сся.

— А на́що козаки́ так роби́ли? — запита́ли ді́ти.

— Ка́жуть, що коли́ коза́к умре́, тоді́ я́нгол ві́зьме його́ за оселе́дець і пря́мо до не́ба та в рай! — з у́сміхом сказа́в дід.

— Сту́кало-Дзьо́бало, ти ще всього́ не з'ї́в! Невже́ на те́бе тре́ба чека́ти? — запита́в Муха́тий.

— Ніче́го, ніче́го, — сказа́ли ді́ти. — Діду́сю, розкажі́ть нам ще раз ка́зочку про те, як тата́рин схова́вся у ву́лику.

ТАТА́РИН У ВУ́ЛИКУ

Давно́ коли́сь, коли́ оди́н коза́к був уже́ стари́й би́тися з ворога́ми, він залиши́в Січ і пішо́в у степи́. Там він знайшо́в собі́ ду́же га́рне мі́сце — о́стрів, а навко́ло вода́. На то́му о́строві стари́й коза́к збудува́в собі́ ха́ту, посади́в горо́д і га́рний садо́чок і заві́в па́сіку.

На то́му о́строві стари́й коза́к жив спокі́йно, годува́в ди́ких твари́н і пташо́к. Сам він був ду́же висо́кий, а борода́,

бі́ла—бі́ла, як молоко́, дохо́дила йому́ аж до колі́н.

Розка́зували лю́ди, що стари́й коза́к був ду́же му́дрий, що він умі́в чита́ти й писа́ти, а тако́ж говори́ти по-тата́рському. Лю́ди прихо́дили до нього́ ра́дитися в рі́зних спра́вах, а по мед приїжджа́ли зі всіх сторі́н. Стари́й коза́к ніко́ли не лиша́в собі́ гро́шей, що за мед дістава́в. Він за́вжди віддава́в їх або́ бі́дним лю́дям, або́ віднос́ив до це́ркви. І так спокі́йно жив собі́ на па́сіці.

Одного́ дня, коли́ тата́ри втіка́ли від

козаків, якийсь татарин скочив із коня, сховався у траві, а потім заліз до старого козака в пасіку.

— Діду, сховайте мене! За мною гналися козаки! Якщо вони зловлять мене то напевно заб'ють, — почав він просити старого козака.

— А нащо мені тебе, татарина, рятувати? — запитав старий козак. — Скільки наших людей ви, татари, забили! Я не тільки не повинен тебе рятувати, але ще й треба сказати: «Чикин башка!» (відрубайте голову). Це ви нам так робили.

— Ой, рятуйте мене, дідусю, рятуйте! Я буду ваш до кінця свого життя. Я буду вам за слугу, — просив далі татарин.

— Ні. Я татар не ховаю, — сказав старий козак. — Ви нам дуже насолили. Нехай тебе ловлять!

— Ой, рятуйте, рятуйте! Я ще нікого не забив, — плакав татарин і впав на

колі́на пе́ред ним.

Поду́мав стари́й коза́к, що спра́вді тата́рин ще молоди́й і сказа́в: — Ну, встава́й. Мо́же ще з те́бе бу́дуть лю́ди. Але́ де тебе́ захова́ти? На́ші козаки́ напе́вно ще сього́дні приї́дуть, то ви́тягнуть тебе́ на́віть із пе́чі. — І стари́й коза́к поча́в ду́мати, як його́ схова́ти. Наре́шті сказа́в: — Диви́сь, тут я ма́ю нови́й ву́лик. Він бі́льший за і́нші ву́лики. Ти схова́єшся в ньо́му. — І він розказа́в тата́ринові, що той ма́є роби́ти, якби́ козаки́ подиви́лися у ву́лик.

Тоді́ стари́й коза́к ви́копав я́му, в яку́ чолові́к міг улі́зти по пле́чі, та й посад туди́ тата́рина. Ті́льки накри́в його́

ву́ликом, як ба́чить — жену́ться на ко́нях козаки́. Кі́лька з них залеті́ло у па́сіку.

— До́брий ве́чір, ді́ду! — ка́жуть. — А де він, той тата́рин, що сюди́ біг?

— Тата́рин? Яки́й тата́рин? — Ні́би здиво́вано спита́в стари́й коза́к. — Чув я, що ви до́бре поби́ли тата́р.

— Спра́вді? То нагоду́йте нас, ді́ду, ме́дом, — про́сять. — Яка гарна у вас па́сіка!

— До́бре, ді́ти, — ка́же стари́й коза́к. — Є за що вас нагодува́ти! Іді́ть у ха́ту, там у ме́не гото́вий мед.

Де́які хоті́ли вже йти́ в ха́ту, а і́нші не згоди́лися:

— Ні, ді́ду, — ка́жуть. — Ми того́ ме́ду, що ви ма́єте в ха́ті, не хо́чемо. Ми хо́чемо сві́жого.

— І той, що в ха́ті, тако́ж сві́жий, — ка́же стари́й коза́к. — Я сього́дні його́ ви́брав.

— Таки́ того́ не хо́чемо, — гомоні́ли козаки́. — Да́йте нам сві́жого, а як не

дасте́, ми самі́ ві́зьмемо.

— Ну, що з ва́ми роби́ти? — сказа́в стари́й коза́к. — Ба́чу, тре́ба вам да́ти сві́жого.

Ті́льки поча́в він відкрива́ти оди́н ву́лик, щоб діста́ти ме́ду, як козаки́ й гукну́ли:

— Да́йте нам, ді́ду, з то́го вели́кого ву́лика, що стої́ть он там. Ма́буть, там бага́то ме́ду!

— Не мо́жна з то́го ву́лика, — відказа́в стари́й коза́к.

— Чому́ не мо́жна? — загомоні́ли козаки́. — Дава́йте з то́го вели́кого ву́лика; якщо́ не дасте́ ми самі́ ві́зьмемо. У нас тако́ж є ру́ки!

Стари́й коза́к ба́чив, що козаки́ таки́ відкри́ють ву́лик. Що ж йому́ роби́ти? От він і ка́же:

— Слу́хайте, хло́пці! Хоч цей ву́лик вели́кий, у ньо́му зо́всім нема́є ме́ду. Хіба́ тільки чо́рта поба́чите.

— Іді́ть геть із ва́шим чо́ртом! Хто б пові́рив у таке́? — засмія́лися козаки́. — Ті́льки да́йте нам ме́ду з то́го вели́кого ву́лика, а ми з чо́ртом самі́ дамо́ ра́ду.

— А я ще й не ба́чив чо́рта у своє́му житті́, — сказа́в оди́н із козакі́в. — Подивлю́сь, яки́й то чорт! — Та до ву́лика.

Ті́льки відкри́в, а тата́рин як закричи́ть ди́ким го́лосом. А козаки́: «Свят, свят, свят!» — та в но́ги.

— Чека́йте, хло́пці, — гука́є стари́й коза́к. — Я ме́ду дам із то́го вели́кого ву́лика.

А козаки́ кри́кнули старо́му:

— Іді́ть геть із ва́шим ме́дом! Трима́йте собі́ та году́йте того́, хто під ву́ликом сиди́ть! — І ви́бігли якнайшви́дше з па́сіки.

Від то́го ча́су всі назива́ли тата́рина «ді́довим чо́ртом». Він став до́брим чолові́ком, допомага́в усі́м лю́дям і служи́в старо́му козако́ві до кінця́ свого́ життя́...

— Дя́куємо, дя́куємо, — сказа́ли всі, — ще було́ б ціка́во послу́хати про козакі́в, але́ нам уже́ тре́ба поба́чити, що там пока́зують.

— Сту́кало-Дзьо́бало, а ти чого́ лежи́ш? — спита́в Вуха́тий. — Щось ти...

— У!.. А!.. Я вмира́ю! — запла́кало Сту́кало-Дзьо́бало. — Мені́ живі́т наду́ло. Ой, боли́ть! Я не йду́ з ва́ми. Я собі́ тут поле́жу.

— Ви йді́ть самі́ до музе́ю, — сказа́в діду́сь. — Я тут поси́джу зі Сту́калом-Дзьо́балом і, мо́же, тро́хи посплю́. Мені́, тре́ба відпочи́нути. Іді́ть, іді́ть, ми при́йдемо незаба́ром.

У МУЗЕ́Ї

— Коза́цькі шапки́! Коза́цькі шапки́! Купу́йте коза́цькі шапки́! — крича́в чолові́к, що продава́в шапки́.

— Мені́ потрі́бна така́ ша́пка, — сказа́в Вуха́тий. — Тоді́ я тако́ж бу́ду козако́м. — І він купи́в собі́ коза́цьку ша́пку.

— Мені́ не тре́ба купува́ти коза́цької шапки́, — сказа́в Дани́лко. — Я ма́ю га́рну ша́пку з украї́нським стро́єм. Але́ тобі́, Вуха́тий, коза́цька ша́пка, ма́буть, до́бре сиди́ть на голові́!

— О, Дани́лку! Диви́сь, яке́ мале́ньке мі́сто! — сказа́ла Оле́ся.

— Це не мі́сто, а Січ, — відпові́в Дани́лко. — На Сі́чі жили́ украї́нські ли́царі, козаки́.

— Посере́дині — це́рква, — а навко́ло хатки́... хто б нам розказа́в про Січ? — спита́ла Оле́ся.

— Диви́сь, там напи́сано, що о

третій годині будуть розказувати про козаків і про Січ, — показав на напис пан Білик.

— Шкода, що немає ще Стукала-Дзьобала, — сказала Олеся. — Йому було б цікаво послухати, як жили козаки на Січі.

— О, вже йде дідусь і веде Стукала-Дзьобала, — сказав Вухатий.

— Стукало-Дзьобало! Стукало-Дзьобло! Ставай тут, біля мене, — сказала Олеся.

— Шшш!.. Тихо! Зараз будуть розповідати про Січ, — сказав пан Білик.

Вийшов чоловік у козацькому строї та й почав:

— Бачите перед собою модель Січі.

СІЧ

— Січ — це була́ форте́ця, яку́ ста́вили в Україні для оборо́ни від ворогі́в. Звича́йно форте́цю ста́вили над ріко́ю або́ на о́строві. Навко́ло копа́ли глибо́кі рови́ і впуска́ли до них во́ду. Тому́ во́рог не міг зайти́ до форте́ці, хіба́ що че́рез зво́дний міст, яко́го підніма́ли і спуска́ли. На бе́резі о́строва були́ схо́вані се́ред висо́кого очере́ту чайки́, або́ коза́цькі човни́. Форте́цю підси́лювали ще й вала́ми. На вала́х кла́ли дерев’я́ні зру́би, наповня́ли їх земле́ю і зве́рху ма́зали гли́ною, щоб забезпе́чити від вогню́.

— О!.. Це була́ спра́вді майсте́рна робо́та. Коли́ приї́хали пе́рші поселе́нці до Кана́ди, тоді́ вони́ тако́ж ста́вили форте́ці для оборо́ни. Я ба́чив у фі́льмах, як ті форте́ці горі́ли. Їх, ма́буть, не ма́зали гли́ною... — поча́в Вуха́тий.

— Шшш!.. Не говори́ тепе́р! — потихе́ньку сказа́в діду́сь. — Слу́хай!

— Одну́ таку́ вели́ку форте́цю поста́вили козаки́ на о́строві, що на Дніпрі́ за поро́гами, — розповіда́в чолові́к. — Тому́ цю форте́цю назива́ли «Запоро́зька Січ».

Хоч Січ уже́ була́ на о́строві, се́ред Дніпра́, козаки́ все таки́ обко́пали форте́цю ро́вом, обвели́ ва́лом із частоко́лом. У частоко́лі були́ зро́блені дірки́ для стріля́ння.

— А чим вони́ стріля́ли? — потихе́ньку спита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Шшш!.. Слу́хай! — зно́ву сказа́в діду́сь.

— Тоді́ впе́рше почали́ вжива́ти гарма́ти й мушке́ти до стріля́ння, — говори́в чолові́к да́лі.

— Уздо́вж ва́лу, з частоко́лом, поста́вили коза́цькі хати́, або́ курені́. Вони́ були́ з де́рева, зве́рху накри́ті очере́том або́ шкі́рами. Посере́дині

фортéці булá цéрква, а навкóло цéркви був майдáн, де козакѝ схóдилися на рáду.

Козакѝ склúкали рáду для важлúвих справ. На майдáн вихóдили дóвбуші й бúли в тарабáни. На цей знак козакѝ вихóдили зі своі́х курені́в і ставáли у велúке кóло. Посерéдині кóла бýло ві́льне мі́сце. Тоді́ прихóдив гéтьман і казáв, для якоі́ спрáви склúкав рáду, і питáв, якá дýмка козакі́в. Пóтім говорúли козакѝ, а на кінéць усі́ давáли знáти óкликами, як трéба закі́нчити спрáву.

— То козакѝ вже тоді́ голосувáли так, як ми? — спитáв Данúлко.

— Так, — відпові́в пан Бі́лик. — Слýхай, бо чолові́к ще говóрить.

— На рáді козакѝ такóж вибирáли новóго гéтьмана, — розповідáв дáлі чолові́к.

Колú гéтьман не хоті́в бі́льше гетьманувáти, він склúкав рáду й казáв козакáм, чомý він дáлі не хóче бýти

ге́тьманом. Тоді́ він клав пе́ред ни́ми булаву́ й бунчу́к і проси́в ви́брати і́ншого на ге́тьмана. Козаки́ голосува́ли о́кликами, кого́ вони́ хо́чуть. Ви́браний коза́к вихо́див на сере́дину ко́ла, а козаки́ крича́ли «Сла́ва!» і ки́дали вго́ру шапки́. Ге́тьман брав булаву́ й бунчу́к у ру́ки. З тієї хвили́ни він почина́в прова́дити всіма́ козака́ми. Ось така́ була́ Запоро́зька Січ, — закі́нчив чолові́к.

— О, я хоті́в би ста́ти козако́м! —

скри́кнув Вуха́тий.

— Ти вже ма́йже коза́к, — засмія́лося Сту́кало-Дзьо́бало. — Уже́ ма́єш коза́цьку ша́пку.

— Козако́м не так ле́гко ста́ти, — сказа́в чолові́к. — Хто хоті́в бу́ти козако́м, той дістава́в собі́ чо́вен, брав збро́ю, ї́жу і плив Дніпро́м на Січ.

Коли́ його́ вписа́ли в козаки́, тоді́ він става́в новико́м, або́ джу́рою. Три ро́ки вчи́ли його́, як чи́стити збро́ю, стріля́ти з рушни́ці та з лу́ка, воювати ша́блею, догляда́ти коза́цькі ко́ні, слу́хати ста́рших і допомага́ти у всіх спра́вах.

Його́ тако́ж учи́ли бу́ти че́сним і си́льним, бороня́ти ві́ру та Украї́ну. Пі́сля трьох ро́ків джу́ра става́в до́брим козако́м, ли́царем.

— А що роби́ли ті ли́царі? — спита́в Дани́лко.

— Запоро́жці не всі жили́ на Сі́чі у спокі́йний час. Ті козаки́, що ма́ли роди́ни або́ господа́рства, поверта́лися

додо́му на зи́му. Ре́шта догляда́ла Сі́чі. Вони́ обороня́ли її́ від ворогі́в, — розповіда́в чолові́к. — Козаки́ ча́сто ходи́ли в похо́ди, щоб визволя́ти браті́в із нево́лі.

— А хто брав їх у нево́лю? — спита́ла Оле́ся.

— Тата́ри й ту́рки. Вони́ були́ найстрашні́ші для Украї́ни, — відпові́в чолові́к. — Коли́ тата́ри й ту́рки підхо́дили під село́, вони́ забира́ли все, що могли́, — ко́ні, коро́ви, мішки́ з

бо́рошном та і́ншу пожи́ву. Хто борони́вся, того́ вбива́ли. Тата́ри бра́ли бага́то люде́й на арка́ни, до́вгі шнури́, і вели́ за собо́ю. Зло́влені лю́ди, між ни́ми жі́нки й ді́ти, йшли пі́шки до́вгу доро́гу. Гаря́че со́нце пали́ло їм го́лови. Усі́ ду́же хоті́ли пи́ти. Ішли́ вони́ бо́сі, ча́сто би́лися об камі́ння. Тоді́ но́ги стра́шно болі́ли. Дале́ко було́ чу́ти, як вони́ пла́кали і проси́ли, щоб тата́ри їх відпусти́ли. Але́ тата́ри не слу́хали і вели́ їх до Кри́му. Там купці́ з дале́ких краї́в купува́ли зло́влених украї́нських селя́н. І так бага́то украї́нців става́ли слу́гами тих люде́й, що їх купи́ли.

— Пога́ні тата́ри! Я б їм показа́в, якби́ зустрі́вся з ни́ми! — закрича́ло Сту́кало-Дзьо́бало й підняло́ кри́ла, ніби хоті́ло кого́сь би́ти.

— Іди́ геть! Ти хо́чеш би́тися? — сказа́в Вуха́тий. — Таж ко́жен зна́є, що ти б утіка́в на́віть від мура́шки, а не те, що від тата́рина.

— Ти́хо! Це не смішне́, — сказа́ла Оле́ся. — Па́не, ми зна́ли, що лови́ли чо́рних люде́й і продава́ли їх, але́ про те, що украї́нців тако́ж продава́ли, ми не зна́ли.

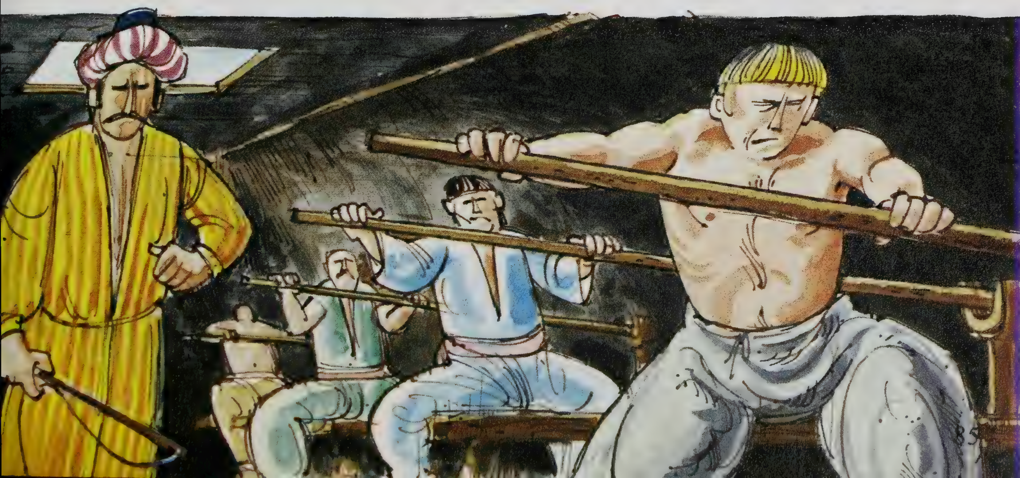
— Так, — зно́ву розка́зував чолові́к. — Ту́рки не вважа́ли слуг за люде́й. Нещасли́ві слу́ги працюва́ли при ха́ті, на по́лі, на човна́х і там, де їх потребува́ли. Було́ їм ду́же тя́жко, бо ча́сто би́ли їх. Ї́сти їм дава́ли ма́ло; те, що найгі́рше. А вве́чері заганя́ли їх до те́мних нечи́стих буди́нків і замика́ли на ніч. Там не було́ лі́жок. Вони́ спа́ли на землі́. Якщо́ не спа́ли, то хоч відпочива́ли. А ра́но вра́нці ту́рки буди́ли їх кри́ком і зно́ву гна́ли до тяжко́ї пра́ці.

— Я ба́чив оди́н фільм у шко́лі. Там пока́зували, що слу́ги сиді́ли у

човна́х і веслува́ли ці́лий день, — сказа́в Дани́лко. — Чи ті лю́ди були́ тако́ж із Украї́ни?

— Можли́во, — відпові́в чолові́к. — Ті лю́ди, що веслува́ли на корабля́х, були́ ду́же нещасли́ві. Їм клали́ на ру́ки й но́ги ланцюги́ й замика́ли, щоб не могли́ втіка́ти. Залі́зо гри́зло їм ру́ки й но́ги, а пле́чі були́ черво́ні, бо їх ча́сто би́ли.

— Ой, як лю́ди мо́жуть бу́ти гі́рші від зві́рів? — почала́ Оле́ся і са́ме в той час погля́нула на годи́нник, що ви́сів на стіні́. — Дани́лку, подиви́сь, котра́ годи́на! Нам тре́ба йти на конце́рт. Дя́куємо вам, па́не. Ви ду́же

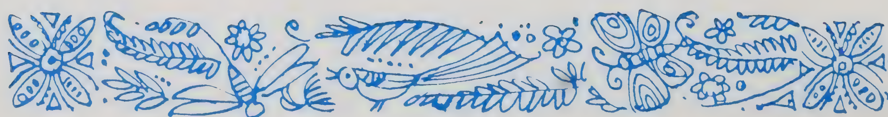
ціка́во розповіли́ нам про Запоро́зьку Січ і про козакі́в. Чи мо́жна за́втра прийти́ до вас і ще послу́хати?

— Будь ла́ска. Я тут щодня́, — відпові́в чолові́к.

— Ну, то ході́мо шви́дше, — сказа́в пан Бі́лик. — А ви, ді́ти, біжі́ть напере́д, бо вам тре́ба бу́ти там скорі́ше.

— Ось тут золоті́ гро́ші! — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Я хо́чу подиви́тися на золоті́ гро́ші!

— Ми за́втра пове́рнемося, — сказа́в діду́сь, — а тепе́р тре́ба вже йти.

КОНЦЕ́РТ

— Сіда́ймо тут. Зві́дси до́бре ви́дно, — сказа́в діду́сь. — Мені́ тре́ба сі́сти бли́зько, бо я вже до́бре не ба́чу.

— До́бре, що ми тут. Конце́рт уже́ почина́ється, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

Світла́ засвіти́лися. На сце́ні спе́реду сиді́ла орке́стра, а за не́ю стоя́ли ряди́ співакі́в в украї́нських стро́ях.

Орке́стра почала́ гра́ти, і всі лю́ди заспіва́ли «О, Кана́до!» і «Ще не вме́рла Украї́на».

По́тім вихо́дили малі́ ді́ти з украї́нської шко́ли, каза́ли ві́рші і співа́ли.

Ра́птом ве́село загра́ла му́зика, на сце́ну ви́бігли дівча́та й почали́ та́нець «Гониві́тер».

— Он там Оле́ся! — підско́чило Сту́кало-Дзьо́бало. — Вона́ танцю́...

— Ш-ш-ш!.. Сіда́й! Лю́ди за тобо́ю не ба́чать, — сказа́в Вуха́тий і посади́в його́ на крі́сло.

— А де Дани́лко? — ти́хо запита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Він із дівча́тами не танцю́є, але́ за́раз бу́де та́нець хло́пців, — відпові́в пан Бі́лик.

Дівча́та крути́лися і вмі́ло роби́ли всі кро́ки. Як ті́льки вони́ закінчи́ли, всі щоси́ли плеска́ли. А Сту́кало-Дзьо́бало найголосні́ше плеска́ло та ще й сту́кало дзьо́бом.

Тоді́ му́зика зно́ву загра́ла ве́село, мо́же тро́хи шви́дше. На сце́ну оди́н за одни́м ви́бігли хло́пці в украї́нських стро́ях і зроби́ли ко́ло.

— Це та́нець «Арка́н», — сказа́в дід.

— О, я зна́ю, чому́ це арка́н, — закрича́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Це тому́, що танцю́ють у ко́лі — як ласо́!

— Чи ба́чиш Дани́лка? — спита́в Муха́тий. — Він тре́тій з кінця́.

— Але́ в ньо́го не украї́нський стрі́й! У ньо́го нема́є коза́цької ша́пки, ті́льки капелю́х! Він же мав танцюва́ти украї́нський та́нець! Щось там ста́лося. Я піду́ подиви́тися, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало й хоті́ло вже йти до Дани́лка.

— Куди́ ти йдеш? — спита́в пан Бі́лик. — Це тако́ж украї́нський та́нець. Украї́нці ма́ють кі́лька строї́в. Тепе́р сиди́ й диви́ся, а я тобі́ розкажу́ пізні́ше.

— Ну, ну, ну́! — І Сту́кало-Дзьо́бало взяло́ себе́ за го́лову. — У то́го украї́нський стрі́й, і в цьо́го украї́нський стрі́й! Оди́н ма́є ша́пку, а дру́гий капелю́х... Не розумі́ю!

Бі́дне Сту́кало-Дзьо́бало покива́ло голово́ю, сі́ло на крі́сло та й диви́лося.

А Вуха́тий бив у підло́гу ного́ю в той са́мий час, коли́ хло́пці би́ли нога́ми і плеска́ли рука́ми.

Коли́ хло́пці скінчи́ли танцюва́ти, лю́ди дава́ли зна́ти голосни́ми о́плесками, що їм і цей та́нець, «Арка́н», ду́же сподо́бався.

По́тім зно́ву співа́ли співаки́, ді́ти зно́ву каза́ли ві́рші, але́ тепе́р були́ вже ста́рші хло́пці й дівча́та. Пізні́ше ви́йшов стари́й коза́к із банду́рою, сів на стіле́ць і поча́в співа́ти. Він співа́в про козакі́в, про те, як вони́ обороня́ли Украї́ну від ворогі́в.

Сту́калові-Дзьо́балові ду́же сподо́бався бандури́ст та його́ пісні́. Воно́ слу́хало ду́же ува́жно.

Коли́ бандури́ст заспіва́в:

А попе́реду ота́ман
Веде́, куди́ зна́є...

Сту́кало-Дзьо́бало ра́птом запита́ло:

— А чому́ не ге́тьман їх веде́, а вже ота́ман?

— Тепе́р слу́хай! — сказа́в діду́сь, — я тобі́ розкажу́ пізні́ше, вдо́ма.

Підня́в ша́пку — човни́ ста́ли
Неха́й во́рог ги́не!

Так співа́в бандури́ст.

— Гм-м-м-м-м-м-м ... , — співа́в собі́ з бандури́стом Муха́тий і приграва́в на животі́, ні́би на банду́рі.

Коли́ конце́рт закінчи́вся, пан Бі́лик запроси́в Вуха́того й Сту́кала-Дзьо́бала до се́бе на ніч, і всі поїхали а́втом додо́му. А́вто ста́ло пе́ред вели́кою, бі́лою ха́тою.

КОЗАКИ́

— Ось тут ми живемо́, — сказа́ла па́ні Бі́лик. — А тут чека́є вже Мурко́.

— Бі́дний Мурко́, му́сив бу́ти надво́рі ці́лий день, — сказа́в Дани́лко.

Сту́кало-Дзьо́бало присі́ло й поплеска́ло ко́тика по спи́ні:

Віє ві́тер з-під ворі́т,
У воро́тях — сі́рий кіт.
Ві́тер сі́рому кото́ві
Че́ше ву́сики шовко́ві.
Я́сне со́нце виплива́є,
Спи́нку й ла́пку пригріва́є:
Кіт ворко́че, кіт мурко́че,
Ні́би щось сказа́ти хо́че.

— Хо́че, хо́че щось сказа́ти! — додала́ Оле́ся. — Мурко́ хо́че нам сказа́ти: «Віта́ємо!»

— Ході́мо в ха́ту, — сказа́ла па́ні Бі́лик. — Ідíть і поми́йте ру́ки, а я принесу́ вам щось ї́сти.

За кі́лька хвили́н усі́ сі́ли. Вуха́тий підійшо́в до ді́да й запита́в: — Ді́ду, чи не могли́ б ви нам розказа́ти тепе́р про ота́мана? Бандури́ст співа́в, що ота́ман веде́ козаків у човна́х, а я ду́мав, що то ті́льки ге́тьман таке́ ро́бить.

— Ге́тьман керу́є всіма́ козака́ми, а ота́ман прова́дить ті́льки части́ну. — поча́в дід. — Козаки́ ма́ли одного́ ге́тьмана, але́ могли́ ма́ти кі́лька отама́нів.

Як зна́єте, не всі козаки́ жили́ на Сі́чі. Коли́ тре́ба було́ йти в похі́д про́ти во́рога, козаки́ зі всіх сторі́н схо́дилися на Січ. Там ге́тьман їх діли́в на части́ни. Окре́мо стоя́ли ті, що ї́хали ве́рхи, окре́мо ті, що ходи́ли пі́шки, і окре́мо ті, що везли́ гарма́ти.

Уночі́ козаки́ спа́ли надво́рі. Коли́ ж було́ хо́лодно, тоді́ при ва́трах.

Ра́но вра́нці тараба́ни й су́рми дава́ли знак, що почина́ється похі́д. Попе́реду ї́хали музи́ки, з уся́кими інструме́нтами, із су́рмами, банду́рами й тараба́нами.

За музи́ками ї́хали козаки́ на га́рних ко́нях. Че́рез плече́ ко́жний коза́к мав рушни́цю або́ лук, на спи́ні сагайда́к зі стрі́лами, а при бо́ці ша́блю.

За ни́ми йшли і́нші козаки́ пі́шки, ко́жен із ша́блею при бо́ці та з рушни́цею на плечі́. Ішли́ рі́вними ряда́ми, части́на за части́ною. Ко́жна части́на ма́ла свій пра́пор і свого́ провідника́. Попе́реду ї́хав ге́тьман. Здале́ка було́ ви́дно ге́тьманський бунчу́к. Поза́ду ко́ні тягну́ли гарма́ти, а за гарма́тами були́ вози́ з ї́жею та з потрі́бними реча́ми. На са́мому кінці́ були́ козаки́ на ко́нях. Вони́ диви́лися, щоб не ста́лася ззаду яка́сь воро́жа приго́да.

Коли́ пі́дчас на́паду було́ бага́то бі́льше ворогів, ніж козакі́в, тоді́ ге́тьман нака́зував поста́вити вози́ в ко́ло і бу́ти всере́дині. Так роби́ли ні́би стіну́ з возі́в.

На́віть тоді́, коли́ вороги́ ма́ли бі́льшу си́лу, козаки́ могли́ з-за возі́в безпе́чно

стріля́ти й не пуска́ти їх до се́бе. Поті́м ви́їжджали козаки́ на ко́нях і би́лися шаблі́ями з во́рогом — аж по́ки його́ не поби́ли.

Запоро́жці ході́ли в похо́ди на ту́рків тако́ж водо́ю, че́рез Дніпро́ й Чо́рне мо́ре. Це було́ ду́же небезпе́чно. Ті козаки́, що хоті́ли йти в похі́д, проси́ли ге́тьмана, щоб їх відпусти́в. Вони́ вибра́ли собі́ ота́мана, яки́й вів їх у похі́д.

Зра́зу ж почина́ли працюва́ти — роби́ти чайки́. Це були́ дерев'я́ні човни́, до́вгі на два́дцять ме́трів, широ́кі на чоти́ри ме́три. Посере́дині стоя́в висо́кий стовп на вітри́ло. Ві́тер ві́яв у вітри́ло і так су́нув ча́йку.

І́нші козаки́ витяга́ли чайки́ з води́ на бе́рег...

— Чи це ті чайки́, що були́ схо́вані в очере́ті недале́ко форте́ці? — запита́в Вуха́тий.

— Так, — відпові́в дід. — Вони́ витяга́ли чайки́ з води́ й покрива́ли гаря́чою смоло́ю, щоб не прохо́дила вода́ між дошка́ми всере́дину ча́йки. По бока́х ще додава́ли в'я́занки очере́ту, щоб ча́йка не тону́ла на мо́рі, коли́ бу́дуть си́льні вітри́. До ко́жної ча́йки бра́ли чоти́ри або́ шість гарма́т, бага́то куль і по́роху, а тако́ж ї́жу. У ко́жну ча́йку могли́ сі́сти від п'ятдесяти́ до сі́мдесяти́ козаків.

— О, то булú велúкі чайкú, дóвші, ніж ця кімнáта, — сказáло Стýкало-Дзьóбало.

— А як ти знáєш? — спитáв Вухáтий.

— Бо метр — це велúкий крок, а ця кімнáта має менш як двáдцять крóків, — відповíло Стýкало-Дзьóбпло.

— От якá мýдра головá! — сказáв Вухáтий і поплескáв Стýкала-Дзьóбала.

— Пхі! Я ще не такé знáю, — сказáло Стýкало-Дзьóбало. — Алé я не з тих, що самí себé хвáлять.

— Бáчиш, Данúлку, як Стýкало-Дзьóбало дає собí рáду з мéтрами, а тобí так тя́жко навчúтися тогó у шкóлі, — сказáв пан Бíлик.

— Я допоможу́ йому́, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Я вже зна́ю.

— Розкажі́ть, діду́сю, ще про ті човни́, що могли́ під водо́ю пливти́, — проси́ла Оле́ся.

— До́бре, — сказа́в дід. — Козаки́ будува́ли чайки́, що ма́ли два дна. Дру́ге дно мо́жна було́ відкри́ти й закри́ти. Зве́рху ча́йку тако́ж закрива́ли шкі́рами. За́містъ стовпа́ на вітри́ло була́ труба́, яко́ю захо́дило пові́тря у закри́ту ча́йку. Такі́ човни́ могли́ пливти́ під водо́ю. Коли́ козаки́ насипа́ли піску́ під пе́рше дно, тоді́ чо́вен хова́вся під во́ду; ті́льки трубу́ було́ ви́дно над водо́ю. А коли́ відкрива́ли дру́ге дно й пісо́к висипа́вся у мо́ре, тоді́ чо́вен става́в легки́й і виплива́в на верх води́.

Коли́ все було́ вже гото́ве, ота́ман кли́кав козакі́в до січово́ї це́ркви, де всі моли́лися Бо́гові. По́тім сіда́ли вони́ в чайки́ і пливли́ Дніпро́м до Чо́рного мо́ря.

Одного́ ра́зу козаки́ припливли́ до форте́ці ту́рків, що трима́ли бага́то люде́й, яки́х вони́ злови́ли в Украї́ні. Усі́ в мі́сті ще спа́ли, ті́льки вартові́ стоя́ли, щоб не було́ яко́їсь небезпе́ки.

Вартові́ поба́чили тру́би підво́дних човні́в, але́ не зна́ли, що це було́. Ра́птом човни́ почали́ підніма́тися, і вони́ поба́чили козакі́в на верху́ води́. Вартові́ хоті́ли крича́ти, щоб да́ти зна́ти всім у форте́ці про небезпе́ку, але́ козаки́

були́ вже бли́зько. Не було́ ча́су. Козаки́ відчини́ли воро́та, звели́ міст і, як ті мура́шки, покри́ли доро́гу до мі́ста.

Кі́лька годи́н ту́рки би́лися з козака́ми. Наре́шті козаки́ поби́ли ту́рків, ви́пустили всіх неві́льників, набра́ли собі́ дороги́х рече́й, посіда́ли в чайки́ і, співа́ючи, попливли́ на пі́вніч — в Украї́ну.

— У-ра́-а! Сла́ва козака́м! — закрича́ло Сту́кало-Дзьо́бало й підско́чило так ви́соко, що аж переки́нуло стіле́ць, на яко́му сиді́ло.

— Сту́кало-Дзьо́бало! Яки́й ти нече́мний, — сказа́в Вуха́тий. — Диви́сь, що ти зроби́в. — І Вуха́тий поста́вив стіле́ць на мі́сце.

— Та хіба́ я знав, що таке́ ста́неться? — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Прошу́ прости́ти мені́.

— Нічо́го, нічо́го! — сказа́ла па́ні Бі́лик. — Мо́же б ти, Оле́сю, загра́ла нам щось на піяні́но про козакі́в. До́бре, Оле́сю?

Оле́ся загра́ла кі́лька пісе́нь про гетьма́нів, про Мару́сю Богусла́вку, а наприкінці́ «Ї́хав коза́к на війно́ньку». Усі́ співа́ли:

Ї́хав коза́к на війно́ньку,
Проща́в свою́ дівчино́ньку!
«Проща́й, миле́нька, чорнобриве́нька,
Я йду в чужу́ю стороно́ньку!

Пода́й, дівчи́но, хусти́ну,
Мо́же, я в бо́ю заги́ну,
Покри́ють о́чі, те́мної но́чі,
Ле́гше в моги́лі спочи́ну!»

— А чому́ коза́к хоті́в, щоб ді́вчина дала́ йому́ хусти́ну? — спита́ла Оле́ся.

— За да́вніх часі́в був таки́й звичай, — відпові́в дід. — Коли́ ли́цар ї́хав до бо́ю, ді́вчина дава́ла йому́ хусти́ну або́ яку́сь і́ншу річ, щоб він знав, що вона́ його́ лю́бить і бу́де чека́ти на ньо́го. Тоді́ ли́цар би́вся щоси́ли, щоб поби́ти ворогі́в і якнайскорі́ше поверну́тися до не́ї. Дава́ли хусти́ну козако́ві ще й для то́го, щоб накри́ли йому́ о́чі, коли́ його́ заб'ють на війні́.

— А чи ді́вчина чека́ла на козака́ в Сі́чі? — спита́ла зно́ву Оле́ся.

— О, ні! Дівча́т і жіно́к не пуска́ли до Сі́чі, — відпові́в дід.

— О! А то чому́? — спита́в Muxа́тий. Якщо́ там нема́є дівча́т, то я не хо́чу бу́ти козако́м.

— Тебе́ ніхто́ й не про́сить, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— До́сить, до́сить! — сказа́в пан Бі́лик. — Час уже́ спа́ти.

— Я ще му́шу написа́ти листа́ до

Петра́, — сказа́в Вуха́тий. — Ході́мо, Сту́кало-Дзьо́бало.

— Добра́ніч усі́м! — сказа́ли Сту́кало-Дзьо́бало і Вуха́тий та й пішли́ до своє́ї кімна́ти.

— Добра́ніч, добра́ніч! — сказа́ли Дани́лко та Оле́ся. І тако́ж пішли́ спа́ти.

ЛИСТІВКА.

Дороги́й Петру́сю!

Ми ба́чили Січ, де жили́ козаки́. Я ма́ю коза́цьку ша́пку. Привезу́ додо́му. Бу́демо козака́ми! Подиви́сь, яка́ вели́ка пи́санка! Я намалюва́в її, коли́ ба́чив. Сту́кало-Дзьо́бало і я тако́ж на малю́нку. З на́ми стоїть коза́к Вуса́тий.

Коза́к Вуха́тий

П.С. Сту́кало-Дзьо́бало позелені́ло, бо ду́же бага́то варе́ників з'ї́ло.

До ко́го цей лист, диви́ся на дру́гому бо́ці.

ЗА ЧАСІ́В ЯРОСЛА́ВА МУ́ДРОГО

На дру́гий день пі́сля сніда́нку, всі поїхали зно́ву до музе́ю, бо Сту́кало-Дзьо́бало хоті́ло поба́чити золоту́ моне́ту.

Чолові́к уже́ поча́в розка́зувати про рі́зні моне́ти...

— Прошу́ розказа́ти мені́ про цю золоту́ моне́ту, — попроси́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Ця золота́ моне́та з ча́су кня́зя Володи́мира Вели́кого, а ця срі́бна моне́та, з ча́су його́ си́на, Яросла́ва Му́дрого, — сказа́в чолові́к.

— Чи це той Яросла́в, яко́го дочка́ А́нна була́ короле́вою Фра́нції? — запита́ла Оле́ся.

— Так, — відпові́в чолові́к. — На одно́му бо́ці моне́ти — святи́й Ю́рій, а на дру́гому бо́ці — тризу́б.

— О, в моїй кімна́ті на стіні́ є тризу́б, — сказа́в Дани́лко.

— Тризу́б — це герб України. Бага́то

украї́нців ма́ють його́ у своїх дома́х, — сказа́в чолові́к.

— Бонжу́р! Добри́день, Оле́сю, — сказа́ла ді́вчинка.

— О, Жасли́н! Що ти ро́биш тут на украї́нському свя́ті? — запита́ла Оле́ся.

— На́ша вчи́телька привела́ кля́су францу́зької мо́ви сюди́, щоб ми подиви́лися на моне́ти, старі́ книжки́ та і́нші ре́чі з ча́су Яросла́ва Му́дрого. Яросла́в Му́дрий був ба́тьком францу́зької короле́ви А́нни, — сказа́ла Жасли́н.

— Так, ми якра́з хоті́ли проси́ти, щоб цей пан розказа́в нам, як то ста́лося, що дочка́ украї́нського кня́зя з Ки́єва ста́ла короле́вою Фра́нції, — сказа́ла Оле́ся.

— Я тако́ж хо́чу послу́хати. Чи мо́жна, сіль-ву-пле́? — попроси́ла Жасли́н.

— Будь ла́ска! За́раз я розкажу́, — відпові́в чолові́к. — За Яросла́ва Му́дрого Украї́на була́ ду́же вели́ка й бага́та краї́на. Лю́ди приї́жджа́ли з дале́ких

країн, віта́ли кня́зя Яросла́ва й дава́ли йому́ подару́нки від свої́х князі́в.

Пала́ц кня́зя Яросла́ва був ду́же га́рний. І хоч го́сті ба́чили і́нші пала́ци, тако́го га́рного ще ніде́ не було́. Яросла́в хоті́в показа́ти бага́тство й си́лу Украї́ни.

Князь Яросла́в захо́див до за́лі в черво́ному плащі́, що був прикра́шений пе́рлами, зо́лотом і дороги́м камі́нням, а в ньо́го на голові́ була́ золота́ коро́на.

Го́сті ни́зько йому́ кла́нялися, склада́ли пе́ред ним подару́нки й поздоровля́ли його́ від свого́ короля́ чи кня́зя.

Коли́ го́сті поверта́лися додо́му, вони́ розка́зували про бага́ту краї́ну Яросла́ва Му́дрого, та про си́лу його́ ві́йська. Тому́ всі королі́ хоті́ли жи́ти з ним у зго́ді.

Молоди́й францу́зький коро́ль попроси́в кня́зя Яросла́ва, щоб відда́в свою́ дочку́, князі́вну А́нну, за ньо́го.

— О, це був коро́ль Ге́нріх, — сказа́ла ти́хо Жасли́н. — Я чита́ла книгу

«Áнна Яросла́вна, короле́ва Фра́нції».

— Так, це був Ге́нріх, коро́ль Фра́нції, — да́лі розповіда́в чолові́к. —

За кі́лька днів князь Яросла́в відпові́в, що він і князі́вна Áнна даю́ть свою́ зго́ду. Незаба́ром рознесло́ся по всій Украї́ні, що францу́зький коро́ль Ге́нріх бере́ собі́ князі́вну Áнну за дружи́ну.

Усі́ були́ ра́ді. Го́сті з'ї́халися зі всіх сторі́н до пала́цу кня́зя Яросла́ва скла́сти поша́ну князі́вні Áнні пе́ред її́ ви́їздом до Фра́нції.

У найбі́льшій за́лі пала́цу горі́ли вогні́. У сві́тлі вогні́в га́рно розмальо́вані сті́ни й ві́кна здава́лися ще кра́щими. Ви́соко вгорі́ прикраси́ли кімна́ту кві́тами, а на підло́гу покла́ли м'які́ килими́. До́вгі столи́ були́ тако́ж прикра́шені кві́тами, а срі́бні й золоті́ тарілки́ ся́яли, як со́нце. Уве́сь пала́ц був — ні́би ка́зка! Загра́ли су́рми. Увійшла́ кня́зева роди́на. Усі́ го́сті ни́зько вклони́лися. Тоді́ увійшо́в сам князь Яросла́в зі свое́ю дочко́ю Áнною.

Коли́ го́сті поба́чили А́нну, вони́ занімі́ли. Була́ вона́ така́ га́рна, що не мо́жна описа́ти. Вона́ стоя́ла вся в бі́лому, до́вге золоте́ воло́сся було́ прикра́шене пе́рлами, а на голові́ світи́лася золота́ коро́на з дороги́ми камі́ннями.

Ярosла́в та А́нна сі́ли на золоті́ крі́сла бі́ля сто́лу. Князь дав знак — і всі сі́ли за столи́. Му́зика почала́ гра́ти, а слу́ги прино́сили смачну́ ї́жу: пече́ні ди́кі ку́ри, качки́, голуби́ та і́нші пта́хи. Були́ пече́ні ди́кі ко́зи, о́лені з рога́ми, ди́кі кабани́ з я́блуками в рота́х. Були́ й висо́кі то́рти прикра́шені пташка́ми з цу́кру. Були́ тако́ж мед і садовина́ — свої́ та з дале́ких те́плих краї́в.

Одні́ слу́ги прино́сили пи́ти в золоти́х і срі́бних ке́лихах, і́нші носи́ли во́ду, щоб го́сті могли́ поми́ти собі́ па́льці, а ще і́нші слу́ги маха́ли вели́кими пе́рами, щоб го́стям не було́ га́ряче.

— М-м-м! — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Мені́ вже хо́четься ї́сти.

— Невже́ ти забу́ло, як учо́ра позелені́ло? — сказа́в Буха́тий. — Мо́жеш тепе́р тро́хи почека́ти.

— О!.. Я б хоті́ла поба́чити князі́вну А́нну, — сказа́ла Оле́ся. — Вона́ була́ ду́же, ду́же га́рна!

— Так, так! Я тако́ж хоті́ла б її́ поба́чити, — сказа́ла Жасли́н. — Короле́ва А́нна була́ найгарні́ша і найдобрі́ша короле́ва у сві́ті.

— Тому́ що вона́ була́ украї́нка, — го́рдо сказа́в Дани́лко.

— Ха-ха-ха́! — засмі́явся чолові́к. — Сказа́в, як правди́вий коза́к! А тепе́р послу́хайте до кінця́ про свя́то в честь князі́вни А́нни.

— О, пардо́н, — сказа́ла Жасли́н. — Ми були́ ду́же нече́мні. Розкажі́ть нам ще про князі́вну А́нну. Про́симо вас, па́не!

— Уве́сь час, коли́ го́сті сиді́ли за

столо́м, — розповіда́в да́лі чолові́к, — гра́ли музи́ки на банду́рах і сопілка́х. Ча́сом му́зика става́ла голосні́шою, тоді́ вихо́дили дівча́та в до́вгих су́княх і танцюва́ли. І́нші дівча́та співа́ли про сла́ву князя́ Яросла́ва та про красу́ князі́вни А́нни.

Коли́ скінчи́ли ї́сти, князь попроси́в усі́х ви́йти надві́р. Спе́ршу парадува́ли ве́ршники на га́рних кня́жих ко́нях, по́тім ли́царі пока́зували, як би́тися шабля́ми і стріля́ти з лу́ків. Тоді́ привели́ вовкі́в і ведме́дів, які́ сіда́ли, ляга́ли, переверта́лися й танцюва́ли. Пі́сля них ї́хали ве́ршники на ди́ких ко́нях. А сміхуни́ бі́гали, танцюва́ли, співа́ли смішні́ пісні́ й так весели́ли госте́й.

Коли́ свя́то скінчи́лося, від'ї́хала князі́вна А́нна до Фра́нції, де вона́ ста́ла короле́вою.

На цьо́му чолові́к закі́нчив і пішо́в до і́нших люде́й, які́ його́ про щось пита́ли.

НА ПЕРЕ́КУСЦІ

— Я хоті́ла б ще зна́ти, що ста́лося з князі́вною А́нною, коли́ вона́ приї́хала до Фра́нції? — спита́ла Оле́ся.

— Тепе́р ні, — сказа́в дід. — Уже́ час обі́дати. Он там бу́дка. Пласту́нки продаю́ть ковба́ски в бу́лці, пампушки́, ко́ржики та мо́же ще і щось і́нше.

— Сту́кало-Дзьо́бало, що з тобо́ю? — спита́ла Оле́ся. — Чого́ ти так зігну́лося?

— Бо в ме́не боли́ть живі́т. Я так хо́чу ї-істи... — відпові́ло Сту́кало-Дзьо́бало і взяло́ся за живі́т.

— Ну, то ході́мо ї́сти. Ми вже всі голо́дні, — сказа́в дід.

— Але́ цим ра́зом, Сту́кало-Дзьо́бало, не їж так бага́то варе́ників, бо зно́ву позеленіє́ш, — засмія́вся Вуха́тий.

— Я вже не хо́чу ні варе́ників, ні голубці́в, ні пиріжкі́в, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Я їв їх учо́ра. Тепе́р бу́ду ї́сти ковба́ски в бу́лці та пампушки́.

І всі пішли́ до бу́дки, куди́ схо́дилися лю́ди.

— У-ла-ла́! — сплє́снула рука́ми Жасли́н. — Так бага́то всього́, що я не зна́ю, що взя́ти: чи гатдо́ґ, чи га́мбурґер, чи пампу́шку, чи моро́зиво... мо́же, ко́ка-ко́ла чи молоко́...

— Бері́ть, що хто хо́че, — сказа́в дід. — Але́ я ра́джу пи́ти молоко́, бо воно́ здорові́ше, ніж ко́ка-ко́ла.

Коли́ всі вже ма́ли, хто що хоті́в, вони́ посіда́ли бі́ля сто́ликів під дере́вами.

Ра́птом підбі́гла до них одна́ жі́нка

і сказа́ла: — Жасли́н, то ти тут? А ми тебе́ шука́ємо!

— О, мада́м Буланже́! — підско́чила з крі́сла Жасли́н. — Я вже йду...

— Сіда́й і їж, — сказа́ла мада́м Буланже́. — Я на те́бе почека́ю.

— Мада́м, це мої́ дру́зі Оле́ся, Дани́лко, за́йчик Вуха́тий і Сту́кало-Дзьо́бало, — сказа́ла Жасли́н. — А це Оле́син дід, яки́й ка́же себе́ назива́ти коза́к Вуса́тий... А це моя́ вчи́телька францу́зької мо́ви, мада́м Буланже́.

— Прошу́ сіда́ти з на́ми, па́ні вчи́телько. Мо́же принести́ вам щось ї́сти або́ пи́ти? — спита́в дід.

— Ду́же дя́кую, — відповіла́ мада́м Буланже́ по-украї́нському. — Якщо́ мо́жна, я з'ї́ла б га́мбурґер, таки́й як у Дани́лка, і напила́ся б ка́ви.

— Я за́раз принесу́ вам, — сказа́в Дани́лко і побі́г до бу́дки.

— Де ви, мада́м, навчи́лися так га́рно говори́ти по-украї́нському? — запита́в дід.

— Я ви́росла тут недале́ко в украї́нському селі́. Усі́ мої́ дру́зі були́ украї́нці, — відповіла́ мада́м Буланже́. — Я від них навчи́лася говори́ти по-украї́нському.

— О, Дани́лко вже тут, — сказа́ла мада́м Буланже́. — Мерсі́ боку́! Дя́кую!

— Б'єн веню́, будь ла́ска! — відпові́в Дани́лко.

— Мада́м, — попроси́ла Оле́ся, — нам розповіда́в чолові́к про А́нну Яросла́вну, про те, як вона́ виї́жджа́ла до Фра́нції. Чи мо́жете ви нам розказа́ти про не́ї, як вона́ ста́ла короле́вою Фра́нції?

А́ННА ЯРОСЛА́ВНА, КОРОЛЕ́ВА ФРА́НЦІЇ

— Так, — сказа́ла мада́м Буланже́. — Коли́ А́нна Яросла́вна приї́хала до Фра́нції, тоді́ вона́ привезла́ з собо́ю не ті́льки бага́то дороги́х рече́й, але́ і книжо́к. Усі́ були́ ду́же здиво́вані, що вона́ вмі́ла чита́ти й писа́ти, бо в ті часи́ ма́ло хто вмів чита́ти й писа́ти. На́віть де́які королі́ не вмі́ли.

Ві́нчання А́нни й Ге́нріха Пе́ршого відбуло́ся у вели́кій це́ркві в Ра́ймсі у Фра́нції. Пе́ред ві́нчанням, Ге́нріх та А́нна підписа́лися у церко́вній кни́зі. Коли́ А́нна підписа́лася, всі князі́, що були́ бли́жче, підхо́дили подиви́тися на пі́дпис, бо це було́ щось нове́, якщо́ жі́нка вмі́ла писа́ти.

Францу́зький письме́нник Лєве́к писа́в так про Украї́ну: Цей край бі́льший, щасливі́ший, сильні́ший, славні́ший і культу́рніший, ніж сама́ Фра́нція.

Коли́ Ге́нріх поме́р, А́нна ста́ла короле́вою Фра́нції, бо ї́хній син Фили́п був ще мали́й, щоб бу́ти короле́м. Як короле́ва Фра́нції, А́нна ча́сто підписува́лась. Ще й тепе́р мо́жна поба́чити ї́ї пі́дпис на стари́х книжка́х по церква́х і музе́ях.

— О, ми ба́чили кни́жку у музе́ї. На ній був пі́дпис А́нни Яросла́вни, — сказа́в Дани́лко.

— Там тако́ж був ї́ї портре́т. Вона́ така́ га́рна! — сказа́ла Оле́ся.

Так, — да́лі розповіда́ла мада́м Буланже́. — Письме́нник Лєве́к писа́в, що гарні́шої не було́ на сві́ті. Вона́ зроби́ла бага́то для Фра́нції, збира́ла книжки́, будува́ла церкви́ та шко́ли. За ї́ї ча́су бага́то люде́й навчи́лося чита́ти й писа́ти. Єва́нгеліє, що вона́ привезла́ з Украї́ни до Фра́нції, залиши́лося в тій це́ркві, де князі́вна А́нна й коро́ль Ге́нріх присяга́ли, коли́ вінча́лися. Від то́го ча́су всі королі́ Фра́нції присяга́ли

на то́му са́мому Єва́нгелії.

— Я зна́ю, чому́ А́нна була́ така́ му́дра, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Ї́ї ба́тько був Яросла́в Му́дрий!

— Ба́чиш, яке́ й ти му́дре, — сказа́в Вуха́тий, — що таке́ приду́мало. — І всі засмія́лися.

СЛА́ВНИЙ КНЯЗЬ ЯРОСЛА́В

— Так, ба́тько А́нни був Яросла́в Му́дрий, — сказа́в дід. — Він ду́же бага́то зроби́в для Украї́ни. А́нна бага́то навчи́лася від свого́ ба́тька.

Яросла́в Му́дрий зроби́в Киї́в головни́м мі́стом Украї́ни, побудува́в си́льні сті́ни навко́ло Ки́єва і вели́кі золоті́ воро́та з це́рквою на них. Він збудува́в тако́ж прекра́сну це́ркву свято́ї Софі́ї.

— Ми ба́чили фі́льм про це́ркву свято́ї Софі́ї, — сказа́в Дани́лко. — Вона́ вся розмальо́вана всере́дині й покри́та зо́лотом зве́рху.

При це́ркві свято́ї Софі́ї Яросла́в зібра́в бага́то книжо́к. Він хоті́в, щоб якнайбі́льше люде́й в Украї́ні вмі́ли чита́ти й писа́ти. Тому́ він будува́в шко́ли й нака́зував усі́м посила́ти свої́х діте́й учи́тися.

— О, то це *ВІН* так зроби́в, що ми тепе́р му́симо до шко́ли ходи́ти! — сказа́в Вуха́тий.

— Ш-ш-ш! Не говори́, коли́ дід гово́рить, — сказа́ла Оле́ся.

Дід усміхну́вся й говори́в да́лі:

— Яросла́в тако́ж зібра́в зако́ни Украї́ни в одну́ вели́ку кни́гу, щоб усі́ лю́ди зна́ли, що мо́жна і чого́ не мо́жна роби́ти.

У тій кни́зі напи́сано, як тре́ба суди́ти тих, що недо́бре ро́блять. Якщо́ хтось узя́в яку́сь річ у сусі́да, то му́сив відда́ти сусі́дові не ті́льки те, що взяв, але́ ще й му́сив да́ти йому́ гро́ші.

За Яросла́ва Му́дрого Ки́їв став культу́рним осере́дком на схо́ді, а сла́ва про Украї́ну розійшла́сь по всьо́му сві́ті.

Тому́ короле́ рі́зних краї́н хоті́ли вінча́тися з до́чками Яросла́ва або́ повінча́ти своЇ́х до́чок із його́ сина́ми.

— Чи в Яросла́ва були́ і́нші до́чки? — спита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— О, так, — відпові́в дід. — Усі́ вони́ повінча́лися або́ з короля́ми, або́ з князя́ми і́нших краї́н. А сини́ тако́ж повінча́лися з до́чками короля́в або́ князі́в. Тому́ Яросла́ва назива́ли те́стем Євро́пи.

— Чи всі його́ до́чки були́ такі́ га́рні, як А́нна? — спита́в Дани́лко.

— А диви́ся, про що він ду́має, — засмія́вся Вуха́тий.

— Так, — відпові́в дід. — Не ле́гко було́ діста́ти собі́ за дружи́ну дочку́ Яросла́ва.

Коро́ль Гара́льд із Норве́гії хоті́в узя́ти собі́ князі́вну Єлисаве́ту, сестру́ А́нн Яросла́вни, за дружи́ну. Але́ Єлисаве́та сказа́ла, що вона́ ста́не дружи́ною ті́льки сла́вного ли́царя.

Гара́льд так хоті́в мати Єлисаве́ту за дружи́ну, що роби́в усе́, що вона́ хоті́ла. Він перепливав великі моря́, би́вся з ворога́ми... Наре́шті Єлисаве́та поба́чила, що він правди́вий ли́цар і ви́йшла за нього за́між.

— То був Гара́льд Сміли́вий. Я чита́в про нього у кни́жці «Приго́ди ві́кінґів», — сказа́в Дани́лко.

— За королі́вства Гара́льда та Єлисаве́ти моряки́ з Норве́гії переплива́ли мо́ре, — да́лі розповіда́в дід. — Ка́жуть, що вони́ припливли́ були́ й до схі́днього бе́рега Кана́ди.

— Якщо́ так спра́вді було́, то Єлисаве́та Пе́рша, була́ б короле́вою Кана́ди, — сказа́в Дани́лко.

— Цього́ ще ніхто́ не доказа́в, — сказа́в дід. — Але́ вже доказа́ли, що англі́йська короле́ва Єлисаве́та Дру́га спорі́днена з князя́ми да́внього Ки́єва. Ти ка́жеш, що чита́в про короля́ Гара́льда та князі́вну Єлисаве́ту? Розкажи́ нам про це.

КНЯЗІ́ВНА ЄЛИСАВЕ́ТА

— Я знайшо́в кни́жку в бібліоте́ці про короля́ Гара́льда і його́ бра́та короля́ Ола́фа з Норве́гії, — сказа́в Дани́лко. — Це було́ тоді́, коли́ норве́зьке ві́йсько напа́ло на А́нглію. Англі́йське ві́йсько було́ ду́же си́льне й норве́жці му́сили відійти́. У тій війні́ Ола́ф був заби́тий. Але́ по́ки він уме́р, він сказа́в Гара́льдові, щоб поїхав до Ки́єва і взяв собі́ князі́вну Єлисаве́ту за дружи́ну. Тоді́ її́ ба́тько, князь Яросла́в, бу́де йому́ допомага́ти. Тому́ то Гара́льд і Арслі́ф, оди́н із вікі́нґів, що ві́рно служи́в Гара́льдові, приї́хали у Ки́їв до кня́зя Яросла́ва в го́сті.

«Віта́ю, бра́те!» — сказа́в князь Яросла́в. «Сіда́й тут, на дру́гому королі́вському крі́слі, бі́ля ме́не. Дружи́на моя́ поме́рла, ніхто́ на ньо́му тепе́р не сиди́ть.»

Гара́льд подя́кував йому́ і сів на крі́сло, а Арслі́ф сів на підло́зі бі́ля Гара́льда.

Слу́ги принесли́ їм вина́ з ди́ких я́гід. Гара́льд розка́зував про вся́кі приго́ди, яки́х він зазна́в по доро́зі до Ки́єва. Коли́ Гара́льд скінчи́в, князь Яросла́в сказа́в слу́гам привести́ князі́вну Єлисаве́ту, щоб вона́ познайо́милася з Гара́льдом, короле́м Норве́гії.

Єлисаве́та прийшла́. Вона́ була́ висо́ка, обли́ччя бліде́, а я́сно-жо́вте воло́сся густе́ й до́вге. О́чі в не́ї були́ си́ні, на уста́х така́ у́смішка, ні́би вона́ от-от засмі́ється.

Гара́льд ще ніко́ли не ба́чив тако́ї ді́вчини. Вона́ йому́ ду́же сподо́балась. Але́ ста́лася приго́да. Єлисаве́та показа́ла па́льцем на Арслі́фа і сказа́ла: «Хто йому́ сказа́в, що він мо́же сиді́ти, як ма́впа, бі́ля ніг кня́зя? А що ро́бить той осе́л на короля́вському крі́слі?» І вона́ показа́ла па́льцем на короля́ Гара́льда.

Князь Яросла́в зака́шлявся, але́ таки́ сказа́в: «До́ню моя́ лю́ба, приві́та́й на́шого го́стя, короля́ Гара́льда з Норве́гії. Підійди́ бли́жче, до́нечко, поцілу́й його́ за на́шим зви́чаєм.»

«Ні за шо в сві́ті!» — нече́мно сказа́ла князі́вна. «Я б скорі́ше поцілува́ла на́шого ко́тика, ніж тако́го пога́ного чолові́ка. Подиві́ться на ньо́го! Ру́ки такі́ до́вгі, що аж ви́сять із рукаві́в, а вели́кі но́ги вкри́ті боло́том. Подиві́ться на його́ вели́ку го́лову! Яки́й до́вгий у ньо́го ніс! А воло́сся? Таке́ до́вге, густе́, не ми́те й не зачё́сане! Що за відва́га показа́тися так у князі́вському до́мі!

Я пе́вна, що в ньо́го у воло́ссі живе́ не одна́ блоха́, так як у на́шого собаки на спи́ні!»

Коро́ль Гара́льд ско́чив з крі́сла, підбі́г до князі́вни Єлисаве́ти та й сказа́в їй: «Ти назива́єш себе́ князі́вною. Ти! Я ба́чив чемні́ших дівча́т, що в Норве́гії сви́ні па́сли. А ти?»

Князь Яросла́в був злий, що Єлисаве́та така́ нече́мна. Він сказа́в до не́ї: «До́чко, коро́ль Гара́льд перейшо́в дале́ку доро́гу, щоб до нас загости́ти!»

«Ну, то й що? Невже́ це щось таке́ вели́ке? Але́ не бу́демо свари́тися. Неха́й поцілу́є мене́,» — сказа́ла Єлисаве́та. І вона́ зроби́ла крок бли́жче до Гара́льда й поверну́лась обли́ччям догори́, щоб він поцілува́в.

Гара́льд поцілува́в Єлисаве́ту, але́ незаба́ром почервоні́в, як вого́нь, коли́ поба́чив, що вона́ взяла́ хусти́ну й ду́же обере́жно ви́терла собі́ на обли́ччі те мі́сце, де Гара́льд поцілува́в.

Для кня́зя Яросла́ва цього́ було́ вже до́сить. Він сказа́в до Гара́льда: «Відко́ли поме́рла її́ ма́ти, вона́ ма́є бага́то свобо́ди. Я раді́ю, що ти приї́хав. Мо́же допомо́жеш мені́ навчи́ти її́ че́мности. О́тже, перегни́ її́ че́рез колі́но й до́бре попле́скай. Я не мо́жу цього́ зроби́ти, бо вона́ від ме́не втече́.»

Князі́вна Єлисаве́та засмія́лася, а Гара́льд йому́ сказа́в: «Би́ти її́? Та нема́є кого́! Кра́ще накажи́ слу́гам завести́ її́ до кімна́ти поба́витися з лялька́ми. Вона́ ще дити́на й не до́сить му́дра, щоб зустріча́тися з короля́ми.»

Князь Яросла́в і всі в кімна́ті

засмія́лися, а князі́вна ви́бігла з кімна́ти й побі́гла до спа́льні. Зі зло́сти потягну́ла вона́ слу́жницю за воло́сся, ки́дала подушка́ми й ту́пала нога́ми. По́тім лягла́ на лі́жко, би́ла рука́ми й си́льно голоси́ла зі зло́сти. Коли́ злість перейшла́, вона ви́слала слу́жницю подиви́тися, що ро́бить Гара́льд.

Гара́льд перебу́в у Ки́єві ці́лий рік. Він ходи́в у похо́ди з вояка́ми на ту́рків. Він допомі́г Яросла́вові будува́ти церкви́. Він став сла́вним ли́царем.

Князі́вна Єлисаве́та зміни́лася. Вона́ ста́ла че́мною і розу́мною. Наре́шті князь Яросла́в дав зго́ду на її́ ві́нчання з короле́м Гара́льдом.

І що то було́ за весі́лля! У вели́кій це́ркві горі́ли свічки́. Хло́пці співа́ли, як я́нголи, пе́ред золоти́м столо́м. А князь Яросла́в був таки́й задово́лений, ні́би діста́в найбі́льше бага́тство.

Пі́сля весі́лля Гара́льд і Єлисаве́та поі́хали до Норве́гії. Вони́ жили́ щасли́во. У них було́ два сини́ й дві до́чки.

Коли́ Гара́льд пішо́в ще раз у похі́д на А́нглію, йому́ не пощасти́ло, і він заги́нув у бо́ю.

ВИ́СТАВКА

— Як ціка́во ти розповіда́в, Дани́лку. Ми з ва́ми сиді́ли б тут ці́лий день, — сказа́ла мада́м Буланже́. — Але́ нам тре́ба вже йти. Ходи́, Жасли́н. До поба́чення! О ре-ву-а́!

— Нам тако́ж тре́ба йти, — сказа́в дід. — Ми ще хо́чемо поба́чити ре́чі з рі́зних краї́н.

— А де вони́? — спита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Ході́ть зі мно́ю! Я вам покажу́, — сказа́в дід.

Усі́ пішли́ з ді́дом.

— О, як бага́то лялько́к! — кри́кнула Оле́ся і підбі́гла до сто́лу, де стоя́ли ляльки́ у стро́ях з рі́зних краї́н. — Ось тут ля́лька Джі́на, італі́йка, а це Бет'є, голя́ндка. Які́ га́рні дерев'я́ні черевички в неї́! А ця ля́лька Чінґ Лінґ, кита́йка, і Дару́ся, украї́нка. Тако́ж є ляльки́ хло́пчики: індія́ни, гре́ки, норве́жці й

німці. Це Робі, шотляндець, а ця лялька — хлопчик Ганс, німець, у коротких, шкіряних штанах, у сорочці й капелюсі. Дивіться, яка смішна ця лялька! Ніби хлопчик, ніби снігова баба.

— Це «бон-ом», французька лялька, — сказав дід. — Коли французи справляють велике свято взимку, тоді роблять таку велику ляльку «бон-ом», на знак дружби.

— О, так багато ляльок! І всі такі гарні! — сказала Олеся. — Дивіться! Там ескімоси і...

— Уже досить ляльок, — сказав Данилко. — Я хочу щось інше побачити.

Диви́сь, он там скульпту́ра, різьба́, кера́міка та і́нші ре́чі.

— Сту́кало-Дзьо́бало! Що ти ро́биш? — закрича́ла Оле́ся. — Не мо́жна дзьо́бати у скульпту́ру.

— А чого́ воно́ не хо́че ру́шитися? — спита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Цей тюле́нь не живи́й. Він зро́блений із ка́меня, — сказа́в дід. — Ескімо́си ро́блять бага́то га́рних рече́й із ка́меня.

— О, яки́й ціка́вий тоте́м! — сказа́в Дани́лко. — Шкода́, що індія́ни не ро́блять уже́ собі́ тоте́мів.

— Е! Що там тоте́м! Диві́ться, які́ га́рні індія́нські мокаси́ни! — сказа́в Вуха́тий.

— А мені́ подо́баються ті тарі́лочки, пи́санки, ва́зи та і́нші ре́чі, ви́різьблені з де́рева, — сказа́в Дани́лко. — Диві́ться, які́ га́рні іко́ни! А там моде́ль коза́цької це́ркви! Це украї́нське мисте́цтво! Я хоті́в би навчи́тися, як його́ роби́ти.

— Диві́ться на украї́нську кера́міку, — сказа́ла Оле́ся. — Мені́ подо́бається ось цей гле́чик. Він так га́рно розмальо́ваний.

— А що це за то́рба? — спита́в Вуха́тий і показа́в на шотля́ндську воли́нку.

— Це шотля́ндська воли́нка, — відпові́в дід. — Наш сусі́д ма́є таку́ воли́нку і гра́є на ній у пара́дах.

— А то банду́ра, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Коза́к учо́ра грав на такі́й банду́рі і співа́в.

— Сопі́лка! — закрича́в Дани́лко. — Ді́ду, ви каза́ли, що зро́бите мені́ сопі́лку.

— Так, Дани́лку, — сказа́в дід. — Як не зроблю́, то куплю́ тобі́ га́рну сопі́лку тоді́, коли́ поїду в Украї́ну.

— А що мені́ ку́пите, діду́сю? — спита́ла Оле́ся.

— А що б ти хоті́ла? — спита́в дід. — Мо́же яку́сь ви́шивку, таку́ як

там на столі́?

— Час уже́ ї́хати додо́му, — сказа́в пан Бі́лик. — Ма́ма вже чека́є з вече́рею. Ході́ть зі мно́ю, а́вто недале́ко зві́дси.

— А нам тре́ба да́лі в доро́гу, — сказа́в Вуха́тий. — Дя́куємо вам за гости́ну.

— Вуха́тий! — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Диви́ся, що тут напи́сане. — І Сту́кало-Дзьо́бало почало́ чита́ти:

МАЛЮ́НОК ДІДУСЕ́ВІ

В зо́шиті малю́ю
Га́рним олівце́м:
На горі́ стою́ я
Ра́зом з баранце́м.

Рі́дного діду́ся
Ду́же я люблю́,
І йому́ малю́нок
У листі́ пошлю́:

— Дороги́й діду́сю!
Вам листі́вка ця:
Вам приві́т від ме́не
І від баранця́!

—Ах! Я забу́в! — кри́кнув Муха́тий. — За́раз тре́ба написа́ти Петру́севі. І Вуха́тий узяв листі́вку й так написа́в:

ЛИСТІВКА.

Дороги́й Петру́сю!

Ми бага́то ба́чили. Там були́ ді́ти, що ї́хня мо́ва не англі́йська. Вони́ вдо́ма гово́рять своє́ю мо́вою.

Кана́да бага́токульту́рна! Ми ба́чили в музе́ї бага́то рече́й, що лю́ди привезли́ з рі́зних краї́н сві́ту. Ї́хня мо́ва, пісні́, та́нці, зви́чаї, мисте́цтво збага́чують Кана́ду.

Ху! Ху! Лапки́ замерза́ють.

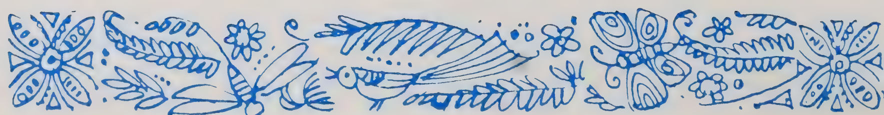

Сту́кало-Дзьо́бало так зме́рзло — аж поси́ніло. Тре́ба йому́ кожуши́ни.

Ду́маю, що летимо́ на пі́вніч, бо ду́же, ду́же хо́лодно.

Бр-р-р!!!
Вуха́тий??? Не пе́вно, бо ву́ха спусти́лися.)

До ко́го цей лист, диви́сь на дру́гому бо́ці. →

ІНУЇТИ

ДО ХОЛО́ДНОГО КРА́Ю

Со́нце захо́дило. Сту́кало-Дзьо́бало і Виха́тий посіда́ли в ко́шик. Ві́тер поду́в, ко́шик підні́сся й полеті́в дале́ко, дале́ко. Виха́тий диви́вся в польови́й біно́кль, а Сту́кало-Дзьо́бало все бли́жче та бли́жче присува́лося до нього́.

— Сту́кало-Дзьо́бало! — сказа́в Виха́тий. — Чого́ ти лі́зеш під ме́не? Ще тро́хи — і я ви́лечу з ко́шика. Диви́ся, скі́льки там мі́сця.

— М-м-мені́ т-т-так х-х-хо́лодно. Зуб на зу́ба ска́че, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Які́ там у те́бе зу́би... — сказа́в Виха́тий. — Спра́вді, ста́ло ду́же хо́лодно Але́ що тут роби́ти? Де діста́ти тобі́ яку́сь кожуши́ну?

— Уважа́й! — скри́кнуло Сту́кало-Дзьо́бало. Але́ вже було́ запі́зно. На Виха́того щось упа́ло й він аж присі́в.

— Сту́кало-Дзьо́бало! Що ти ро́биш?

Хо́чеш мене́ заби́ти? — закрича́в Муха́тий.

— То не я, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Диви́ся, ось тут кожуши́на з ка́птуром для те́бе, кожуши́на з ка́птуром для ме́не, чо́боти зі шкі́ри для те́бе і чо́боти зі шкі́ри для ме́не. Але́ твої чо́боти такі́ до́вгі на твої вели́кі ла́пи — як санки́! Ха-ха-ха́! Вони́ такі́ смішні́! — І Сту́кало-Дзьо́бало засмія́лося.

— Ти смієшся з моїх чобіт? Подивися краще на свої! Твої маленькі й тоненькі — як гілки! — крикнув йому Вухатий.

— Перестань! Невже ти хочеш сваритися? — спитало Стукало-Дзьобало.

— Я не люблю, коли сміються з мене, — сказав Вухатий і почав гризти моркву.

— Заспокійся! Я розкажу тобі вірш про Вухатого, — сказало Стукало-Дзьобало й почало:

Біг вухатий через ліс,
У торбині моркву ніс:
П'ять — зайчисі на салати,
Три — маломý зайченяті.

А однý — сусідці миші, —
Зайченя вона колише,
Колиханочку співає,
Диких звірів відганяє!

— Тепе́р уже́ ста́ло нам те́пло. Мо́жемо спокі́йно леті́ти, — сказа́в Вуха́тий. — А чи ти зна́єш, Сту́кало-Дзьо́бало, що мені́ ще прийшло́ на ду́мку? Те, що дід каза́в про Гара́льда й норве́жців. Вони́ спра́вді всю́ди пла́вали, шука́ючи нови́х земе́ль для сво́їх королі́в...

— Але́ чому́ нема́є до́казів, що ві́кінґи, або́ норве́жці, були́ в Аме́риці рані́ше, ніж Христофо́р Колу́мб? — запита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Тро́хи до́казів є, але́ не до́сить, — сказа́в Вуха́тий. — Яки́х сто ро́ків то́му оди́н фа́рмер в Аме́риці знайшо́в ка́мінь на яко́му ви́різано по-норве́зькому, що там були́ лю́ди з Норве́гії, що вони́ би́лися з індія́нами і що бага́то з них було́ заби́тих.

Крім то́го, коли́ Ла Верандрі́ подорожува́в че́рез Аме́рику на за́хід, він зустрі́в в одно́му індія́нському селі́ люде́й, що були́ пів-бі́лі й пів-індія́ни, з біля́вим воло́ссям і си́німи очи́ма.

У то́му селі́ був па́м’ятник, на яко́му стоя́в ме́нший ка́мінь. На ньо́му були́ ви́різані які́сь слова́, що ніхто́ не міг прочита́ти.

Ла Верандрі́ взяв той ка́мінь до Фра́нції. Ніхто́ тепе́р не зна́є, що з ним ста́лося.

— Шкода́! — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Мо́же ще зна́йдеться. А тепе́р тре́ба спа́ти. Я ду́маю, що ми летимо́ на пі́вніч до ескімо́сів. Там восени́ ду́же коро́ткі дні, а взи́мку два мі́сяці зо́всім нема́є со́нця.

— До́бре, до́бре, — сказа́в Вуха́тий. — — Ціка́во, чому́ дали́ їм ім’я́ «ескімо́си»?

— Індія́ни їх так назива́ли, бо вони́ ї́ли сире́ м’я́со, — відпові́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Індія́нське сло́во «ескімо́с» зна́чить: «ті, що їдя́ть сире́ м’я́со». Але́ тепе́р ці лю́ди не хо́чуть, щоб назива́ли їх ескімо́сами. Вони́ ка́жуть, що вони́ «інуї́ти», це в ї́хній мо́ві зна́чить «лю́ди».

НОВІ ДРУ́ЗІ

Ко́шик леті́в да́лі, а Вуха́тий і Сту́кало-Дзьо́бало спа́ли. Ра́птом Вуха́тий проки́нувся.

— Що це? Що це? — закрича́в він. — Сту́кало-Дзьо́бало, встава́й. Нас тут соба́ки з'їдя́ть!

Ди́виться Сту́кало-Дзьо́бало й ба́чить, що ко́шик стої́ть на сніговí́й горí́, а навко́ло ко́шика га́вкають і ска́чуть вели́кі соба́ки. Недале́ко, за соба́ками, біжа́ть лю́ди в кожуха́х і крича́ть на соба́к. Наре́шті соба́ки зати́хли, а до ко́шика підійшли́ лю́ди.

— Хто ви? Зві́дки ви взяли́ся? — спита́в оди́н чолові́к.

— Ми? Я За́йчик-Вуха́тий, а це Сту́кало-Дзьо́бало. О... де ж воно́? Та воно́ десь тут було́. Ма́буть, схова́лося. Ми хо́чемо поба́чити, як живу́ть лю́ди в рі́зних краї́нах сві́ту, — сказа́в Вуха́тий.— Чи ви тут живете́? Чому́ у вас так бага́то соба́к?

— Ба́чите ті горби́ на снігу́? Це і́ґлу, на́ші доми́ на зи́му, — відпові́в Нипу́к, оди́н із чоловікі́в. — Давно́ коли́сь усі́ ескімо́си жили́ в і́ґлу. Узи́мку і́ґлу були́ зі сні́гу, а влі́тку з гли́ни. Коли́ було́ ду́же те́пле лі́то, тоді́ ескімо́си роби́ли собі́ ша́тра зі шкір і в них жили́. Тепе́р вони́ живу́ть у мали́х хатка́х, збудо́ваних із де́рева. А і́ґлу ми буду́ємо собі́ восени́, тоді́, коли́ ло́вимо ри́бу або́ бі́лих ведме́дів, щоб було́ до́сить ї́сти взи́мку.

— Чу́єш, Сту́кало-Дзьо́бало? Де ти? Покажи́ся! Не будь боягу́зом... — кри́кнув Вуха́тий. Тоді́ запита́в Нипука́: — Хіба́ не мо́жна лови́ти ри́бу чи бі́лих ведме́дів узи́мку?

— Узи́мку, — відпові́в Нипу́к, — со́нце зо́всім не схо́дить. Два мі́сяці, вдень і вночі́, те́мно. Ми назива́ємо їх те́мними місяця́ми. Тоді́ відпочива́ємо у свої́х і́глу. Якщо́ ма́ємо до́сить пожи́ви, то мо́жемо роби́ти те, на що нема́є ча́су в я́сні, те́плі мі́сяці́.

Жінки́ ши́ють оде́жу для всіх у роди́ні, а дівча́та вча́ться від них. Чоловіки́ ро́блять собі́ ножі́, соки́ри, лу́ки та і́нші ре́чі потрі́бні на ло́вах. У ці те́мні місяці́ ми тако́ж ро́бимо скульпту́ри з ка́меня, з де́рева та з кісто́к, а хло́пці нам допомага́ють.

НЕ ВСЕ, ЩО НОВЕ́, ТО КРА́ЩЕ

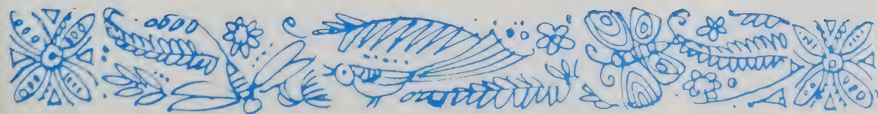
Коли́ говори́в Нипу́к, по́над ни́ми перелеті́в літа́к. Недале́ко зашумі́ли й загуді́ли скіду́ та й шурхну́ли по снігу́. Соба́ки пусти́лися за ни́ми, але́ Нипу́к закрича́в на них і вони́ спини́лися.

— Скіду́! Скіду́! Я хо́чу ї́хати на скіду́! — закрича́ло Сту́кало-Дзьо́бало й помале́ньку ви́сунуло дзьоб із ко́шика. — А соба́ки не пове́рнуться зно́ву ню́хати ко́шик?

— Яки́й же ти боягу́з! — засмія́вся Нипу́к. — Ці соба́ки тебе́ повезу́ть до на́шого села́. Не бі́йся їх!

— А чому́ ви не ма́єте скіду́? — запита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

Не все, що нове́, то кра́ще, — відпові́в Нипу́к. — Скіду́ потребу́є ґазолі́ни, щоб ї́хати, а соба́ки потребу́ють м'я́са. Ґазолі́ни не ле́гко тут діста́ти, а м'я́со ма́ємо з ло́вів. Тако́ж, коли́ скіду́ полама́ється, то тре́ба чека́ти, щоб хтось приї́хав по те́бе. Тоді́ тре́ба поїхати до мі́ста, замо́вити таку́ части́ну, що полама́лася, й чека́ти по́ки її́ не привезу́ть літако́м.

РА́ЧКИ В І́ҐЛУ

— А тепе́р ході́ть зі мно́ю до на́шого і́ґлу. Ми вже злови́ли кита́, тюле́ня й налови́ли бага́то ри́би, — да́лі говори́в Нипу́к. — Тре́ба все це завести́ до села́, щоб заморо́зити на зи́му.

— У вас, ма́буть, вели́кий заморо́жувач, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало

— На́що вам заморо́жувач? —запита́в Вуха́тий. — Тут же до́сить хо́лодно від моро́зу.

— Наш спо́сіб життя́ бага́то зміни́вся. У селі́ ми ма́ємо еле́ктрику. Мо́жуть бу́ти холоди́льники й заморо́жувачі. Тоді́

мо́жна трима́ти заморо́жене м'я́со на́віть улі́тку, — сказа́в Нипу́к. — А холоди́льник потрі́бний для то́го, щоб сві́жа ї́жа не заме́рзла.

— О, які́ га́рні цуценя́та! Чи мо́жна з ни́ми ба́витися? — запита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Мо́жна, — відпові́в Нипу́к. — Але́ я ду́мав, що вам ціка́во поба́чити на́ше і́ґлу. Прошу́ зайти́.

— А де две́рі? — спита́в Вуха́тий. — Я не ба́чу двере́й.

— Ха-ха-ха́! — засмія́вся Нипу́к. — Тре́ба лі́зти в і́ґлу ра́чки.

І Нипу́к поча́в туди́ лі́зти, а Вуха́тий за ним.

— Я не мо́жу лі́зти ра́чки! — закрича́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Що ж мені́ роби́ти?

— Ляга́й, — сказа́в Вуха́тий. — Нипу́к бу́де тебе́ тягну́ти, а я бу́ду пха́ти.

І так вони́ залі́зли в і́ґлу.

— Ух! Я б не хоті́в роби́ти це щодня́, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Чому́ ви не зро́бите двере́й?

— Узи́мку ві́ють си́льні вітри́. Було́ б хо́лодно в і́ґлу, — відпові́в Нипу́к. — Крім то́го, не тре́ба відчиня́ти й зачиня́ти двере́й.

— Я ду́мав, що всі і́ґлу збудо́вані ті́льки зі сні́гу, — сказа́в Вуха́тий. — А цей зро́блений із де́рева й землі́.

— Тепе́р ще ма́ло сні́гу, — сказа́в Нипу́к. — Коли́ впаде́ бі́льше, тоді́ мо́жна бу́де зроби́ти ще одну́ зі сні́гу.

— О, яке́ тут вели́ке лі́жко! — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — На лі́жку суха́ трава́ і шкі́ри. Хто тут спить?

— Тут спить уся́ роди́на — та́то, ма́ма, ді́ти, дід і ба́ба, ті́тка й дя́дько, на́віть го́сті, — відпові́в Нипу́к. — Ба́чиш, там сиди́ть О́так. Він тако́ж наш гість. Він їв і спав з на́ми.

— Вуха́тий, диви́ся, що ро́бить та жі́нка, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало й

потягну́ло за́йчика туди́, де жі́нка щось роби́ла.

— Це Ну́па, — сказа́в О́так. — Вона́ ро́бить моро́зиво для вас.

— До́бре, до́бре! Я люблю́ моро́зиво! — закрича́ло Сту́кало-Дзьо́бало, але́ коли́ він подиви́вся ува́жно, як Ну́па роби́ла моро́зиво, йому́ не схоті́лося його́ ї́сти.

Спе́ршу Ну́па нагрі́ла товщ із півні́чного о́леня, додала́ до нього́ посі́ченого м'я́са й поста́вила, щоб усе́ це прохоло́ло. Тоді́ вона́ би́ла руко́ю товщ ма́йже дві годи́ни, аж по́ки він став бі́лим. По́тім додала́ до нього́ я́годи.

— Будь ла́ска! Смачне́ моро́зиво! — сказа́ла Ну́па й подала́ тро́хи Сту́калові-Дзьо́баловi.

— Ні, дя́кую, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Я ще не хо́чу ї́сти.

Вуха́тий тако́ж подя́кував і дода́в, що мо́же пізні́ше бу́де ї́сти, а тепе́р ще не голо́дний.

— Я ду́маю, що санки́ вже гото́ві. Мо́жна ї́хати до на́шого села́, — сказа́в Нипу́к. — Тре́ба зно́ву лі́зти ра́чки надвір.

— Ході́ Сту́кало-Дзьо́бало, — сказа́в Вуха́тий.

— Я сам тепе́р посу́нуся. Ви лі́зьте напере́д, а я за ва́ми, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— До́бре, — згоди́вся Нипу́к і зно́ву полі́з ра́чки пе́рший.

Коли́ вже всі були́ надво́рі, О́так і Нипу́к пішли́ подиви́тися, а Сту́кало-Дзьо́бало зно́ву пішло́ до цуценя́т.

— Вуха́тий, — сказа́ло воно́. — Мо́же вони́ нам дали́ одне́ цуценя́?

— Ні, — відпові́в Вуха́тий. — Ці цуценя́та ще малі́. Їх не мо́жна бра́ти від ма́ми.

— Усе́ гото́ве! — кри́кнув О́так. — Сіда́йте тут на санки́ і покладі́ть шкі́ру на но́ги, щоб не було́ хо́лодно.

— Гок! Гок! Ї-і-і́п! — кри́кнув Нипу́к і соба́ки почали́ бі́гти щоси́ли.

— Схова́й дзьо́бик, а то загу́биш його́ на моро́зі, — засмія́вся Вуха́тий.

— Як мо́жна дзьоб загуби́ти? Хіба́ його́ відрі́жеш, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Ти, ма́буть, не зна́єш леге́нди «Як крук дзьо́ба загуби́в»? — спита́в Вуха́тий.

— Ні, — відпові́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Розкажи́!

ЯК КРУК ДЗЬО́БА ЗАГУБИ́В

— Крук був хитру́н, таки́й що ну! — поча́в Вуха́тий. — Він мав таку́ надзвича́йну си́лу, що міг змiни́тися з пта́ха на чолові́ка, з чолові́ка на твари́ну і так да́лі, у що б він не хоті́в.

Одного́ дня крук ішо́в бе́регом о́зера, щоб знайти́ щось ї́сти. Недале́ко поба́чив кі́лька чоловікі́в, що лови́ли ри́бу. Крук пірну́в під во́ду і, як ті́льки ри́ба злови́лася на гачо́к, він за́раз же собі́ взяв її́.

Чоловіки́ не могли́ зрозумі́ти, чому́ ри́ба зника́ла з гачкі́в. Ра́птом оди́н чолові́к почу́в, що щось тя́гне його́ ву́дку. Але́ він ву́дки не пусти́в і щоси́ли потягну́в до се́бе.

Кру́ків дзьоб зачепи́вся за гачо́к на ву́дці, і крук нія́к не міг відчепи́тися. Наре́шті дзьоб відлама́вся і залиши́вся на гачку́.

Чолові́к ви́тягнув ву́дку з води́. Ди́виться, а на кінці́ ви́сить щось таке́ ди́вне, що ні він, ані́ і́нші риба́лки ще ніко́ли не ба́чили.

Узяли́ вони́ ту ди́вну річ додо́му, але́ й там ніхто́ не міг пізна́ти, що це було́.

Наре́шті понесли́ вони́ ту ди́вну річ до свого́ ватажка́. Ватажо́к пові́сив її́ в се́бе на стіні́. До ньо́го прихо́дили наймудрі́ші лю́ди, але́ ніхто́ не мі́г сказа́ти, що це було́.

Крук не міг бу́ти без дзьо́ба і поча́в ду́мати, як би його́ наза́д діста́ти.

Він змі́ни́в себе́ на старо́го чолові́ка з до́вгою бородо́ю і закри́в обли́ччя, щоб ніхто́ не ба́чив, що в ньо́го нема́є но́са. Тому́, що він не мав дзьо́ба, коли́ був кру́ком, тепе́р він не мав і но́са, коли́ став чолові́ком.

І так крук, як чолові́к, пішо́в до ватажка́ й попроси́в показа́ти йому́ ту ди́вну річ, що ви́сить у ньо́го на стіні́. Коли́ йому́ показа́ли ту ди́вну річ, він оберта́в її́ і пи́льно диви́вся, так ні́би ніко́ли її́ не ба́чив.

По́тім він шви́дко відкри́в обли́ччя і причепи́в ту річ там, де пови́нен був бу́ти ніс. У ту хвили́ну чолові́к зміни́вся на кру́ка: «Кра! Кра! Кра!» — закрича́в крук, та й ви́летів із кімна́ти й полеті́в собі́ дале́ко, дале́ко.

— Чого́ ж ти мені́ це ка́жеш? — спита́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Я не ходжу́ лови́ти ри́бу дзьо́бом і мені́ ніч́ого тако́го не ста́неться.

— Але́ ба́чиш, ти не засну́ло, — сказа́в Вуха́тий. — Диви́сь! Там буду́ють і́глу зі сні́гу.

БАНК КУЛЬТУ́РИ

— Бі́дні соба́ки, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Вони́, ма́буть, заме́рзли, бо лежа́ть, як вели́кі бі́лі м'ячі́ на сні́гу́.

— Ми тут відпочи́немо, — сказа́в Нипу́к. — Тре́ба да́ти м'я́са соба́кам, а нам тако́ж уже́ час ї́сти.

Але́ Вуха́того і Сту́кала-Дзьо́бала бі́льше ціка́вило те, як буду́ють і́ґлу. Вони́ пішли́ подиви́тися.

Ескімо́си ду́же ра́до їм розповіда́ли й пока́зували, як вони́ це ро́блять. Спе́ршу вони́ зроби́ли вели́ке ко́ло на снігу́ і покла́ли по ко́лу вели́кі бри́ли сні́гу.

Коли́ покла́ли бри́ли по ко́лу, тоді́ почали́ кла́сти дру́гий ряд пове́рх пе́ршого ря́ду. Так стіна́ става́ла ви́щою і ви́щою, вже не було́ ви́дно тих, що будува́ли і́ґлу. Ві́кна зроби́ли з льо́ду, а на верху́ лиши́ли ді́рку. Тако́ж не забу́ли про ви́хід — туне́ль. Туне́ль зроби́ли ду́же до́вгий, щоб там було́ мі́сце схова́тися соба́кам від ві́тру й си́льного моро́зу...

— Чи ви бу́дете тут за́вжди жи́ти? — спита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— О, ні, — відпові́в Тапту́на, оди́н із ескімо́сів. — Ось мій син Нала́к. Він хо́дить до шко́ли у вели́кому мі́сті. Він хо́че ста́ти піло́том і літа́ти літако́м до рі́зних краї́н сві́ту. Я хо́чу тако́ж, щоб він пізна́в свій край та культу́ру своḯх люде́й, інуї́тів. Тому́ я вчу його́, як будува́ти і́глу, як лови́ти ри́бу, тюле́нів, киті́в, півні́чних о́ленів, бі́лих ведме́дів та як забезпе́чити собі́ життя́ в тако́му холо́дному краю́. Коли́ він бу́де все це зна́ти, тоді́ він бу́де почува́ти себе́, як удо́ма, між своḯми людьми́.

— Бра́во! — заплеска́в Вуха́тий. — Тако́го бажа́ють усі батьки́ своḯм ді́тям. Індія́ни бажа́ють, щоб ї́хні ді́ти не забу́ли мо́ви, звичаїв та культу́ри батькі́в. Ми ба́чили тако́ж, що украї́нці францу́зи, італі́йці та люди з і́нших краї́н дба́ють, щоб ї́хні ді́ти до́бре зна́ли свою́ мо́ву, свої́ зви́чаї, свою́ культу́ру.

Вони́ зна́ють, що ті́льки тоді́ їхні ді́ти ста́нуть до́брими й ко́рисними громадя́нами то́го кра́ю, в яко́му живу́ть, коли́ змо́жуть щось да́ти від се́бе до культу́ри то́го краю́.

— Так, так! — додало́ Сту́кало-Дзьо́бало. — Культу́ра кра́ю — це вели́кий банк, до яко́го всі лю́ди, що там живу́ть, кладу́ть щось із своє́ї культу́ри. Це мо́же бу́ти му́зика, пі́сня, мисте́цтво, то́що. Коли́ лю́ди бі́льше вклада́ють до то́го ба́нку, то бага́тший стає́ банк і мо́жна бі́льше з ньо́го бра́ти. Коли́ я ба́чу о́браз на стіні́ або́ пи́санку, що прикра́шує кімна́ту, або́ почу́ю пі́сню чи му́зику, що мені́ подо́бається, я го́рдий тоді́, коли́ я зна́ю, що це вклад із культу́ри мо́го наро́ду. Я зна́ю тоді́, що я не з тих, які́ ті́льки беру́ть, але́ нічо́го не даю́ть. Тоді́ мені́ стає́... ну, як би то сказа́ти... мені́ стає́ те́пло ко́ло се́рця, коли́ й моя́ культу́ра йде у світ.

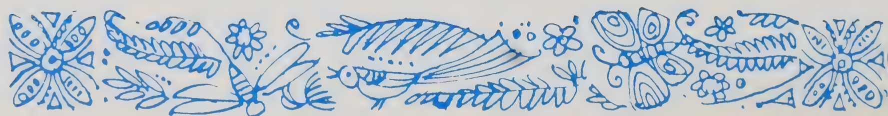
— Чу́єш? Чу́єш, Нала́к? — сказа́в Таптýна. — А ти поїдеш до шкóли, то вже й не хóчеш приїхати додóму, бо там і телеві́зор, і рáдіо, й теáтри, гóкей та і́нші і́гри. О́тже, не трéба все міня́ти на чужé! Змі́на не зáвжди дóбра для нас. Наш спóсіб життя не таки́й, як спóсіб життя́ людéй у тéплих країнах.

— Ні, тáту, — сказáв Нала́к. — Тут немáє вже молоди́х людéй. Вони́ всі по містáх. Тут живýть ті́льки стáрші лю́ди й ді́ти, що не хóдять ще до шкóли.

— Час нам у дорóгу, — сказáв Нипýк. — Анý, Вухáтий і Стýкало-Дзьóбало, на санки́!

— Ми зáраз такóж поїдемо, — сказáв Таптýна. — Побáчимося в селі́.

Собáки бігли шви́дко і скóро приїхали до селá. Нипýк попроси́в усі́х зайти́ до хáти.

У СЕЛІ́

У ха́ті було́ те́пло. Світи́ло електри́чне сві́тло. Там були́ стіл і крі́сла. Жі́нка щось готува́ла ї́сти на електри́чній плиті́.

— Це моя́ дружи́на, Ну́на, — сказа́в Нипу́к. — А це мій син, Кату́к, і дочка́ Кінуа́на.

— Добри́вечір! — че́мно сказа́ли Муха́тий і Сту́кало-Дзьо́бало.

— Віта́ємо! — сказа́ла Ну́на. — Прошу́ сіда́ти. За́раз бу́демо вече́ряти. Кінуа́но, накрива́й стіл.

Коли́ все було́ вже гото́ве, Ну́на попроси́ла всіх вече́ряти. На столі́ було́ бага́то ї́жі.

— Городи́на! Тут на пі́вночі! — здиво́вано сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Де ви дістаєте́ горо́дину? Та ж тут так хо́лодно.

— О, тут не за́вжди так хо́лодно, як тепе́р, — відпові́в О́так. — У нас тако́ж є по́ри ро́ку, але́ вони́ не такі́ са́мі, як у вас. Ми ма́ємо місяці́ со́няшні, коли́ со́нце ніко́ли не захо́дить, місяці́, коли́ лама́ється лід, місяці́ ро́сту, місяці́ заморо́ження, місяці́, коли́ те́мно, й місяці́, коли́ зо́всім не схо́дить со́нце. Тепе́р ми наприкінці́ тих місяці́в, коли́ все замерза́є. Незаба́ром при́йдуть те́мні місяці́.

У по́ру со́няшних місяці́в со́нце ніко́ли не захо́дить. Між го́рами пасу́ться коро́ви й росте́ все на горо́ді. Але́ ми й купу́ємо горо́дину, яку́ приво́зить літа́к із те́плих краї́н.

— Що ти роби́ла сього́дні? — спита́в Нипу́к свою́ дружи́ну.

— Я допомага́ла зшива́ти шкі́ри,

щоб покри́ти уміяк, — відповіла́ Ну́на. — Тапту́на хо́че взя́ти свого́ си́на, щоб навчи́вся лови́ти кита́. Його́ син Нала́к тепе́р удо́ма.

— Ми тако́ж покри́ли кая́к шкі́рою з тюле́ня, — сказа́в Кату́к. — Тепе́р кая́к — як нови́й!

— Ба́чу, що всі працюва́ли, — сказа́в Нипу́к. — А що моя́ мала́ Кінуа́на роби́ла?

— Я ба́вилася з Ди́ксі. Ре́нді, Кату́к і Тапту́на поїхали будува́ти і́глу. Ди́ксі — це соба́ка, що Ре́нді приві́з із собо́ю з теплі́шої краї́ни, — сказа́ла Кінуа́на. — Ба́чите, вона́ зна́є, що ми про не́ї гово́римо, тому́ й маха́є хвосто́м. Ре́нді каза́в, що вона́ вдо́ма ма́є бу́дку і не спить на снігу́. Вона́ не їсть ні заморо́женого м'я́са, ані́ ри́би. Вона́ лю́бить ї́жу, що купу́ють для не́ї в крамни́ці. Ди́ксі слухня́на. Вона́ не при́йде сюди́, аж по́ки я не покли́чу. Диві́ться! Сюди́, Ди́ксі, сюди́!

І Ди́ксі прибі́гла до Нипука́ й почала́ ню́хати його́.

— Ди́ксі, зроби́ «галло́», — наказа́ла Кінуа́на. І Ди́ксі подала́ ла́пку Нипуко́ві.

— Ди́ксі, іди́ й ляга́й на ки́лим! — зно́ву сказа́ла Кінуа́на. І Ди́ксі послу́хала, пішла́ й лягла́ на ки́лим.

— Бі́дна Ди́ксі, — сказа́в Тапту́на. — Вона́ зви́кла жи́ти в ха́ті. Якби́ її́ Ре́нді тут поки́нув, вона́ б заги́нула.

— Але́ Ре́нді не поки́не її́, — сказа́в Кату́к. — Я вже каза́в йому́, щоб дав мені́ Ди́ксі, а він ка́же, що Ди́ксі лю́бить жи́ти з ним. Вона́ не могла́ б жи́ти в холо́дному краю́.

— Тапту́на каза́в, що він і Нала́к прийду́ть до нас, але́ нічо́го не каза́в про Ре́нді, — сказа́в Нипу́к. — Ба́чите, у нас ду́же до́вгі но́чі й не хо́четься так до́вго спа́ти. Тому́ ми про́симо сусі́дів до се́бе, п'ємо́ чай, розка́зуємо про приго́ди на ло́вах, співа́ємо, а ста́рші розка́зують, як їм коли́сь жило́ся.

— Ре́нді каза́в, що він при́йде пі́сля вечѐрі й забере́ Ди́ксі до Тапту́ни, — сказа́ла Кінуа́на. — Tако́ж при́йде Ну́на, його́ сестра́, й моло́дший брат, Ту́ту.

— Чи при́йде Ку́нґо? — спита́в Кату́к. — Він каза́в, що розка́же нам, як тут пе́рші шко́ли почали́ся.

— Так, при́йде, — відповіла́ його́ ма́ма. — При́йде тако́ж сусі́д Тикталі́ктак і його́ дружи́на Ша́рі.

— До́бре, до́бре! — скри́кнув Кату́к. — Ми бу́демо гра́тися в налу́атак.

— А що це за гра? — спита́в Вуха́тий.

— Чоловіки́ трима́ють вели́ку шкі́ру з кита́. Оди́н хло́пець стає́ на шкі́ру і вони́ підкида́ють його́ вго́ру, — розка́зував О́так. — Коли́ чоловіки́ підки́нуть хло́пця вго́ру, тоді́ він ма́є ста́ти зно́ву на шкі́ру нога́ми. Якщо́ ж не ста́не на но́ги, то впаде́. Тоді́ всі крича́ть і смію́ться. Вони́ ду́мають, що така́ гра ду́же смішна́.

— Я не ду́маю, що то смішна́ гра для то́го, хто па́дає, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Зна́єте що? Мені́ й Вуха́тому ціка́во почу́ти про да́вні часи́ тут, у півні́чній холо́дній краї́ні.

— Так, — сказа́в Вуха́тий. — А тепе́р, по́ки ми чека́ємо на госте́й, я напишу́ листа́ до Петру́ся. Я вже до́вго не писа́в йому́.

— До́бре, — сказа́в Кату́к. — Сіда́й бі́ля сто́лу, а я принесу́ тобі́ папі́р і перо́.

Кату́к прині́с папі́р і перо́, а Уха́тий поча́в писа́ти листа́.

Уха́тий хоті́в бага́то написа́ти Петро́ві — про півні́чне ся́йво, про мали́х цуценя́т та і́гри, але́ не було́ ча́су.

Шви́дко він написа́в тако́го листа́:

ЛИСТІВКА.

Дорогі́й Петру́сю!

Надво́рі ду́же хо́лодно аж на ву́сах намерза́є. У ха́ті те́пло. Тут соба́ки тяга́ють санки́. Але́ наш Сірко́ не міг би тут жи́ти. Сту́кало-Дзьо́бало ма́є кожушо́к і смішні́ чо́боти. Він не мо́же лі́зти ра́чки. До і́ґлу ми його́ тягну́ли. За́втра ми вже бу́демо леті́ти додо́му.

До поба́чення!
Десь в і́ґлу,
Уха́тий

Петро́ Кова́ль
десь на пі́вдні
Кана́да

КОЛИ́СЬ І ТЕПЕ́Р

Го́сті посіда́ли, де хто хоті́в, і говори́ли про приго́ди на ло́вах. Усі́ чека́ли, коли́ при́йде стари́й Ку́нґо. Наре́шті две́рі відчини́лися, і Ку́нґо увійшо́в, а з ним прийшо́в Ре́нді. Всі привіта́ли їх. Ди́ксі була́ ду́же ра́да. Вона́ скака́ла на Ре́нді.

— Галло́, Ди́ксі! — сказа́в Ре́нді і взяв її́ за ла́пку. — Ба́чу, що тобі́ тут до́бре. Тепе́р сядь. Сядь Ди́ксі! Сиди́ спокі́йно.

Ди́ксі послу́хала Ре́нді й сі́ла бі́ля нього́.

— Діду́сю Ку́нґо, розкажі́ть нам, як ви починали ходи́ти до школи́, — проси́ли ді́ти.

— До́бре, ді́ти, до́бре, — сказа́в Ку́нґо. — Давно́ коли́сь усі́ іну́іти жили́ в і́ґлу взи́мку, а влі́тку роби́ли собі́ ша́тра зі шкір тюле́нів. Вони́ жили́ в ша́трах над ріко́ю. Чоловіки́ ї́здили на ло́ви, а я диви́вся, як ма́ма чи́стила

шкі́ри. Пізні́ше вона́ ши́ла з них па́рки й чо́боти. Я тако́ж люби́в ба́витися з цуценя́тами. Вони́ такі́ пухна́ті!

— А чи малі́ цуценя́та не куса́ють? — спита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Мо́же котри́йсь і вкуси́ти, якщо́ не зна́є тебе́, — відпові́в Ку́нґо. — Але́ мене́ не куса́ли, бо вони́ мене́ до́бре зна́ли.

— Сту́кало-Дзьо́бало, — сказа́в Вуха́тий. — Ти ще хо́чеш цуценя́? Кра́ще слу́хай, що дід розповіда́є.

— Улі́тку, — да́лі розповіда́в Ку́нґо, — я сиді́в на со́нці й диви́вся, як пта́шки перелíта́ли і як га́рно росли́ кві́ти. Були́ дні, коли́ ма́ма бра́ла мене́ з собо́ю збира́ти я́годи.

А як уже́ прихо́дила зима́, я ча́сто вихо́див надві́р уве́чері й диви́вся на півні́чне ся́йво, одне́ з див сві́ту.

До́вгий час інуї́ти ду́мали, що на сві́ті нема́є і́нших люде́й, крім них. По́тім почали́ прихо́дити до них індія́ни

з лісови́х краї́н. Пізні́ше прихо́дили до них і бі́лі лю́ди, які́ привезли́ чай, ка́ву, тютю́н і горі́лку. Від то́го ча́су інуї́ти почали́ хворі́ти.

Одного́ дня прийшли́ лю́ди до мого́ ба́тька і сказа́ли, щоб ми пої́хали до села́, де вже збудува́ли шко́лу, крамни́цю й це́ркву. Вони́ каза́ли, що всі ді́ти му́сять ходи́ти до шко́ли.

— І зно́ву ті шко́ли! Всю́ди біда́ з ти́ми шко́лами! — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало і вда́рило себе́ по голові́.

— Але́ для нас біди́ не було́, — да́лі розповіда́в Ку́нґо. — Інуї́ти жили́ собі́ звича́йним життя́м, лови́ли ри́бу і звірі́в улі́тку й сиді́ли в і́ґлу взи́мку.

Але́ помале́ньку почали́ появля́тися в ша́трах ра́діо, журна́ли і фі́льми. Са́ме тоді́ я почав ходи́ти до шко́ли. У шко́лі мене́ спе́ршу вчи́ли сиді́ти на крі́слі, ми́тися ми́лом і трима́ти олівéць у руці́. Я ду́же ско́ро навчи́вся й поча́в малюва́ти образки́ й говори́ти чужо́ю мо́вою бі́лих люде́й.

— Хіба́ ви до то́го ча́су ніко́ли не ми́лися? — спита́в Вуха́тий.

— Та ми́вся, але́ не водо́ю з ми́лом, — сказа́в Ку́нґо. — Ми тоді́ не ма́ли ми́ла, бо не було́ де купи́ти.

— А я ще й тепе́р не люблю́ ми́тися, хоч ми́ла в нас бага́то, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— О, тепе́р іна́кше. У нас тако́ж є ми́ло й те́пла вода́, — сказа́в Кату́к.

— Інуї́тами зацікáвились бі́лі лю́ди. Всю́ди будува́ли шко́ли, ліка́рні, крамни́ці, церкви́ та і́нші буди́нки, — розповіда́в да́лі Ку́нґо. — Тоді́ ра́дили, щоб інуї́ти перенесли́ся жи́ти недале́ко від тих

будинків. І багато інуїтів послухали. Так почалися села й міста.

Тепер у тих селах і містах інуїти живуть інакше. Вони живуть у хатах, працюють у місті чи в селі, і вже їздять на лови тільки тоді, коли їм хочеться, бо в них є досить їжі.

Я навчився читати й писати по-англійському, також навчився математики. З фільмів і книжок я знав, що на світі є ще інші праці, з яких можна жити, крім тих, що в нас, інуїтів. Я навчився грати в шахи, в карти, та інші подібні гри.

Тепер усі діти ходять до школи, вчаться того, чого вчаться діти на півден[illegible] звідси. Вони краще говорять по-англійському, ніж їхні батьки і забувають рідну мову, мову інуїтів. Хлопці не вчаться ловити, а дівчата не вчаться шити. Вони більше люблять слухати голосну джазову музику, дивитися на телевізор, на фільми про ковбоїв та

гра́ти в гоке́й і бі́нґо.

Доро́слі ді́ти не лю́блять на́віть додо́му приїжджа́ти. Коли́ нема́є навча́ння у шко́лі, вони́ збира́ються бі́ля крамни́ць, п'ють ко́ка-ко́ла та огляда́ють найнові́ші скі́ду́, що там продаю́ться. Тепе́р молоді́ вже не хо́чуть ї́здити соба́ками, але́ ко́жний хо́че ма́ти своє́ найнові́ше скіду́.

— О, а в нас ко́жний хо́че ма́ти своє́ а́вто! — сказа́в Вуха́тий. — У нас тако́ж є скіду́, але́ влі́тку ни́ми не мо́жуть ї́здити.

— Але́ зате́ влі́тку вони́ гурко́чуть на своі́х мотоци́клах до пі́зньої но́чі й

не даю́ть лю́дям спа́ти, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — А що́до голосно́ї джазово́ї му́зики?.. Ніхто́ вже від не́ї не втече́!

— Ста́рші інуї́ти не лю́блять тако́го ново́го життя́, тому́ почали́ виї́жджа́ти з міст, — зно́ву говори́в Ку́нґо. — Вони́ зно́ву живу́ть у свої́х ша́трах улі́тку, а в і́ґлу взи́мку. Вони́ ка́жуть, що ця земля́ й мо́ре на дале́кій пі́вночі нале́жить їм, і що вони́ пови́нні користа́ти з не́ї так, як коли́сь користа́ли.

На дале́кій пі́вночі є ще вели́кі бага́тства. Ці бага́тства мо́жуть здобу́ти лю́ди, які́ призвича́єні до хо́лоду й мо́жуть працюва́ти у холо́дних краї́нах. Таки́х назива́ють «поля́рниками». Поля́рники бу́дуть ду́же потрі́бні тепе́р, коли́ шука́ють на́фти на пі́вночі. Бага́то інуї́тів мо́жуть бу́ти поля́рниками. Тому́ інуї́ти не лю́блять, коли́ вели́кі компа́нії захо́дять на пі́вніч і почина́ють шука́ти зо́лота й на́фти. Вони́ зна́ють, що це

ни́щить ї́хній край. Тепе́р вони́ посила́ють діте́й до тих шкіл, де вчать ї́х інуї́тської мо́ви, культу́ри і зви́чаїв, — закі́нчив Ку́нґо.

— Ми не забува́ємо своє́ї мо́ви, — сказа́ли Ту́ту й Ну́на. — Ми тако́ж хо́чемо зберегти́ зви́чаї, бо коли́ забу́демо, як дава́ти собі́ ра́ду в холо́дному краю́, тоді́ і́нші забеpу́ть на́шу зе́млю.

— Га́рно, що ви так ду́маєте, — сказа́в Вуха́тий. — Украї́нці тако́ж хо́чуть, щоб ї́хні ді́ти не забува́ли своє́ї рі́дної мо́ви. Тому́ вони́ посила́ють ї́х до шкі́л, де вони́ вча́ться не ті́льки англі́йської мо́ви, а тако́ж і украї́нської. О, а я й забу́в! Мені́ ще тре́ба написа́ти Петро́ві про все, що я ба́чив і чув. Тре́ба йому́ сказа́ти, що він не пови́нен забува́ти своє́ї мо́ви, тради́цій та культу́ри.

— Папі́р і перо́ ще на столі́, — сказа́ла Кінуа́на. — Прошу́ писа́ти. А ми бу́демо диви́тися в телеві́зор.

— Дя́кую, — сказа́в Вуха́тий. — Я

причеплю́ цей папі́р до листа́, яко́го написа́в пі́сля вече́рі, щоб два ра́зи не плати́ти... — І Муха́тий сів писа́ти.

— Що за му́дра голова́! — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — А мо́же йому́ в голові́ фі-фі! — Усі́ засмія́лися, але́ Вуха́тий не чув, бо ду́мав, що са́ме писа́ти Петро́ві.

ЛИСТІВКА.

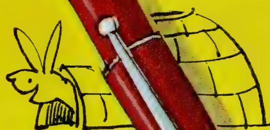
Дорогий П...

Над... холо... аж н... ...х намерзає. У хаті ...ло. Тут собаки тя... санки. Але наш Сі... не міг би тут жити. Сп...ало-Дзьобало має ко...ок і смішні чоботи. Він ... може лізти рачки. До ... ми його тягнули. Завтр... вже будемо летіти

Десь

Вухатий

Пе... Коваль
десь ... ...вдні
Канад...

ЛИСТІВКА.

(Пс. Я тут ще додаю до листа, що я написав після вечері.)

Я бачу, що всі люди хочуть бути добрими громадянами своїх країн. Тому мусять знати свою рідну мову й культуру. Слухай тата й маму і вдома завжди говори українською мовою.

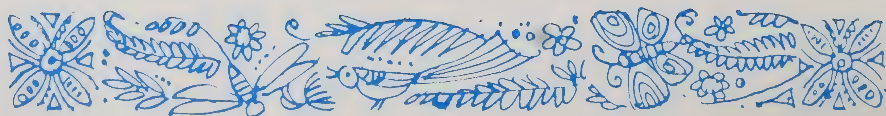
Тоді ти не забудеш своєї рідної мови і навчишся своїх звичаїв та української культури. Якщо ти будеш так робити, то будеш добрим громадянином Канади. Тоді я також буду добрим громадянином, бо я твій зайчик,

Вухатий

Ура́нці в до́мі Нипука́ всі збира́лися до пра́ці: чоловіки́ — на ло́ви, жінки́ — ши́ти чи до і́ншої пра́ці в ха́ті. Хло́пці й дівча́та тако́ж ма́ли щось роби́ти. Муха́тий і Сту́кало-Дзьо́бало подя́кували за гости́ну, сі́ли у свій ко́шик і полеті́ли зно́ву в доро́гу.

Леті́ли вони́ на за́хід. Їм було́ те́пло в кожуши́нах.

ЧУДО́ВИЙ КРАЙ

НА ПІВДЕНЬ ДО МО́РЯ

— Диви́ся, Сту́кало-Дзьо́бало, — сказа́в Вуха́тий. — Там уже́ працю́ють лю́ди. Вони́ дістаю́ть із землі́ на́фту.

— Це ті компа́нії, що, як інуї́ти ка́жуть, ни́щать ї́хній край? — спита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Я ду́маю, що про них вони́ говори́ли, — відпові́в Вуха́тий. — Але́ на́фта тепе́р усі́м потрі́бна. Тре́ба ж я́кось її́ діста́ти.

— О, як бага́то кра́нів! Ха-ха-ха́! Які́ вони́ смішні́! Ні́би вели́кі польові́ ко́ники, що кива́ють го́ловами й дзьо́бають зе́млю. А лю́ди хо́дять між ни́ми, як мура́шки, — засмія́лося Сту́кало-Дзьо́бало.

— Спра́вді, як польові́ ко́ники, — сказа́в Вуха́тий. — Я ду́маю, що ми летимо́ до Ти́хого океа́ну. Ти́хий океа́н на за́хід від Кана́ди.

— Ба́чу, що ти зна́єш ма́пу Кана́ди,— сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

Леті́в ко́шик, леті́в, а Вуха́тий і Сту́кало-Дзьо́бало тро́хи говори́ли, тро́хи спа́ли. Ра́птом Вуха́тий прокинувся.

— О! — сказа́в він. — Де ж ми тепе́р, що так те́пло? Тут кожуши́ни не потрі́бні! Але́ нічо́го не ви́дно, бо таки́й тума́н ко́титься...

І Вуха́тий ски́нув із се́бе і кожуши́ну, й чо́боти. Сту́кало-Дзьо́бало тако́ж ски́нуло кожуши́ну і свої́ чо́боти й покла́ло їх на оди́н бік у ко́шику.

— Диви́сь, Вуха́тий, уже́ тума́н не таки́й густи́й. Диви́сь! Диви́сь туди́ на пі́вдень! Там пливу́ть кораблі́! — кри́кнуло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Це, ма́буть, за́хідний бе́рег Кана́ди, — сказа́в Вуха́тий. — Ба́чиш? Там пливе́ берегова́ ва́рта.

— Я ба́чу міста́! Які́ висо́кі буди́нки! — закрича́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Було́ б ціка́во відві́дати де́які міста́, — сказа́в Вуха́тий. — Крім бі́лих, там живу́ть кита́йці, япо́нці та і́нші лю́ди зі схі́дніх краї́н.

— Чи бага́то там бі́лих люде́й? — спита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Та є і бі́лі, так як і всю́ди, — відпові́в Вуха́тий. — Ті́льки у цих міста́х на за́ході живе́ бі́льше люде́й з Япо́нії та з Кита́ю, ніж в і́нших міста́х Кана́ди.

— А чому́ це так? — зно́ву спита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Бо бли́жче до Кана́ди, — відпові́в Вуха́тий. — Вони́ перелі́та́ють або́ перепли́ва́ють Ти́хий океа́н — і вже в Кана́ді.

— Чи кита́йці та япо́нці тако́ж уча́ть діте́й свое́ї мо́ви? — спита́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— О, так! — відпові́в Вуха́тий. — Вони́ ма́ють свої́ шко́ли й доми́, де ді́ти вча́ться рі́дної мо́ви, му́зики, та́нців і рі́зного мисте́цтва сво́го наро́ду. Якби́ ми ма́ли бі́льше ча́су, то було́ б ціка́во й до них залеті́ти.

ЛО́ВИ НА СЛОНІ́В

— За́раз ми бу́демо леті́ти на схід, че́рез го́ри, й поба́чимо сади́, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— Так, ми бу́демо леті́ти че́рез Скеля́сті го́ри, — сказа́в Вуха́тий. — А чи ти зна́єш, Сту́кало-Дзьо́бало, що тут, у Скеля́стих го́рах, були́ ло́ви на слоні́в?

— Ні! Не мо́же бу́ти! — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Ло́ви на ведме́дів, о́ленів, ло́сів — так! Але́ на слоні́в? Тут, у Ске́лястих го́рах? Ніко́ли!

— Але́ це спра́вді так було́, — сказа́в Вуха́тий. — Про це писа́ли всі газе́ти у сві́ті. Сядь ось тут і я тобі́ розкажу́.

Улі́тку 1924 ро́ку приї́хав цирк до одного́ мі́ста в го́рах. Не зна́ти, чому́ так ста́лося, але́ чотирна́дцять слоні́в ви́рвалися із за́городи і втекли́ з ци́рку.

Робітники́ з ци́рку поїхали їх лови́ти, бо слони́ ду́же потрі́бні в ци́рку; крім то́го, вони́ могли́ бу́ти небезпе́кою.

У той час, коли́ чоловіки́ з рушни́цями шука́ли слоні́в, одна́ старе́нька індія́нка злови́ла аж трьох слоні́в сама́ і без рушни́ці.

Це було́ так. Одного́ дня, коли́ старе́нька індія́нка працюва́ла на горо́ді пе́ред ха́тою, вона́ гля́нула вго́ру й поба́чила трьох слоні́в. Вона́ ще ніко́ли не ба́чила таки́х вели́ких твари́н і нічо́го не зна́ла про цирк і про слоні́в, що втекли́. Зі стра́ху якнайшви́дше ви́лізла вона́ на висо́ку я́блуню.

Кі́лька я́блук упа́ло на зе́млю.

Здиво́вано поба́чила вона́, як слони́ підійшли́ під я́блуню й почали́ ї́сти я́блука. Шви́дко вона́ поскида́ла всі я́блука з я́блуні. Слони́ ї́ли я́блука й не ба́чили, коли́ вона́ злі́зла вниз і побі́гла до сусі́да. Там їй сказа́ли, що то за твари́ни, й дали́ зна́ти до ци́рку.

Незаба́ром приї́хали робітники́ з ци́рку й забра́ли слоні́в, а старі́й індія́нці дали́ три́ста до́лярів нагоро́ди. «Так ле́гко заробля́ють гро́ші!» — сказа́ла стара́ й засмія́лася. — «Ті вели́кі твари́ни такі́ спокі́йні, ні́би коро́ви або́ сви́ні.»

Пізні́ше робітники́ злови́ли і́нших слоні́в, лиши́лося на во́лі ті́льки три. Коли́ вони́ шука́ли їх, тоді́ почу́ли страшні́ голосні́ зву́ки, ні́би з труби́.

Шви́дко під’ї́хали робітники́ бли́жче й поба́чили, що оди́н слон стоя́в, ні́би заморо́жений, на мі́сці. Він був таки́й переля́каний, що не міг ру́шитися, а

пе́ред ним гра́лася мале́нька ми́шка. Коли́ слон поба́чив чоловікі́в, він ра́дісно приві́та́в їх і дав себе́ спокі́йно повести́ до ци́рку.

Залиши́лися на во́лі ще два слони́. За ни́ми гна́вся оди́н індія́нин. Одного́ слона́ поба́чили робітники́ з ци́рку і злови́ли, а за дру́гим біг індія́нин. Ра́птом слон оберну́вся та — на ньо́го! Індія́нин — у но́ги та й забі́г аж на мали́й міст, що хтось зроби́в че́рез вели́кий яр.

Сло́н прибі́г до мо́сту і став. Індія́нин зрозумі́в, що слон не пі́де на міст, і перебу́в на мосту́ ці́лу ніч. Ура́нці робітники́ з ци́рку знайшли́ їх, але́ не могли́ злови́ти слона́. Вони́ поба́чили, що слон став ди́кий. Му́сили його́ застрі́лити.

Так закінчи́лися вели́кі ло́ви на слоні́в у Скеля́стих го́рах у півні́чній Аме́риці, — закі́нчив Муха́тий.

— Ти так ціка́во розка́зував, що мені́ і спа́ти не хоті́лося, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Ми вже десь у го́рах. Коли́сь тут не було́ таки́х до́брих дорі́г, як тепе́р. У піоне́рські часи́ Скеля́сті го́ри мо́жна було́ переї́хати ті́льки вузько́ю сте́жкою. Звича́йно переїжджа́ли ду́же обере́жно на осла́х.

— Тоді́, коли́ знайшли́ зо́лото в го́рах, більш як два́дцять ти́сяч чоловікі́в перейшли́ ці го́ри небезпе́чною сте́жкою. Вони́ ду́мали, що зна́йдуть бага́то зо́лота і ста́нуть бага́тими, — дода́в Вуха́тий.

ВЕРБЛЮ́ДИ В ГО́РАХ

— Золота́ гаря́чка! — кри́кнуло Сту́кало-Дзьо́бало. — Я чув про ті часи́. Лю́ди ще гово́рять про них. Тоді́ на́віть ду́мали, що мо́же верблю́д був би кра́щий до їзди́ в го́рах, ніж осе́л. Осе́л перехо́див шістна́дцять кіломе́трів на день, а верблю́д — п'ятдеся́т чи шістдеся́т кіломе́трів!

— Ну, й що ста́лося? Чи були́ там верблю́ди, чи ні? — спита́в Муха́тий.

— Пе́вно, що були́, — відпові́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Послу́хай. Я тобі́ розкажу́. Тоді́ все, що було́ потрі́бне золотошукача́м, перево́зили осла́ми.

Юрко́ та Яки́м уже́ бага́то днів у доро́зі. Ще тро́хи й вони́ от-от перейду́ть ду́же небезпе́чну части́ну сте́жки че́рез го́ри. А за горо́ю відпочи́нуть у пече́рі.

Вони́ не доїхали до пече́ри, бо осла́м щось таке́ ста́лося. Части́на з них ди́ко ви́бігла ви́ще на го́ру, а ре́шта полеті́ла

зі сте́жки у во́ду — дале́ко вниз!

Юрко́ві зашумі́ло в голові́, потемні́ло в оча́х. Йому́ здава́лося, що він ба́чить ди́вні твари́ни чи, мо́же, ходя́чі горбки́. Він так переляка́вся, що втік. Яки́йсь час пізні́ше Яки́м знайшо́в його́ під де́ревом. Він не хоті́в ві́рити Яки́мові, що то були́ правди́ві верблю́ди.

«Верблю́ди? Що ж вони́ тут, у го́рах, ро́блять? Хто чув про верблю́дів у Скеля́стих го́рах?» — пита́в він бага́то разі́в.

Юрко́ та Яки́м пішли́ за тим чолові́ком, що прова́див верблю́дами. Він тако́ж перево́зив пожи́ву та і́нші

ре́чі для золотошукачі́в.

Чолові́к назива́вся Федько́. Він шкодува́в, що таке́ ста́лося.

«Але́ хто нам запла́тить за ослі́в?» — спита́в Юрко́.

«Мене́ вже не одні́ про те пита́ли,» — відпові́в Федько́. «Що ж я ма́ю роби́ти, коли́ осли́ як ті́льки занюхають, що верблю́д десь недале́ко, то відра́зу втіка́ють — як ди́кі?»

Але́ Юрко́ та Яки́м таки́ хоті́ли, щоб Федько́ заплати́в їм за ослі́в і подали́ спра́ву до су́ду.

Бі́дний Федько́! По́ки почали́ його́ суди́ти, він поба́чив, що його́ верблю́ди не мо́жуть ходи́ти. Ї́хні но́ги м'які́ зі спо́ду, а камі́ння в го́рах їх натира́ли, ча́сто аж до кро́ві, і вони́ не могли́ ходи́ти. Федько́ хоті́в їх прода́ти, але́ ніхто́ не купува́в. Верблю́ди потрі́бні в го́рах так, як ведме́ді в па́сіці. Не було́ і́ншої ра́ди для Федька́ — і він відпусти́в свої́х верблю́дів на во́лю.

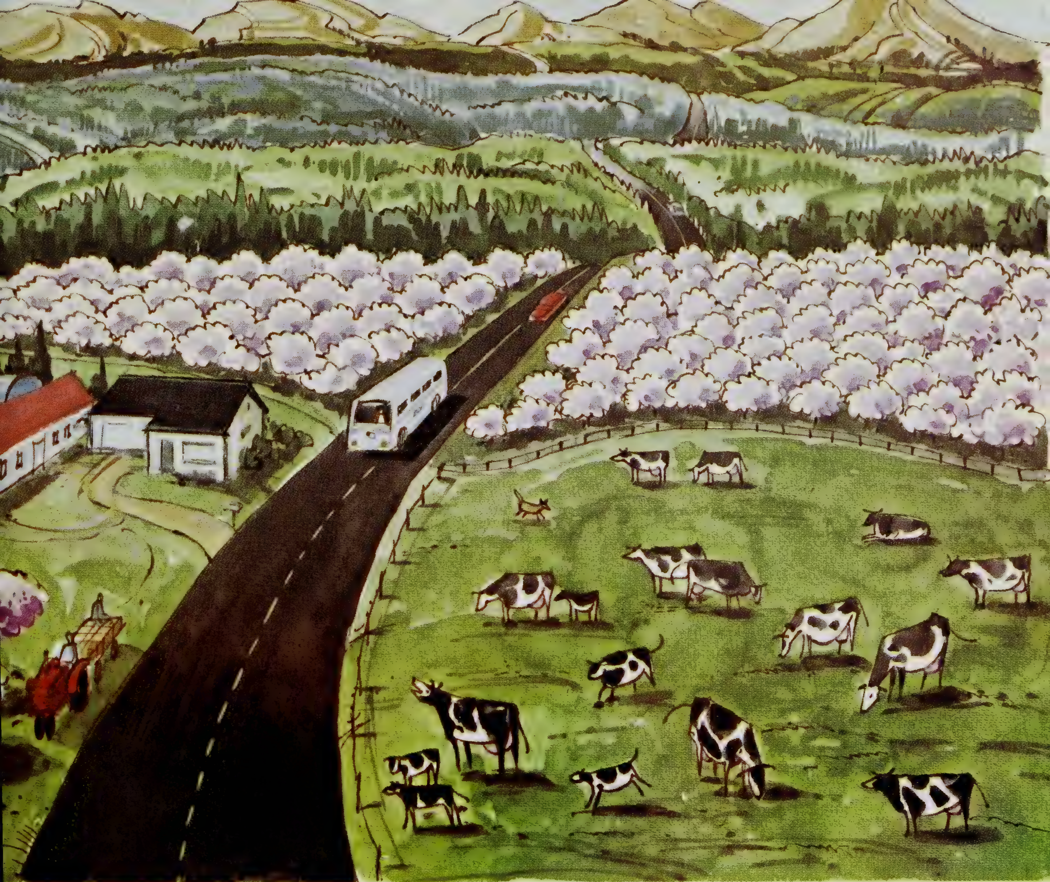
Де́які лю́ди слідкува́ли за ни́ми, бо хоті́ли зна́ти, чи змо́жуть вони́ ви́жити в го́рах. За п'ятдеся́т ро́ків вони́ зо́всім зни́кли.

Федько́ куди́сь ви́їхав — і ніхто́ про ньо́го бі́льше не чув. Юрко́ та Яки́м купи́ли собі́ зно́ву ослі́в і переїжджа́ли го́ри бага́то разі́в. За яки́йсь час поробі́ли кра́щі доро́ги в го́рах, а по́тім уже́ ї́здили кі́ньми та воза́ми.

ЧЕ́РЕЗ СКЕЛЯ́СТІ ГО́РИ

— Тут уже́ весна́. Як га́рно! Цвіту́ть сади́, — сказа́в Вуха́тий. — Ба́чиш, яке там дале́ко бі́ле по́ле? То не сніг лежи́ть, а я́блуні цвіту́ть.

Вони́ так говори́ли й пока́зували оди́н о́дному те, що ба́чили, а ко́шик леті́в да́лі й да́лі на схід. За ни́ми захо́дило со́нце, вели́ке й черво́не. Ві́яв те́плий ві́тер. Пе́рший засну́в Вуха́тий, а по́тім Сту́кало-Дзьо́бало.

Сту́кало-Дзьо́бало проки́нулось і закрича́ло:

— Вуха́тий! Вуха́тий! Ми вже перелеті́ли го́ри. Ви́дно фа́рми. Там пасу́ться коро́ви, а поля́ вже тро́хи зелені́ють.

— Фа́рми? Які́ фа́рми? — спита́в за́спаний Вуха́тий.

— Що з тобо́ю? Стої́ш, як той стовп! Ти не зна́єш, які́ фа́рми? Там сі́ють і ко́сять пшени́цю, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало.

— О!.. Фа́рми! І міста́ — сказа́в Вуха́тий. — А чи ти зна́єш Сту́кало-Дзьо́бало, що тут коли́сь не було́ фарм, ті́льки ліси́?

— Та чому́ б не знав, — відпові́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Я не раз чув, як Петрі́в діду́сь розка́зував про ті да́вні часи́.

— Так, він бага́то розка́зував, — сказа́в Вуха́тий. — Неда́вно розказа́в він ді́тям про одну́ смішну́ приго́ду.

ПРИГО́ДА ДІДУ́СЯ В НОВО́МУ КРАЮ

— Бага́то люде́й поки́нули Украї́ну й приї́хали до Кана́ди, — поча́в Вуха́тий. — Ніхто́ з них не знав англі́йської мо́ви. Але́ між ними був оди́н, що назива́вся Яки́м. І хоч він тако́ж не вмів до́бре

говори́ти по-англі́йському, він хвали́вся, що вмі́є.

Одного́ дня покли́кали їх на пра́цю в лі́сі. Там ко́жний дістав число́ — оди́н, два, три й так да́лі, скі́льки їх там було́.

— Яки́ме, — пита́ли чоловіки́. — На́що нам ті́ числа́?

— Як на́що? — відпові́в Яки́м. — Ти ма́єш оди́н, то ма́єш працюва́ти одну́ годи́ну, той — дві, а той — три... Число́ пока́зує скі́льки годи́н працюва́ти.

Не всі були́ задово́лені, але́ що роби́ти? Му́сили бра́ти те, що. даю́ть. Сказа́ли їм іти́ додо́му, а за́втра прийти вже на пра́цю.

Ура́нці зібра́лися бі́ля буди́нку в лісі. Ви́йшов до них англі́єць. Він хоті́в завести́ їх на мі́сце пра́ці, але́ поба́чив, що одного́ ще нема́є.

Він не знав украї́нської мо́ви, а вони́ не зна́ли англі́йської мо́ви. Тому́, він показа́в на своє́ підборі́ддя й щось пита́в їх.

— Яки́ме, — всі зверну́лися до Яки́ма. — Чого́ він тепе́р хо́че?

— Хіба́ не ба́чите? — сказа́в Яки́м. — Він пока́зує, що ніхто́ тут не ма́є ні бороди́, ані вус. У ко́го борода́ й ву́са, той не мо́же тут працюва́ти.

Здиво́вані англі́йці не зна́ли, що ста́лося. Усі́ чоловіки́ пішли́ до свого́ лісово́го куреня́.

Але́ всі ду́же ско́ро поверну́лися. Як ті́льки англі́йці поба́чили їх, вони́ так смія́лися, що аж ляга́ли. Між ти́ми чоловіка́ми, що прийшли́ на пра́цю, ні оди́н не мав ні бороди́, ані́ вус!

— Ха-ха-ха́! — засмія́лось Сту́кало-

Дзьо́бало. — Як то пога́но не зна́ти мо́ви. Тому́ я всім кажу́, щоб учи́лися якнайбі́льше мов, бо тоді́ бу́де їм до́бре, куди́ б вони́ не поїхали.

— Я тако́ж так кажу́, — дода́в Вуха́тий. — Але́, Сту́кало-Дзьо́бало, диви́сь! Я пізнаю́ ці міста́! Ско́ро бу́демо вдо́ма. Там десь і Петро́ на ме́не чека́є.

— Так, Вуха́тий, — сказа́ло Сту́кало-Дзьо́бало. — Коли́сь, мо́же, полетимо́ да́льше на схід, аж до Атланти́чного океа́ну. А тепе́р я му́шу тебе́ покинути. Як ті́льки прилетимо́ на подві́р'я, де живе́ Петро́, я зни́кну, і ти вже не бу́деш ні говори́ти, ні ходи́ти. Ти зно́ву ста́неш за́йчиком, за́бавкою в Петра́.

НАРЕ́ШТІ ВДО́МА

— О, Сту́кало-Дзьо́бало, ще не йди! Ходи́ зі мно́ю до Пе... — поча́в Вуха́тий, але́ не закі́нчив. Сту́кало-Дзьо́бало зни́кло, залиши́лася ті́льки за́бавка — за́йчик у ко́шику.

Ра́птом ві́тер си́льно поду́в, ко́шик зачепи́вся за де́рево на подвір'ї, де жив Петро́, і за́йчик ви́летів із ко́шика.

Са́ме в той час леті́ла вели́ка бі́ла гу́ска. Вона́ поба́чила, що за́йчик па́дає й підлеті́ла під нього́. За́йчик упа́в на гу́ску, а вона́ з ним сі́ла на зе́млю. Тоді́ за́йчик посу́нувся з гу́ски і спокі́йно лежа́в собі́ у траві́, а ди́ка гу́ска закрича́ла й полеті́ла куди́сь дале́ко.

Тара́с і Рома́н ба́вилися м'ячем на подві́р'ї. Вони́ почу́ли крик ди́кої гу́ски і гля́нули на де́рево.

— Диви́сь, Тара́се, — скри́кнув Рома́н. — Там ко́шик на де́реві!

— Якщо́ це ко́шик, то десь там ма́є бу́ти й Петрі́в за́йчик, — сказа́в Тарас і побі́г до де́рева.

Рома́н полі́з по ко́шик, а Тара́с підійшо́в до де́рева.

— Є за́йчик! Є за́йчик біля де́рева! — закрича́в Тара́с. — Я занесу́ його́ Петро́ві, бо він за ним ду́же пла́кав, що аж засну́в.

Коли́ Тара́с прині́с за́йчика, то Петро́

ще спав. Він покла́в за́йчика бі́ля Петра́ й хоті́в ти́хо ви́йти, щоб його́ не збуди́ти. Коли́ він зачиня́в две́рі, вони́ ри́пнули. Петро́ прокину́вся.

— За́йчику! За́йчику! Де ти бува́в? — закрича́в він і побі́г до ма́ми. — Ма́мо! Ма́мо! Диві́ться, мій за́йчик уже́ вдо́ма.

— До́бре, Пе́тре, але́ не кричи́ так го́лосно, — сказа́ла ма́ма. — А то сусі́ди ще поду́мають, що тобі́ щось страшне́ ста́лося.

— За́йчику, за́йчику, скажи́ мені́, де ж ти бува́в? — запита́в Петро́.

Але́ за́йчик ті́льки ви́тріщив о́чі — ані́ сло́ва не сказа́в!

СЛОВО ДО ВЧИТЕЛІВ

«Ходіть зі мною!» — шоста книжка в серії розвитку мови учня. Тут продовжено поширення похідних слів, ужитих у попередніх читанках «Тут і там», «Друзі», «Школа», «Пригоди» і «Казки».

Нижче подано 678 слів. Між тими словами подано приблизно 100 слів, яких учень не буде часто вживати. Напр., імена «Арсліф», «Олаф», «Нуна», або чужі вислови «мерсі боку» та «сіль-ву-пле». Слова, що мають спільну основу з ужитими в попередніх читанках, сюди не враховано.

СЛОВА

7. ковбої
індіяни

8. мабуть
листівка
південь
ранчо
худоба
Канаді
Коваль

9. галло
Вухатий
дятел
Стукало-Дзьобало

10. таврування
саме
пасовисько

11. випалювати
клубах
телят
ласо
аркан
звалити
розпечене залізо
прикласти

12. куреня
двоповерхові (ліжка)
стерегтися

13. загороди
Тимко
Гнат
справжній

14. подобається
скине
перестане
фиркати
повід

15. здивовано
но
ї-пі
утомився
опустив

16. гі-гі-гі
простір
спробуй
сідлайте
ніч
зупинялися

17. заході
напоїти
ватри
каву
квасоля
гітарі

18. йодлю
вили
койоти
кухар
млинців
насмажив
бекону

19. у-рааа
родео
тиснуть
бички
участь
змаганнях
резерв
подія
Федько
Чибик
запишуться
пробував
парад
шукаєш

20. —

21. сотні
музику
чудові
оркестри
кінна поліція
прикрашених
шовкових

22. вишитій
убори

23. поні

24. Америки
та ну

25. понад
гуп

26. село
віґвамів
сторін
деякі
поїздом
кухня
шити
буйвол

27. преріях
парках
сушили
пемикан
шкіри
шатра
мокасини
кості
миски
отже

28. ватажок
племени
гау
Аблігамуч
вітає
лапку

29. кругленький
рівними
пухнатим
оповідав
Нокам
навесні
глянув
щур
стежкою
заблудив

30. молодої
Какакуч
загубитися
уважно
виднів
шкереберть
яму
йой

31. хапай
тягнути
учепився
щосили
трісь
відірвався
ніж

32. тішилися
гопака
порвалася
пояса
відрізав
смугу

33. скрутити
урвалася
розбила
губу
коричнева
маскує

34. кисипитин
Уно

35. невидимий
Абита
горді
Ошіґея
штовхали
терпіла
ліпили
тверді
обличчя
волосся
Тіям
чарівний

36. успіх
дружиною
щастя

37. назустріч
обидві
пильно
хоч

38. вдарили

39. шкода
відважної
витримала

40. кори
чудовисько

41. плечі
скупала

42. стала
прекрасною

43. перегони
вершників
певна
головний

44. постріл
бочки
вісімкою

старту
виграє
нагороду

45. бах
пролунав
кинулися
пам'ятав
шалено
стримував
дух
заперло
мікрофону
ґуми
трудно

46. цікаво
складали

47. Бондар

48. піонери
часто
квашену капусту
скорбут
обмін
корінці
риж
сік
клену
сиропу
лижви

49. дріжджі
полотна
канапу
стілець
піяніно

50. склянках
пахне
пхай

51. покуштували
порізала
смакують
звикнути
чашку

52. відгадає
треба

53. мови
здається

54. східня
п.с.
вістря
стріли

55. —

56. козаки
вбранні
шаблями
гетьман

57. Вусатий
погладив
татарами
нападали
продавали
рабство

58. боягузе
трохи

59. голубці
пампушки
наповнили
Білик
Олеся

60. стрій
концерті
вінок
стрічки
наслідують

61. проти
ворогів

62. спалили

63. злого
ей

64. наскочили

65. полон
оселедцем

66. відпускав

67. прямо
рай
вулику
Січ
степи
острів
завів
пасіку
борода

68. колін
справах

69. чикин башка
насолили

70. викопав

71. —

72. чорта

73. —

74. музею

75. лицарі
о

76. напис
модель

77. фортеця
оборони
рови

зводний міст
очерету
чайки
підсилювали
валами
мазали
глиною
майстерна
поселенці

78. Дніпрі
порогами
Запорозька
обвели
частоколом
дірки
гармати
мушкети
уздовж

79. важливих
довбуші
тарабани
вільне
окликами
голосували

80. булаву
бунчук

81. зброю
новиком
джурою
рушниці
лука
воювати

82. решта
визволяти
неволі
турки

83. шнури
пішки
босі
об
Криму

84. б
будинків

85. кораблях
ланцюги

86. будь ласка
щодня

87. сцені
ряди
Гонивітер

88. крутилися
плескали

89. розумію
покивало

90. бандурою
отаман

91. —

92. сірий
чеше
воркоче
муркоче

93. керує
частину
похід
ділив
окремо
сурми
попереду
інструментами

94. сагайдак
прапор
стіну

95. море
вибрали

96. зразу
ж
метрів
широкі
стовп
вітрило
покривали
смолою
проходила
в'язанки
тонула
шість
куль
пороху
п'ятдесяти
сімдесяти

97. крок
пхі
хвалять

98. замість
труба
піску
легкий

99. вартові

100. невільників
речей
північ
станеться

101. Марусю Богославку
війноньку
прощав
миленька
чорнобривенька
чужую
хустину
могилі

102. —

103. —

104. Ярослава
сніданку
монету
Володимира
Анна
королевою
Франції
тризуб
герб

105. бонжур
Жаслин
Києва
сіль-ву-пле

106. залі
плащі
поздоровляли
короля
війська
князівну
Генріх

107. згоду
скласти пошану
горіли
килими
сяяли

108. заніміли

109. знак
келихах
пальці

110. пардон

111. сопілках
вовків
лягали

112. перекусці
пластунки

113. у-ла-ла
гатдоґ
гамбурґер
кока-кола
раджу

114. мадам
Буланже

115. мерсі боку
б'єн веню

116. —

117. Раймсі
Лєвек
культурніший

118. Филип
портрет
Євангеліє
присягали

119. Софії

120. —

121. закони
судити

122. тестем
Европи
Гаральд
Норвеґії
Єлисавету

123. заміж (вийшла заміж)
Сміливий
вікінґів
споріднена

124. бібліотеці
Олафа
Англію
Арсліф

125. вина
зазнав
познайомилася
бліде
густе
устах

126. мавпа
осел
закашлявся
висять
рукавів
зачесане
відвага

127. блоха
обережно
витерла

128. свободи
перегни
зустрічатися

129. подушками
тупала
голосила
вислала
вояками

130. змінилася
свічки
задоволений
пощастило

131. виставка
о-ре-ву-а
Джіна
італійка
Бет'є
голяндка
Чінґ Лінґ
китайка
Даруся
греки

132. німці
Робі

шотляндець
Ганс
бон-ом
справляють
ескімоси

133. скульптура
різьба
кераміка
тюлень
тотем
е
вази
ікони
мистецтво

134. глечик
волинку
учора

135. зошиті
баранцем
рідного
пошлю
привіт

136. ху-ху
посиніло
бр-р-р

137. інуїти

138. польовий бінокль
присів

139. каптуром

140. салати
колише
колиханочку

141. всюди
доказів
Христофор Колумб
Ла Верандрі
пів-білі
пів-індіяни

142. пам'ятник
сире

143. —

144. іґлу
Нипук

145. —

146. потрібні
зашуміли
скіду
шурхнули

147. нюхати
ґазоліни
замовити

148. рачки
кита
заморожувач
спосіб
електрику
холодильники

149. цуценята

150. ух
крім
Отак

151. Нупа
товщ
посіченого

152. гок! гок! ї-ї-їп

153. крук
хитрун
далі
гачок

154. вудку
дивне

155. —

156. причепив
банк

157. брили

158. Таптуна
Налак
пілотом
браво
бажають
дбають

159. громадянами
тощо
багатший
образ
вклад

160. театри
гокей

161. плиті
Нуна
Катук
Кінуана
добривечір
накривай

162. пори року
наприкінці

163. уміяк
каяк
Диксі
Ренді
слухняна

164. бідна
чай

165. Туту
Кунґо
Тикталиктак
Шарі

налуатак

166. —

167. папір
перо
північне сяйво

168. —

169. парки
кусають
див

170. тютюн
горілку

171. появлятися
журнали
милом
інакше

172. математики
шахи
карти
подібні
джазову
телевізор

173. бінго
дорослі діти
зате
гуркочуть
мотоциклах

174. щодо
належить
здобути
призвичаєні
полярниками
нафти
компанії

175. нищить
посилають
зберегти

традицій

176. платити
фі-фі

177. —

178. —

179. —

180. —

181. кранів
кивають
океану
мапу
туман

182. відвідати

183. —

184. слонів
Скелясті гори
лосів
газети
цирк
чотирнадцять

185. —

186. долярів
волі
звуки

187. чоловіків
яр

188. вузькою
двадцять
тисяч

189. верблюди
гарячка
шістнадцять
кілометрів

золотошукачам
Яким
от-от

190. —

191. відразу
натирали
крові

192. слідкували

193. —

194. —

195. хвалився
число

196. підборіддя

197. Атлантичного

198. —

199. —

200. рипнули

201. витріщив

СЛОВНИК

Абита — Abit (Indian name)
Аблігамуч — Ableegumooch (Indian name)
Америки — America
Англію — England
Анна — Anna
аркан — lasso, lariat, Ukrainian dance
Арсліф — Arsleif
Атлантичного — Atlantic
б — would (auxiliary particle)
багатший — richer
бажають — want, wish, desire
бандурою — bandura, with a bandura
банк — bank
баранцем — with a ram
бах — bang (noise)
бекону — bacon
Бет'є — Betje
б'єн веню — bien venu (French for "You're welcome")
бички — steers
бібліотеці — library
бідна — poor
Білик — Bilyk (surname)
бінґо — bingo
бліде — pale
блоха — flea
Бондар — Bondar (surname)
бонжур — bonjour ("good day" in French)
бон-ом — bonhomme
борода — beard
босі — barefoot
бочки — barrels
боягузе — coward
браво — bravo
брили — blocks
бр-р-р — br-r-r
будинків — buildings
будь ласка — please, thank-you
буйвол — buffalo
булаву — mace
Буланже — Belanger (surname
бунчук — boonchook (Hetman's banner with horsetail hanging)
важливих — important
вази — vases
валами — mounds, banks of earth
вартові — guards
ватажок — chief
ватри — campfire
вбранні — dressed
вдарили — hit, struck
верблюди — camels
вершників — horseback riders
весла — oars
вибрали — elected, choose
виграє — will win
виднів — flashed
визволяти — to liberate, to free
викопав — dug
вили — howled
вина — wine
випалювати — burn off, singe
вислала — sent out
виставка — display, show
висять — dangling, hang (ing)
витерла — wiped off
витримала — endured, stand no longer

витріщив	— goggled, stared	гамбурґер	— hamburger
вишитій	— embroidered	Гаральд	— Harold
віґвамів	— wigwams	гармати	— cannons
відвага	— daring	гарячка	— fever
відважної	— brave	гатдоґ	— hot dog
відвідати	— to visit	гау	— How! (greeting)
відгадає	— will guess	гачок	— hook
відірвався	— broke off	Генріх	— Henry
відпускав	— grew (hair)	герб	— coat of arms
відразу	— immediately	гетьман	— Hetman (Kozak commander)
відрізав	— cut off	гі-гі-гі	— hee hee hee
війноньку	— war	гітарі	— guitar
війська	— army	глечик	— pitcher, jug
вікінґів	— Vikings	глиною	— with clay
вільне	— open, free	глянув	— looked
вінок	— wreath	Гнат	— Hnat (name)
вісімкою	— figure eight	гок! гок! ї-і-іп	— Hok! Hok! Yi-Yi-Yip! (Inuit command to dogs)
вістря	— arrowhead (sharp point)	гокей	— hockey
вітає	— greets	головний	— head, most important, main
вітрило	— sail	голосила	— screamed
вклад	— contribution	голосували	— voted
вовків	— wolves	голубці	— holubtsi (cabbage rolls)
волинку	— bagpipe	голяндка	— Dutch
волі	— freedom	гонивітер	— the Driving Wind (Ukrainian dance)
Володимира	— Wolodymyr	гопака	— Hopak (Ukrainian dance)
волосся	— hair	горді	— proud
воркоче	— purrs	горіли	— burned
ворогів	— enemies	горілку	— whiskey
воювати	— fight	греки	— Greeks
вояками	— soldiers	громадянами	— citizens
всюди	— everywhere	губу	— lip
вудку	— fishing-line	гуп	— thud, hup
вузькою	— narrow	гуркочуть	— roar, rattle
вулику	— beehive	густе	— thick
Вусатий	— Vusaty (nickname)		
Вухатий	— Vuhaty (nickname)		
в'язанки	— bundles		
газети	— newspapers		
галло	— hello		
Ганс	— Hans		

ґазоліни — gasoline
ґуми — rubber
далі — forth
Даруся — Daria
дбають — care
двадцять — twenty
двоповерхові (ліжка) — upper and lower (bunks)
деякі — some
джазову — jazz
Джіна — Gina
джурою — page (step in knighthood)
див — wonders
дивне — strange, odd
Диксі — Dixie
ділив — divided
дірки — holes
Дніпрі — Dnieper
добривечір — good evening
довбуші — drummers
доказів — proof
долярів — dollars
дорослі діти — youth, teen-agers
дріжджі — yeast
дружиною — wife
дух — breath
дятел — woodpecker
ей — hey
Европи — Europe
ескімоси — Eskimos
е — oh
електрику — electricity
Євангеліє — Gospel
Єлисавету — Elizabeth
ж — already (emphatic particle)
Жаслин — Jocelyn
журнали — magazines
заблудив — went the wrong way
завів — set up, established
загороди — corral, enclosure
загубитися — to get lost
задоволений — pleased, satisfied
зазнав — experienced
закашлявся — began to cough
закони — laws
залі — hall
заміж (вийшла заміж) — married
замість — instead of
замовити — to order
заморожувач — freezer, deep freeze
заніміли — became speechless
заперло — cut off, knocked out (breath)
запишуться — will register sign up
запорозька — Zaporozian
зате — but then (on the other hand)
заході — west
зачесане — combed
зашуміли — buzzed, hummed
зберегти — preserve
зброю — weapons
звалити — to bring to the ground
звикнути — to get used to
зводний міст — drawbridge
звуки — noises, sounds
згоду — consent
здається — seems
здивовано — amazed, surprised
здобути — get, acquire
злого — harm
змаганнях — competitions
змінилася — changed
знак — sign

золотошукачам — gold seekers (prospectors)
зошиті — scribbler, writing book
зразу — at first
зупинялися — stopped
зустрічатися — to meet
іґлу — igloo
ікони — icons
інакше — different
індіяни — Indians
інструментами — instruments
інуіти — Inuit
італійка — Italian
ї-пі — yippee
йодлю — yodeloo
йой — ouch
каву — coffee
Какакуч — Kakakooch
Канаді — Canada
канапу — chesterfield
каптуром — hood
карти — cards
Катук — Katook
каяк — kayak
квасоля — beans
квашену капусту — sauerkraut
келихах — goblets
кераміка — ceramics
керує — rules, governs
кивають — nod
Києва — Kiev
килими — rugs
кинулися — lunged
кисипитин — Kesepetin (Indian for "ends")
кита — whale
китайка — Chinese
кілометрів — kilometers
Кінуана — Kinuhana
клену — maple tree
клубах — haunches hindquarters
князівну — princess
Коваль — Kowal (surname)
ковбої — cowboys
козаки — Kozaks
койоти — coyotes
кока-кола — Coca-cola
колиханочку — lullaby
колише — rocks
колін — knees
компанії — companies
концерті — concert
кораблях — ships
кори — bark
коричнева — brown
корінці — roots
королевою — queen
короля — king
кості — bones
кранів — cranes
Криму — Crimea
крім — besides
крові — blood
крок — step
кругленький — round
крук — raven
крутилися — whirled
куль — bullets
культурніший — more cultural
Кунґо — Kungo
куреня — bunkhouse
кусають — bite
кухар — cook
кухня — stove
Ла Верандрі — La Verendrye
ланцюги — chains

лапку — paw
ласо — lasso
легкий — light
Лєвек — Levesque
лижви — snowshoes
листівка — postcard
лицарі — knights
ліпили — moulded
лосів — caribou
лука — bow
лягали — lay down
мабуть — perhaps, maybe
мавпа — monkey
мадам — Madame (French for Mrs.)
мазали — smeared, coated
майстерна — masterly
мапу — map
Марусю Богославку — Marusia Bohoslawka
маскує — masks
математики — mathematics
мерсі боку — merci beaucoup (French for "thank you")
метрів — metres
миленька — darling
милом — with soap
миски — bowls
мистецтво — art
мікрофону — microphone
млинців — pancakes
мови — language
могилі — grave
модель — model
мокасини — mocassins
молодої — bride
монету — coin
море — sea
мотоциклах — motorcycles
музею — museum
музику — music
мурконе — mutters
мушкети — muskets
навесні — in spring
нагороду — prize, reward
назустріч — towards
наказував — ordered, commanded
накривай — set (table), cover
Налак — Naulloq
належить — belongs to
налуатак — naluatak (Eskimo game)
нападали — attacked
напис — sign
наповнили — filled
напоїти — to give to drink, to water (horses)
наприкінці — at the end
народу — people, nation
наскочили — attacked suddenly
наслідують — imitate
насмажив — fried
насолили — plagued
натирали — rubbed
нафти — oil
невидимого — invisible
невільників — slaves
неволі — slavery
недавно — not long ago, recently
Нипук — Nepook
нищить — destroys
ніж — than
німці — Germans
ніч — night
но! — gee-up (to a horse)
новиком — beginner

Нокам — Nokum
Норвегії — Norway
Нуна — Noona
Нупа — Noopa
нюхати — sniff, smell
о — at
об — against
обвели — surrounded
обережно — carefully
обидві — both
обличчя — face
обмін — trade, exchange
оборони — fortification
образ — picture
океану — ocean
окликами — pronouncements, shouts
окремо — separately, apart
Олафа — Olaf
Олеся — Olesia
оповідав — related, told
опустив — hung down
о-ре-ву-а — au revoir (French for "good-bye")
оркестри — orchestras
осел — donkey
оселедцем — herring
острів — island
Отак — Otak
отаман — otaman (Kozak leader)
отже — therefore, so
от-от — just
очерету — reeds
Ошіґея — Oschigeas
пальці — fingers
пампушки — doughnuts
пам'ятав — remembered
пам'ятник — monument
папір — paper
парад — parade
пардон — pardon (French for "excuse me")
парках — parks
парки — parkas
пасіку — apiary
пасовисько — pasture
пахне — smells
певна — sure, certain
пемикан — pemmican
перегни — bend over
перегони — races
перекусці — lunch
перестань — stop
перо — pen
пильно — fixedly, intently
пів-білі — part white
південь — south
пів-індіяни — part Indian
північ — north
північне сяйво — Northern Lights
підборіддя — chin
підсилювали — reinforced
пілотом — pilot
піонери — pioneers
піску — sand
пішки — on foot
піяніно — piano
пластунки — Girl Guides
платити — to pay
плащі — cloaks
племени — tribe
плескали — clapped, applauded
плечі — shoulder
плиті — stove, range
повід — rein (bridle)
погладив — stroked, smoothed
подібні — similar
подія — event

подобається — to one's liking
подушками — pillows
поздоровляли — brought greetings
познайомилася — got acquainted
поїздом — by train
покивало — nodded
покривали — covered
покуштували — tasted
полон — captivity
полотна — cloth
полярниками — Arctic workers
польовий бінокль — field glasses, binoculars
понад — above
поні — pony
попе́реду або попере́ду — in front, in the lead
порвалася — tore
пори року — seasons
порізала — cut, sliced
порогами — rapids
пороху — gunpowder
портрет — portrait
поселенці — settlers
посилають — send
посиніло — turned blue (from cold)
посіченого — chopped
постріл — shot
потрібні — necessary
похід — march
пошлю — will send
пощастило — fortunate, lucky
появлятися — appear, show up
пояса — belt
прапор — standard
прекрасною — beautiful
преріях — prairies
привіт — greeting
призвичаєні — used to, accustomed
прикласти — apply
прикрашених — decorated
присів — squatted
присягали — took the oath
причепив — attached
пробував — tried
проголосили — declared
продавали — sold
пролунав — (shot) rang out, resounded
простір — space
проти — against
проходила — seep
прощав — said goodbye
прямо — straight
п.с. — P.S.
пухнатим — puffy
пхай — stick, push
пхі — phee (exclamation like "huh")
п'ятдесяти — fifty
рабство — slavery
раджу — advise
рай — paradise
Раймсі — Rheims
ранчо — ranch
рачки — on all fours
резерв — reserves
Ренді — Randy
речей — things
решта — the rest
риж — rice
рипнули — creaked
рівними — straight
рідного — native (land)
різьба — wood carving
Робі — Robbie
рови — ditches
родео — rodeo

розбила	—	split
розпечене залізо	—	branding iron
розумію	—	understand
рукавів	—	sleeves
рушниці	—	gun
ряди	—	rows
сагайдак	—	quiver (case for arrows)
салати	—	salads
саме	—	just, exactly
свічки	—	candles
свободи	—	freedom
село	—	village
сире	—	raw
сиропу	—	syrup
сідлайте	—	saddle
сік	—	sap, juice
сіль-ву-пли	—	s'il vous plait (French for "please")
сімдесяти	—	seventy
сірий	—	grey
Січ	—	Sich (name of Kozak fortress)
Скелясті гори	—	Rocky Mountains
скине	—	throw off (buck)
скіду	—	skidoos
складали	—	were folding, presented
скласти пошану	—	pay respects
склянках	—	glasses
скорбут	—	scurvy
скрутити	—	to twist
скульптура	—	sculpture
скупала	—	bathed
слідкували	—	kept track
слонів	—	elephants
слухняна	—	obedient

смакують	—	taste
Сміливий	—	Bold
смолою	—	with tar
смугу	—	strip, strap
сніданку	—	breakfast
сопілках	—	flutes, reed pipes
сотні	—	hundreds
Софії	—	Sofia
спалили	—	burned
споріднена	—	related
спосіб	—	way, manner
справах	—	affairs
справжній	—	real
справляють	—	celebrate
спробуй	—	try
стала	—	became
станеться	—	will happen
старту	—	starting line
стежкою	—	along the path, trail
степи	—	steppes
стерегтися	—	to be careful
стілець	—	stool
стіну	—	wall
стовп	—	post, mast
сторін	—	directions
стримував	—	held back
стрій	—	costume (national)
стріли	—	arrow
стрічки	—	ribbons
Стукало-Дзьобало	—	Stukalo-Dziobalo
судити	—	to judge
сурми	—	trumpets
сушили	—	dried
східня	—	eastern, east
сцені	—	stage
сяяли	—	shone
таврування	—	branding

Таптуна	—	Taptuna
тарабани	—	drums
татарами	—	with Tartars
тверді	—	hard
театри	—	theatres
телевізор	—	television
телят	—	calves
терпіла	—	put up with, suffered
тестем	—	father-in-law
Тикталиктак	—	Tikta'liktak
Тимко	—	Tymko
тиснуть	—	press
тисяч	—	thousand
тішилися	—	rejoiced
Тіям	—	Tiyam
товщ	—	fat
тонула	—	sank
тотем	—	totem
тощо	—	and so on
традицій	—	traditions
треба	—	need
тризуб	—	trident
трісь	—	crack
трохи	—	a little
труба	—	tube
трудно	—	difficult
туман	—	fog
тупала	—	stamped
турки	—	Turks
Туту	—	Tuttu
тюлень	—	seal
тютюн	—	tobacco
тягнути	—	pull
убори	—	head-dresses
уважно	—	carefully
уздовж	—	along
у-ла-ла	—	oo-la-la
уміяк	—	umiak
Уно	—	Oona
у-рааа	—	hurrah
урвалася	—	broke, snapped off
успіх	—	success
устах	—	lips
утомився	—	became tired
ух	—	ugh!
участь	—	(take) part
учепився	—	took hold
учора	—	yesterday
Федько	—	Fedko (Fred)
фиркати	—	bucking
Филип	—	Philip
фі-фі	—	fie-fie
фортеця	—	fortress
Франції	—	France
хапай	—	grab
хвалився	—	boasted
хвалять	—	praise
хитрун	—	sly rogue
холодильники	—	refridgerators
хоч	—	though
Христофор Колумб	—	Christopher Columbus
ху-ху	—	hoo hoo (expressing blowing)
худоба	—	cattle
хустину	—	handkerchief
цирк	—	circus
цікаво	—	interesting
цуценята	—	puppies
чай	—	tea
чайки	—	boats (Kozak)
чарівний	—	magical
частину	—	part
часто	—	often
частоколом	—	palisade
чашку	—	cup

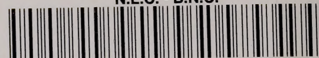
чеше — brushes (verb)
Чибик — Chebec
чикин башка — chicken bashka (Tartar for "cut off his head")
число — number
Чінґ Лінґ — Ching Ling
чоловіків — men
чорнобривенька — dark-eyed
чорта — devil
чотирнадцять — fourteen
чудові — wonderful
чудовисько — monster (ugly creature)
чужою — strange
шаблями — with sabres
шалено — wildly
Шарі — Shari
шатра — tents
шахи — chess
широкі — wide
шити — to sew
шістнадцять — sixteen
шість — six
шкереберть — head over heels
шкіри — skins
шкода — too bad
шнури — ropes
шовкових — silk
шотляндець — Scottish
штовхала — poked
шукаєш — looking for
шурхнули — whizzed
щастя — luck, fortune
щодня — everyday
щодо — as for
щосили — with all strength
щур — muskrat
Яким — Joachim
яму — hole
яр — ravine
Ярослава — Yaroslaw

ACKNOWLEDGEMENTS

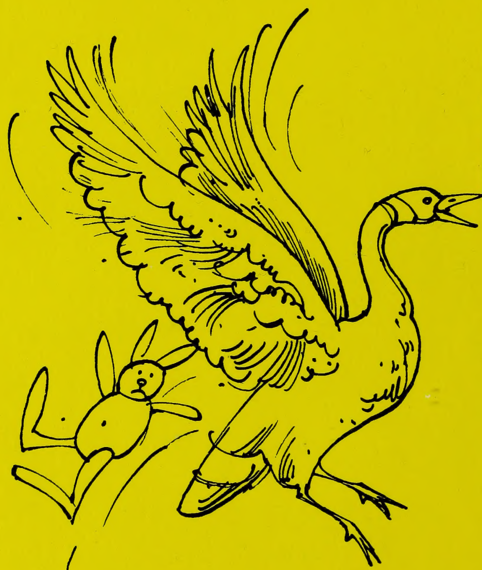
Grateful acknowledgement is made to the following for their assistance in developing "Khodit' zi mnoyu" the sixth book in the language development series for children learning Ukrainian:

— Teachers of the Ukrainian-English bilingual classes in the two Edmonton school systems for suggestions regarding the content of the book.
— David Anderson, Jocelyn Belanger, Anna Eliuk, Hryhorij Fil', Olga Fil', Lilea Hornjatkevyc for suggestions and editorial assistance.
— The Department of Education of the Province of Alberta and the Department of the Secretary of State, through the Minister responsible for multiculturalism for making funds available for a reading series which would complement a language development program for children learning Ukrainian.
— The Ukrainian Canadian Professional and Business Federation which received the Federal contribution and coordinated the publication of this series.

SERIES OF READING BOOKLETS FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN.

1. TUT I TAM (HERE AND THERE)
2. DRUZI (FRIENDS)
3. SHKOLA (SCHOOL)
4. PRYHODY (ADVENTURES)
5. KAZKY (STORIES)
6. KHODIT' ZI MNOYU (COME WITH ME)
7. NASHI SKARBY (OUR TREASURES)

Alberta
EDUCATION